

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIJALNI RAD

Roditeljstvo u savremenoj porodici: iskustva i izazovi
-magistarski rad-

Kandidatkinja: Majda Laković
Broj indeksa: 839/II-SW

Mentor: Prof.dr. Sanela Šadić

Sarajevo, juli 2024

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**

UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK SOCIJALNI RAD

**Roditeljstvo u savremenoj porodici: iskustva i izazovi
-magistarski rad-**

Kandidatkinja: Majda Laković
Broj indeksa: 839/II-SW

Mentor: Prof.dr. Sanela Šadić

Sarajevo, juli 2024

SADRŽAJ

UVOD	1
I METODOLOŠKI OKVIR RADA	3
1. Predmet i cilj rada	3
2. Hipoteze	3
3. Metode i tehnike	4
II PORODICA U SAVREMENOM DRUŠTVU	6
1. Pojmovno određenje porodice	6
2. Razvoj porodice kroz historiju	9
3. Savremena porodica	14
4. Izazovi savremene porodice	20
5. Demokratizacija odnosa u porodici	30
III RODITELJSTVO U SAVREMENOM DRUŠTVU	34
1. Faktori koji utiču na roditeljstvo danas	34
2. Odgovorno roditeljstvo	38
3. Izazovi savremenog roditeljstva	43
4. Usklađivanje roditeljske i radne uloge	46
5. Majčinstvo	50
6. Očinstvo	53
IV REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA	58
ZAKLJUČAK	
LITERATURA	

UVOD

Porodica, kao temeljna jedinica društva, igra ključnu ulogu u formiranju ličnosti mladih pojedinaca. Ova uloga roditelja nije samo važna za sam razvoj djeteta, već ima šire implikacije na društvo u cjelini. Različiti stručnjaci proučavaju složene mehanizme koji oblikuju porodične dinamike, uključujući pedagoške, psihološke, sociološke i antropološke aspekte. U savremenom društvu, porodica prolazi kroz brojne promjene u strukturi i funkcionisanju. Tradicionalni modeli porodice sve više ustupaju mjesto novim oblicima, kao što su jednoroditeljske porodice ili obitelji s dječicom iz različitih brakova ili veza. Osim toga, odnosi između muškaraca i žena unutar porodice također su podvrgnuti promjenama, zajedno s evolucijom sistema vrijednosti i shvaćanja uloge roditeljstva. Roditeljska uloga je jedna od najkompleksnijih i najzahtjevnijih uloga u životu. Dok može biti izuzetno ispunjavajuća, istovremeno je i izazovna i stresna. Savremeni roditelji suočavaju se s različitim očekivanjima, pritiscima i zahtjevima, što često zahtijeva prilagođavanje i razvoj novih vještina. Posebno je važno istraživati izazove roditeljstva u kontekstu djece koja se nalaze u različitim fazama odrastanja. Djeca koja ulaze u preadolescenciju ili produženo odrastanje donose svoje specifične izazove i potrebe, što zahtijeva pažljivo istraživanje i podršku kako bi se osigurala dobrobit i optimalan razvoj.

Socijalni radnici su postali ključni akteri u obrazovnom sistemu, jer su se društvene promjene posljednjih decenija odrazile na porodicu, prenoseći odgovornosti koje su nekada bile tradicionalno u domenu porodice na institucije kao što su škola, vrtići i socijalni rad. Transformacija porodice od tradicionalnih ka modernim i postmodernim oblicima proteklih šezdeset godina donijela je niz ključnih promjena. Nakon Drugog svjetskog rata, ekonomska kriza u mnogim evropskim zemljama izazvala je masovne migracije, što je rezultiralo miješanjem različitih kultura i stilova života. Oba roditelja sada često teže ostvarivanju karijere, što mijenja dinamiku porodice i tradicionalne rodne uloge. Osim toga, sveprisutnost medija ima značajan uticaj na djecu koja često ostaju sama dok su roditelji na poslu, čime mediji preuzimaju ulogu "trećeg roditelja". Međutim, ovaj uticaj medija nije uvijek pozitivan, jer prekomjerna izloženost neprimjerenim sadržajima može negativno uticati na psiho-fizički razvoj djece, dovodeći do problema kao što su manjak koncentracije, pažnje, hiperaktivnost i različiti oblici poremećaja u ponašanju. Ove promjene zahtijevaju da učitelji i stručni saradnici u obrazovnom sistemu preuzmu uloge koje su nekada bile karakteristične za socijalne radnike. Oni moraju biti osposobljeni da se nose s različitim potrebama i izazovima koje donosi savremena porodica, te da pruže podršku djeci i mladima u suočavanju s ovim promjenama. Osim toga, potrebno je kontinuirano

istraživanje i praćenje ovih trendova kako bi se razvile efikasne strategije za podršku porodicama i osiguralo zdravo odrastanje djece u savremenom društvu.

U modernom kontekstu, promjene u ulogama majki i očeva proizlaze iz šireg društvenog pokreta emancipacije žena, njihovog sve većeg uključivanja u radnu snagu i preispitivanja tradicionalnih rodnih uloga. Ova evolucija rezultira redefiniranjem uloga u porodici, s očitim zamjenama i redistribucijom odgovornosti između majke i oca. Istraživači ističu da su savremeno majčinstvo i očinstvo podložni promjenama i raznolikosti oblika, a to je posljedica demografskih i društvenih promjena, posebno u zapadnoj kulturi. Postoji tendencija ka „ravnopravnom roditeljskom partnerstvu“, gdje se naglašava podjela odgovornosti između roditelja. U današnjem društvu, porodične funkcije su se promijenile, što utječe i na uloge roditelja. Za razliku od tradicionalnih modela porodica gdje su se majke uglavnom bavile odgojem i obrazovanjem djece, u savremenim porodicama očevi su podjednako uključeni u ove aktivnosti. Osnovna uloga roditelja je osigurati emocionalni, socijalni, intelektualni, moralni i fizički razvoj djeteta. Još jedna karakteristika modernih porodica je postojanje zdravih, podržavajućih odnosa među članovima, obilježenih ljubavlju, aktivnim slušanjem i kvalitetnom komunikacijom. Ovi aspekti su ključni za stvaranje stabilnog i poticajnog okruženja za razvoj djece.

Odgoj djeteta obuhvaća kompleksan skup faktora koji uključuju toplinu, razumijevanje, ljubav, podršku i ohrabrenje koje roditelji pružaju svojoj djeci, kao i kontrolu putem postavljanja očekivanja, zahtjeva i nadzora. Ovaj kontrolni aspekt roditeljstva može varirati od potpune kontrole do zanemarivanja djeteta. Teorija prepoznaje četiri osnovna tipa roditeljskog odgoja. Prvi tip je autoritarni odgojni stil, poznat i kao kruti ili strog način odgoja. Ovaj stil karakterizira visoka razina očekivanja i zahtjeva od djeteta, uz strogi nadzor i kontrolu, ali nedostatak topline i podrške. Roditelji koji koriste autoritarni stil naglašavaju postavljanje granica i pravila, te su skloni kažnjavanju ako se pravila ne poštuju. Drugi tip je autoritativni odgojni stil, također poznat kao demokratski i dosljedan pristup odgoju. Ovaj stil kombinira čvrstu roditeljsku kontrolu s emocionalnom toplinom. Roditelji postavljaju primjerene zahtjeve i očekivanja uz nadzor i kontrolu nad neprihvatljivim ponašanjem djeteta, pružajući istovremeno ljubav, podršku i emocionalnu toplinu. Treći tip je permisivan ili popustljiv odgojni stil, koji karakterizira emocionalna toplina, ali slaba kontrola. Roditelji su emocionalno osjetljivi, pružaju ljubav i podršku, ali postavljaju male zahtjeve i imaju slabo kontrolu nad djetetovim ponašanjem, ne postavljajući jasne granice. Četvrti tip je indiferentan ili zanemarujući odgojni stil, gdje postoji slaba kontrola uz emocionalnu hladnoću roditelja. Roditelji imaju male zahtjeve i ne postavljaju granice djetetovom ponašanju, te su emocionalno hladni i nezainteresirani za djetetove aktivnosti, često zaokupljeni vlastitim problemima i rijetko iskazuju roditeljsku ljubav.

I METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Predmet i cilj rada

Porodica i vaspitanje djece su osnovne institucije društva, a procesi modernizacije i individualizacije uticali su na promjene vrijednosti i nastanak različitih oblika porodice i obrazovnih struktura. Savremeno društvo karakteriše odbacivanje uloge roditelja, smanjenje broja djece, odlaganje rađanja djece, povećanje broja samohranih roditelja. Stoga se vaspitanje djeteta smatra jednom od najosnovnijih, najodgovornijih i najtežih društvenih uloga. Roditelji i roditeljstvo se nalaze pred najvećim izazovom u historiji, ne više toliko zbog zadovoljenja osnovnih egzistencijalnih potreba, već zbog krize vrijednosti, uspostavljanja roditeljskog autoriteta i definiranja uloga. Usklađivanje sve zahtjevnijih radnih uloga i produženog radnog vremena, sa roditeljskim obavezama, stvaraju sve veći pritisak na roditelje, prvenstveno majke. Socijalna politika se fokusira na pomirenje poslovnih obaveza i zahtjeva sa roditeljskim ulogama i uspostavljanje rodne ravnopravnosti. Savremeno društvo je promijenilo način vaspitanja djece, a promijenili su se i stilovi života ljudi. Svrha ovog rada je da pruži teorijsku analizu savremene porodice i determinanti koje trenutno utiču i oblikuju stilove roditeljstva. Ova saznanja će biti upotpunjen sa empirijskim istraživanjem.

2. Hipoteze

Glavna hipoteza

Savremeno roditeljstvo opterećeno je višestrukim izazovima kao što su briga za egzistencijalna pitanja i sve zahtjevniji radni izazovi, nedostatak vremena za porodicu i brigu o djeci, uspostavljanje jasnih granica u porodici i uticaj savremenih tehnologija.

Pomoćne hipoteze

H1: Egzistencijalna pitanja su primarna odgovornost i briga roditelja, uvjeti rada vrlo često zahtjevni i beskompromisni, zbog čega briga za porodicu i djecu predstavlja izazov.

H2. Roditelji koji su zaposleni često imaju problem usklađivanja radne i roditeljske uloge, često zbog nedostatka systemske podrške.

H3. Roditelji imaju problem definiranja i uspostavljanja jasnih granica u skladu s ulogama u porodici.

H4. Najveći izazov za roditelje predstavljaju savremene tehnologije.

3. Metode i tehnike

Za potrebe ovog istraživanja, analizirani su podaci prikupljeni iz različitih izvora, uključujući preporučenu stručnu literaturu, članke iz relevantnih časopisa u područjima političkih, pedagoških i socijalnih nauka, kao i radove iz zbornika, pravne akte te elektronske izvore poput Google Akademika i drugih bibliografskih baza podataka kao što su Kobson i Research Gate, PubMed te doktorske, magistarske i druge radove. Elektronska pretraga izvršena je koristeći ključne riječi poput „porodica“, „savremena porodica“, „uloga porodice u savremenom društvu“, „izazovi savremene porodice“, „roditeljstvo“ i slično. Odabrana istraživanja su birana na osnovu njihove relevantnosti u vezi s temom istraživanja, pri čemu su uzimani u obzir naslovi, ključne riječi i opisi kako bi se osigurala adekvatna obrada teme. Ova metoda prikupljanja podataka omogućila je sistematski pristup analizi literature koja se bavi različitim aspektima porodice u savremenom društvu. Izabrani izvori su se pokazali kao relevantni i korisni za istraživanje problema koji je postavljen u ovom radu.

U sklopu teorijskog istraživanja, analizirani su relevantni izvori koji se bave specifičnim aspektima problematike koja se istražuje. Ovi izvori uključuju knjige, monografije i znanstvene radove objavljene u uglednim časopisima i zbornicima, čiji su autori priznati stručnjaci u odgovarajućem polju istraživanja. Radovi tih autora su prošli kroz proces recenzije i prihvaćeni su od strane znanstvene zajednice. Jedan od zadataka u pripremi istraživanja bio je razvoj ankete kao instrumenta prikupljanja podataka. Ovaj korak je pažljivo razrađen kako bi se osigurala adekvatnost i pouzdanost prikupljenih informacija. Upitnik sadrži pitanja koja se odnose na ulogu porodice i roditeljstva, te izazovima sa kojima suočavaju u savremenom društvu. Anketno ispitivanje treba da posluži u svrhu analize mišljenja i stavova roditelja na teritoriji Bosne i Hercegovine. U sprovedenim istraživanjima, navedene su osnovne informacije o broju ispitanika, uzrastu i spolu u okviru uzorka ispitanika. U okviru rezultata istraživanja prikazani su rezultati autora, do kojih se došlo analiziranjem podataka, te su na osnovu njih izvedeni djelimični zaključci, da bi se na samom kraju izveo lični zaključak.

Metode istraživanja koje su upotrebljene za prikupljanje podataka, analizu i rješavanje zadataka u ovom radu su: metoda teorijske analize, metoda sinteze, metoda generalizacije, metoda indukcije, metoda deskripcije, metoda komparacije i metoda intervjua.

Metoda teorijske analize podrazumijeva razlaganje kompleksnih tema na manje komponente radi detaljnijeg razmatranja. U ovom slučaju, porodica se analizira u svojim dijelovima kako bi se bolje razumjela njena svrha i značaj. Nakon toga, metoda sinteze omogućava spajanje tih dijelova u jedinstvenu cjelinu kako bi se donijeli opći zaključci o temi. *Metoda generalizacije* se koristi za definisanje osnovnih karakteristika teme, kao što su pojmovi vezani za savremenu porodicu i roditeljstvo, te njihovo međusobno povezivanje radi razumijevanja njihovog uzajamnog uticaja. Metoda indukcije omogućava zaključivanje o općim principima na osnovu pojedinačnih slučajeva, što pruža uvid u moguće buduće trendove i istraživačke pravce. *Deskriptivna metoda* se koristi za opisivanje pojave ili predmeta istraživanja, ali bez dubljeg tumačenja ili objašnjavanja. *Komparativna metoda* se fokusira na uočavanje sličnosti i razlika između različitih pojava ili predmeta, kao što su zajednička obilježja i razlike između različitih oblika savremenog roditeljstva. *Metod intervjua* predstavlja kvantitativnu metodu, koju možemo predstaviti u cilju utvrđivanja uzoraka i posljedica neke pojave ili procesa. Ova metoda sprovodi se u vidu razgovora ili putem anketnih pitanja. Posljednja faza predstavlja analizu dobijenih rezultata i izvođenje zaključaka. U svrhu ovog rada, anketno ispitivanje se sprovodi nad populacijom na teritoriji Bosne i Hercegovine u svrhu analize promjena u okviru porodice i roditeljstva koje su izazvane razvojem savremenog društva.

II PORODICA U SAVREMENOM DRUŠTVU

U svijetu ljudi, društveni život neizostavno se odvija u društvenim grupama, koje su osnova svih kolektivnih tvorevina. Ljudi su društvena bića koja se povezuju u različite grupe kako bi mogli zadovoljiti svoje osnovne potrebe i živjeti u zajednici (Bazić i Pešić, 2012). Porodica se ističe kao najvažnija društvena grupa, formirana putem braka između muškarca i žene, u kojoj se rađaju i odgajaju djeca. U ovoj jedinici uspostavljaju se duboke emotivne veze, solidarnost i raznolike uloge, što čini porodicu osnovnom ćelijom društva. Kroz život u porodici, čovjek zadovoljava svoje osnovne potrebe, radi na svom razvoju i oblikuje se kao zrela ličnost. Ovo se odvija kroz kompleksnu mrežu bioloških, psiholoških i socioloških funkcija koje porodica pruža (Williams, 2008).

Pojašnjenje pojma porodice pruža uvid u različite aspekte ljudskog života, i te različite perspektive omogućavaju definicije koje variraju od filozofskih i socioloških do psiholoških, ekonomskih i pravnih gledišta. U najširoj interpretaciji, porodica je nerazdvojna grupa osoba koje su povezane putem braka ili usvajanjem. U užem smislu, ona obuhvata rodbinske veze među osobama koje dijele zajednički prostor, dok u najužem smislu označava odnos između roditelja i djece (Bazić i Pešić, 2012). Neovisno od definicije, porodica je neizostavan element formiranja ličnosti čovjeka, budući da ona zajedno stavlja različite aspekte života pod jedan krov.

1. Pojmovno određenje porodice

Porodica je osnovna ćelija društva, što znači da je suština u svim društvima i bila je uvijek posmatrana kao posebno važna. Razlog za to leži u činjenici da većina ljudi provodi najveći dio svog života u okviru porodice. Porodica je svojevrsni posrednik između individa i društva. Porodica je društvena tvorevina koja obavlja bitnu ulogu u zadovoljavanju različitih potreba pojedinca. Ona predstavlja sredinu u kojoj se ispunjavaju emotivne potrebe kroz ljudske veze i odnose, kao i osnovne potrebe kroz obezbjeđivanje hrane, skloništa i zaštite. Osim toga, porodica je i važan agent socijalizacije, gdje se individue uče vrijednostima, normama i običajima svog društva. Također, kroz porodične odnose i interakcije, pojedinci stiču vještine komunikacije i uče kako da funkcionišu u društvu (Minić i Kompirović, 2014).

Porodica predstavlja nesumnjivo ključnu instituciju u oblikovanju i razvoju individua. Od svojih ranih djetinjih dana, osoba je uključena u porodični okvir gdje se odvijaju različite društvene i emotivne dinamike. Na prvom mjestu, porodica ima ekonomsku ulogu, obezbjeđujući osnovnu podršku u vidu finansijske stabilnosti. Ovo je od suštinskog značaja za osiguravanje

osnovnih potreba članova porodice i omogućavanje njihovog funkcioniranja u općem društvu. Sljedeće, porodica predstavlja oazu uzajamne brige i negovanja. Članovi porodice pružaju podršku i tužnost u težim vremenima, što omogućava razvoj jakih emotivnih veza i poverenja (Marsh, Keating, 2006).

U kontekstu socijalizacije i obrazovanja, porodica je primarno okruženje gdje osoba usvaja vrijednosti, norme i standarde ponašanja. Od prvih koraka, dječija percepcija svijeta formira se kroz porodični filter, a uvjerenja i stavovi prenose se s generacije na generaciju. Isto tako, porodica je i izvor osnovnog zadovoljstva i ispunjenosti. Kroz ljubav, prijateljstvo, sigurnost i privrženost, članovi porodice ostvaruju osjećaj blagostanja koji je neizmjeran. Od njene ogromne važnosti je i uloga porodice u prijenosu društvenih normi i vrijednosti. Unutar porodičnog okruženja, članovi se uče pravilnim načinima ponašanja i usvajaju etičke principe, što je osnov za društveni razvitak (Marsh, Keating, 2006).

Porodica predstavlja jedinstvenu društvenu grupu, jer funkcionira kao bio-socijalna jedinica koja nastaje u skladu sa biološkim zakonima reprodukcije, kao i društvenim normama i zakonima. Navedena jedinstvenost porodice ne iskazuje se samo kroz njeno osobeno mjesto u društvenoj strukturi, već i kroz značaj koji ima za razvoj ličnosti individua. Iako je porodica tokom historije bila podsticana i smatrana bitnom u svim društvima, njena važnost ostaje nepromijenjena. Većina ljudi provede značajan dio svog života u okviru porodice, bilo da je to porodica u kojoj su rođeni ili ona koju sami osnivaju. Kao i ostale društvene grupe, porodica služi kao veznik između društva i pojedinca, zadovoljavajući različite potrebe i obavljajući različite funkcije (Minić i Kompirović, 2014).

Također, porodica predstavlja zajednicu koja najpotpunije i najefikasnije brine o svojim članovima. Ima najznačajniju i, istovremeno, najodgovorniju ulogu u razvoju, formiranju i usmjeravanju mladih. Unutar porodice, dijete nalazi ljubav, toplinu, sigurnost, mir i podršku. Iako društvo može preuzeti određene funkcije porodice, uloga roditelja u vaspitanju djece ne može biti potpuno preuzeta ili zamjenjena, jer oni čine neodvojivi dio porodičnog sistema od samog postojanja čovjeka (Minić i Kompirović, 2014).

U stručnoj literaturi, navodi se da je porodica društvena institucija koja se temelji na biološkim, psihološkim, socijalnim i ekonomskim vezama. Ova perspektiva ističe da porodica pruža osnovu za formiranje individue i njen razvoj, s evolucijom koja seže od biološke do interpersonalne sfere. Biološki gledano, porodica služi produžetku vrste i ostvaruje tu funkciju uz odgovarajuće biosocijalne uvjete. To znači da su biološki odnosi među članovima porodice osnova za reprodukciju i opstanak vrste. Psihološki, članovi porodice razvijaju afektivne veze koje

zadovoljavaju njihove emocionalne potrebe. Ove veze često čine porodicu emocionalno povezanom i omogućavaju joj ekonomsku sposobnost da zadovolji svoje materijalne potrebe (Golubović, 1981).

Bitno je napomenuti da je oblik porodične organizacije podložan konstantnim promjenama i zahtjeva prilagođavanje kako spolja, tako i iznutra. Spoljašnji uticaji na porodicu idu iz društvenih, ekonomskih i religijskih sfera, dok unutrašnji faktori, kao što su psihološka izdržljivost i jedinstvo članova porodice, igraju vitalnu ulogu u njenom funkcionisanju, posebno u borbi sa kritičnim događajima kao što su gubitak, razdvajanje, bolest i smrt (Golubović, 1981).

Svaka porodica je kao sistem specifična i ima svoju razvojnu perspektivu koja zavisi od povezanosti sa socijalnim kontekstom. Za uspješno funkcioniranje porodice i stvaranje pozitivne porodične klime, koja je od suštinskog značaja za odrasli i djecu, važno je razumjeti da je porodica neodvojiva od općeg društva. Ipak, porodica također predstavlja zaseban mikro sistem u životu svakog člana.

Porodica je neophodan stub društva, i njena uloga je obezbjediti harmoničan i poredan život, u kome će procvjetati pozitivni odnosi. U funkcionalnoj porodici, svaki član doprinosi strukturiranom funkcioniranju, a zajedničke aktivnosti, kao što su obroci i slobodno vrijeme, organizuju se savjesno. Članovi funkcionalne porodice dijele važne vrijednosti, uključujući obrazovanje, međusobno povjerenje, aktivnu komunikaciju, toleranciju i poštovanje individualnih sloboda u okviru dogovorenih granica (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Funkcionalna porodica karakterizira iskazivanje ljubavi, povjerenja, podrške i razumijevanja među članovima, dok je disfunkcionalna porodica obilježena prisutnošću nasilja, narkomanije, alkoholizma, kriminala i sličnih problema. Ove disfunkcionalne porodice često se nazivaju „degradiranim“ ili „razorenim porodicama“ u suvremenoj literaturi. Takve porodice su sklone razvoju nasilja, što potvrđuju istraživanja kao što je ono koje je sproveo Milutinović (1981).

Funkcionalna porodica se karakteriše sposobnošću da pronade rješenja za svoje probleme i konflikte, koristeći svoje resurse i ispunjavajući potrebe svojih članova. Oni su vješti u komunikaciji, imaju emocionalnu vezu i sposobni su da budu fleksibilni u različitim situacijama. Nasuprot tome, disfunkcionalna porodica se često susreće sa problemima koje odlaže i ne uspijeva da ispuni potrebe svojih članova. Takve porodice često nisu spremne da se suoče sa svojim problemima i mogu da nastave sa nedostatkom komunikacije i fleksibilnosti (Minić, 2009).

U sferi porodičnog života, odvija se proces vaspitanja i usvajanja određenih obrazaca ponašanja. Čovjek u porodici stiče svoje prve predstave o životu i okruženju, formiraju se njegovi stavovi, kriterijumi i vrijednosti. Život u porodici i porodična atmosfera značajno utiču na ponašanje i vladanje osobe. Zbog toga je vitalno da ljudi žive i odrastaju u harmoničnoj i uravnoteženoj porodici, gdje vlada uzajamna ljubav i poštovanje i gdje se razvijaju prijateljski i druželjubivi odnosi među članovima.

Porodica je ključna institucija u društvu, pružajući temelj za rast, razvoj i formiranje ličnosti djece. Kako bi se osiguralo da se djeca razvijaju kao individue čije se ponašanje zasniva na jasnim etičkim i moralnim vrijednostima, neophodno je da postoji zdrava porodična dinamika i harmonija među članovima porodice. Zdravi porodični odnosi imaju značajan uticaj na psihički, mentalni i emocionalni razvoj pojedinca, budući da se prvi obrasci ponašanja i sazrijevanja formiraju unutar porodičnog okruženja. Ključni elementi funkcionalne porodice uključuju povjerenje, razumijevanje i kontinuiranu komunikaciju među članovima. Ovakav pristup omogućava djetetu da usvoji zdrave navike, razvije slobodu izražavanja svog stava i mišljenja, te stvori osnovu za buduće ponašanje u skladu s moralnim i etičkim normama. Kroz ove procese, dijete gradi svoje moralne vrijednosti i stvaralački doprinosi boljem razvoju društva. Stoga, uloga porodice u formiranju ličnosti djeteta je ključna za budući moralni i društveni razvoj. Kroz pravilan razvoj u porodičnom okruženju, dijete će postati osoba koja cijeni moralne principe i lijepo ponašanje, te će ta vrijednost biti prenesena i na buduće generacije.

2. Razvoj porodice kroz historiju

Porodica, kao institucija, historijski je pretrpjela izmjene u obliku u skladu s razvojem društva i promjenama u društvenoj strukturi, koje su bile rezultat razvoja proizvodnih snaga i odnosa. Savremena i demokratska porodica, koja postoji danas, iznikla je iz dugog procesa razvoja. Primjetno je da su oblici porodičnog života postojali još u periodu divljaštva. U tom najranijem periodu, zajednica je funkcionisala bez konkretnih normi koje bi regulisale polne odnose između članova (Engels, 1960). S razvojem industrijskog društva i civilizacije, ova početna podjela porodice na predindustrijsku, industrijsku i postindustrijsku porodicu postepeno je zamjenjena novim društvenim oblicima i odnosima. Ove promjene odrazile su se na strukturu porodice i njenu ulogu u društvu.

Drugi stručnjaci, pak, prilaze temi s različitih stanovišta i primjenjuju različite kriterije za klasifikaciju. Ako se analiziraju unutrašnji porodični odnosi, podjele vlasti u porodici i autoritet

porodice, možemo govoriti o različitim tipovima porodica kao što su patrijarhalna, autoritarna i egalitarna, kako je istaknuto u djelu Milića (1988a) pod naslovom „*Istorija porodice: izazovi istoriji i sociologiji*“. On predlaže klasifikaciju porodica na predmodernu, modernu i postmodernu.

Bez obzira na to koja tipologija se primjenjuje, tokom velikog dijela historije čovječanstva, porodica je bila mjesto gdje je muškarac imao prevagu i veća prava u odnosu na ženu i djecu, koji su bili posmatrani kao njegovo vlasništvo. Tokom šezdesetih godina prošlog stoljeća, situacija se drastično mijenja, nastupajući intenzivan razvoj moderne porodice. Žena počinje da stiče samostalnost u odnosu na muža, dijelom i kroz zapošljavanje, što, pokraj pozitivnih aspekata, dovodi i do nekih izazova (Perišić, 1998).

Ne postoji tačan dokaz o tačnom vremenu nastanka prvih porodica. Koncept porodice se pominje u historijskim knjigama od samog početka ljudske civilizacije. Porodica se često opisuje kao izvorna ljudska tvorevina i kao takva je univerzalni fenomen koji postoji širom svijeta u različitim oblicima. Svi narodi, i sadašnji i izumrli, imali su ovu zajednicu kroz svoju historiju, koja je od samog početka zadržala svoju suštinu.

Različiti narodi i kulture su tokom vremena oblikovali različite porodične strukture. Ove strukture su varirale od onih u kojima je otac imao glavnu ulogu, do onih u kojima je tu ulogu preuzela majka. Postojale su monogamne porodice, sastavljene od jednog muškarca i jedne žene, kao i poligamne porodice, koje su uključivale jednog muškarca i nekoliko žena, ili obrnuto. Prvi pisani spomeni porodičnih struktura potiču iz vremena Rima i antičke Grčke. U staroj Grčkoj, na primjer, otac je bio glava porodice i osoba koja je upravljala porodičnom imovinom, smatrajući se gospodarom i žena i djece (Bernholc, 2011).

U starom Rimu uloga oca se također smatrala ključnom, gdje je imao gotovo apsolutnu kontrolu nad svim članovima porodice i donošenjem odluka u zajednici. Odlučivao je o sudbini novorođenčeta, birajući da li da ga primi u porodicu, odbaci, proda ili čak ubije (Wasson, 2016). Važan pokretač društvenih promjena bila je industrijska revolucija, koja je suštinski transformisala svijet u svim aspektima. Struktura porodice prolazi kroz promjene, sa fokusom na dogovor između mladih pojedinaca koji oblikuju svoje živote i zajednice. Svrha braka i porodice sada je stvaranje iskrenih međuljudskih odnosa. Članovi sve više razvijaju svijest o sopstvenoj ličnosti, težeći većoj ličnoj slobodi.

Industrijska revolucija je donijela i promjene u raspodjeli uloga. Tradicionalna podjela rada, gdje su muškarci bili glavni hranitelji porodice, dok su se žene brinule o domu i djeci, značajno se mijenja. Žene se sve više emancipuju i postaju ravnopravne hraniteljice u porodici. Od

tradicionalnih oblika organizovanja, porodice se suočavaju sa velikim izazovima i promjenama koje su morale da prihvate i kojima se prilagode (Benvin, 1972).

Tokom 18. i 19. stoljeća industrijska revolucija je značajno uticala na promjene u društvu. Zapošljavanje se seli iz ruralnih područja u gradove, gdje mnogi ljudi nalaze posao u fabrikama. Ova promjena ima dubok uticaj na porodični život, jer članovi porodice svakodnevno napuštaju svoje domove da bi radili, uključujući ne samo muške članove već i žene i djecu, koji također doprinose porodičnoj ekonomiji. U ovim novim uvjetima, članovi porodice provode sve manje vremena zajedno, a porodica postaje manje centralna u životima svojih članova. Paralelno, razne institucije poput škola i bolnica preuzimaju neke od tradicionalnih porodičnih funkcija (Ljubetić, 2006).

U 18. stoljeću, slabljenjem patrijarhata i jačanjem uloge majke, očinstvo gubi prijašnji značaj u porodicama. Period između 1930-ih i 1950-ih, obilježen ekonomskom krizom i Drugim svjetskim ratom, dodatno je destabilizovao porodičnu zajednicu. Gubitak zaposlenja od strane mnogih muškaraca i odlazak na bojno polje doveli su do toga da žene preuzimaju nove uloge u porodici. Kasnije, 18. i početak 19. stoljeća karakterizira fundamentalne transformacije društava u Sjevernoj Evropi i Sjevernoj Americi. Industrijalizam, kapitalizam, urbanizacija i liberalna demokratija predstavljaju četiri ključne promjene koje su oblikovale moderna društva, obilježavajući period modernosti. Sve ove promjene imaju dubok uticaj na porodice i njihovu dinamiku (Ljubetić, 2006).

Krajem 19. stoljeća, europski duh počeo je da se širi na stil oblačenja i način života i kod žena, isto kao i kod muškaraca. Međutim, ipak, u srži, žena je ostala kao čuvar patrijarhalnog načina života. Iako su nastupile promjene u društvu, postojala su ograničenja kada je u pitanju društvena moć žena, i do druge polovine 19. stoljeća njihova politička participacija bila je minimalna i ograničena na posredno djelovanje. Prvenstveno, ženama nije bilo dozvoljeno pravo glasa. Osim toga, zakonska ograničenja su im ograničavala pravo na imovinu, obrazovanje i zapošljavanje, kao i prepreke u postignuću određenih zvanja i statusa (Perišić, 1998).

Patrijarhalno naslijeđe je ženu vidjelo isključivo kroz tradicionalnu ulogu u okviru kuće, sa trostrukom funkcijom: kao majka, domaćica i ženska radna snaga. Ova utvrđena šema je dominirala, i sve izmjene su se susretale sa dugostoljetnim usađenim ubjeđenjima i otporom, što je predstavljalo predizazov za svaki odstup od ovog tradicionalnog oblika. Oslobođanje od patrijarhalnih ograničenja nije prošlo bez problema, jer je emancipacija žena dugo bila osuđivana (Perišić, 1998).

Crkva i konzervativci su reagovali negativno na ove promjene u životu i ponašanju žena, kriveći ih za sunovrat društva. Takvi stavovi, između ostalog, doprinijeli su otežanoj ili neostvarenoj emancipaciji žena u unutrašnjosti, gdje su ih često osuđivali na tradicionalne uloge kao domaćice, majke i radne snage (Perišić, 1998).

Na početku 20. stoljeća, žena je, iako su je patrijarhalne norme i sredina ograničavale, uspješno stekla pravo na obrazovanje i rad. Iako je pravo na rad bilo manje vrednovano nego kod muškaraca, žene su počele ostvarivati značajan napredak u svojim pravima. Ipak, u ovom periodu, one nisu uspjele osvojiti druga građanska prava niti političku emancipaciju. Žene su, uprkos obrazovanju, ostale nejednake muškarcima i nisu imale potpunu ravnopravnost (Perišić, 1998).

Transformacija porodice u savremenom društvu odvijala se kroz oslobađanje od tradicionalnih ograničenja i usmjeravanje ka funkcionalnim međuzavisnostima s društvom. Savremena porodica više nije zatvorena u sebe, već usmjerava svoje funkcije ka brojnim aspektima društva i individualcima. Vaspitanje djece više nije isključivo odgovornost roditelja, već i obaveza društva i države. Roditelji, iako ravnopravni pred zakonom, imaju obaveze prema društvu u vaspitanju svoje djece. Novi zakoni štite svakog člana porodice od zlopotreba, ali i postavljaju društvene i građanske obaveze koje svi članovi porodice trebaju ispuniti.

Društvo, kako bi uspješno obavljalo mnoge funkcije kroz instituciju porodice, ima obavezu da je podržava i štiti. Ovo se čini s ciljem da porodica razvije što više pozitivnih i poželjnih karakteristika, budući da u njoj leže osnove za dalje unaprijeđenje roditeljske uloge. Dakle, današnje društvo i država ne mogu ostati ravnodušni prema načinu na koji se mladi odgajaju u okviru porodice. Naprotiv, njihova odgovornost je aktivno se angažovati i interesovati za porodično vaspitanje, koje je osnova za fizički, moralni, intelektualni, radni i estetski razvoj. Ova saradnja između društva i porodice ključna je za izgradnju zdravog i funkcionalnog društva koje brine o svojim članovima i razvija pozitivne vrednosti (Golubović, 2007).

Tokom 70-ih godina 20. stoljeća, debata o srodničkim odnosima nestala je, da bi se pri kraju 80-ih godina ponovno javila, zajedno s uvođenjem pojma socijalnog kapitala u društvene nauke. Socijalni kapital se definiše kao veza između porodice, lokalne zajednice i društva koja obezbjeđuje red i kontrolu u društvu. Značenja ovog pojma se dosta razlikuju u dva društvena konteksta. U zapadnim razvijenim demokratijama, razmatranje socijalnog kapitala ima više vrijednosnu i političku dimenziju u smislu suprotstavljenih interesnih orijentacija javnih i privatnih aktera na društvenoj sceni. Sa druge strane, u zemljama postsocijalističke tranzicije i nedovoljno razvijenim zemljama, koncept socijalnog kapitala se povezuje s djelovanjem sektora neformalne ekonomije i s intenzivnom međusobnom srodstvu komunikacijom koja je neophodna

zbog nedostatka institucionalne mreže i adekvatnih porodičnih resursa (Ilić, 2010). Ovaj koncept socijalnog kapitala, dakle, postaje ključan u analizi društvenih odnosa i interakcija, ali se njegovo značenje i primjena razlikuju u zavisnosti od konteksta u kojem se koristi.

Ovaj pojam u savremenim društvima nosi sa sobom kako pozitivne, tako i negativne konotacije. Pozitivno značenje odnosi se na kontekst u kome su srodnici osnovna struktura porodice i mogu se lako prilagoditi potrebama i obavezama porodičnog života. Ovaj aspekt predstavlja važan i koristan element. Srodnici, kao primarni okvir porodice, mogu biti neophodni za efikasnu socijalnu zaštitu i bezbjednost pojedinca. Negativno značenje, s druge strane predstavlja aspekt koji proizilazi iz tradicionalističkih tendencija i ograničavanja slobode pojedinca i porodice. Ako je oslanjanje na srodnike i njihovu mrežu dominantan način formiranja socijalnog okruženja u modernim društvima, to može ograničiti izbore i samostalnost pojedinca i porodice u kreiranju njihovog socijalnog historijata. Ovakav podhod može dovesti do nedostatka fleksibilnosti i ograničiti mogućnost pojedinca da izabere svoj put u životu (Ilić, 2010). Ova dvostruka priroda pojma ističe kompleksnost i dinamiku odnosa između srodnika u savremenim društvima, predstavljajući i potencijalne prednosti i izazove.

U savremenim društvima, srodnički odnosi trpe značajne promjene. Nekada je karakteristika bila hijerarhijska prinuda, gdje su stariji srodnici imali dominantan položaj, posebno predaka nad potomcima. Danas, međutim, ovi odnosi su izgubili taj hijerarhijski aspekt i prevazišli ga, postajući difuzna mreža ili matrica odnosa. Odnosi među srodnicima su postali fleksibilni i rastegljiviji, a individualci ili porodice čuvaju ekvi-distancu u odnosu na sve druge srodničke jedinice. Ova promjena odražava tendenciju ka neformalnim mrežama odnosa, dok institucionalni odnosi gube na značaju (Ilić, 2010).

Na osnovu empirijskih istraživanja, možemo izdvojiti određene zaključke o promjenama u srodničkim odnosima. Prije svega, umjesto tradicionalnog mono-patrilinarnog oblika srodničkih odnosa, nastaje tendencija bilateralnog nehijerarhijskog grupisanja. Ovo znači da su porodične veze i veze između članova porodice, te srodničke mreže počele da se formiraju bez izražene hijerarhijske strukture. Nadalje, uočena je dominacija žena u održavanju i formiranju srodničkih odnosa. Ovaj promjenljivi dinamičan odnos u porodici ukazuje na ulogu i značaj žena u podržavanju i izgradnji srodničkih mreža. Isto tako, istraživanja upućuju na tendenciju rasterećenja formi srodničkih odnosa, što može podrazumijevati opuštanje tradicionalnih očekivanja i obaveza u porodičnom okruženju. Na kraju, primjećuje se ujednačavanje srodničkih oblika sa nesrodničkim vezama, kao što su prijateljski i kolegijalni odnosi. Ovakve veze između porodica zamenjuju tradicionalne srodničke odnose i doprinose širenju socijalne mreže i interakcije (Ilić, 2010).

3. Savremena porodica

Porodica, kao ključna društvena institucija, prilagođava se promjenama u društvu i podložna je evoluciji kako u svojoj strukturi, tako i u vrijednostima koje predstavlja. Iako se može primjetiti da porodica prolazi kroz transformacije, bilo u pogledu strukture ili sistema vrijednosti, njen suštinski značaj ostaje nepromjenjen kroz različite periode društvenog razvoja. Ove promjene unutar porodice neizbježno utiču na karakteristike roditeljstva, koje su jedne od rijetkih osnovnih i univerzalnih uloga i funkcija pojedinaca.

Transformacije unutar porodica mogu se analizirati kroz šire društvene promjene koje nastaju na globalnom nivou. Na primjer, do sredine 20. stoljeća tradicionalnu porodicu možemo opisati kao sastavni dio veće srodničke mreže. U predindustrijskom društvu ova tradicionalna porodica je uključivala klasični model proširene porodice zasnovan na srodničkim vezama i autoritetu muškog člana porodice, obično kao glavnog hranitelja, dok je žena bila domaćica (Nikodem, Aračić, 2005).

Važno je napomenuti da promjene u porodičnim strukturama imaju dubok uticaj na društvo, oblikujući percepciju roditeljstva i oblikujući društvene norme. Uprkos ovim promjenama, porodica ostaje ključna institucija koja igra nezamjenljivu ulogu u oblikovanju i podršci pojedinaca u društvu.

Različiti kriterijumi i uvjeti dali su postojanje različitih klasifikacija porodica. Prilikom istraživanja historijske geneze porodice, možemo primjetiti tri bitne etape njenog razvoja. Svaka od ove tri etape karakterizirao je poseban tip porodice: (Minić, Kompirović, 2014)

- 1) *Tradicionalna porodica*. Ova porodica je bila tipična za rodovske zajednice i imala je više podvrsta. Na ovom etapu, porodica je bila tijesno povezana sa rodovskim i plemenskim strukturama, i postojale su različite forme porodičnih odnosa.
- 2) *Patrijarhalna porodica*. Ova faza je karakterizirana sa dva osnovna obilježja: privatnom i klasnom svojinom. Ekonomska osnova porodice na ovom etapu je bila pretežno poljoprivredno-zanatlijska, sa jakim fokusom na privatnom vlasništvu.
- 3) *Industrijska ili nuklearna porodica*. Ova faza je karakteristična po tome što je porodica svedena na roditelje i njihovu djecu. Na ovom etapu, porodica je više usmjerena na jednostavnu jedinicu roditelja i njihovih potomaka, a industrijske i društvene promjene oblikovale su njene funkcije.

Prema klasifikaciji koju navodi Golubović (1981) postoje tri osnovna tipa porodice:

- 1) *Rodovski tip porodice*. Ovakav tip porodice karakterističan je za primitivna društva. U ovim zajednicama, porodica je organizovana na osnovu rodovskih veza, a članovi dijele zajedničke predke. Ovakav oblik porodice podrazumijeva samo biološke veze, i jačanjem rodovskih veza stvara se osećaj zajedništva i solidarnosti.
- 2) *Patrijarhalni tip porodice*. Ovaj tip porodice je tipičan za drevne civilizacije. Karakteriše se jednoličnošću i vlašću oca ili stariješine u porodici. Ovdje je patrijarh glavni autoritet, a porodica je često produžetak njegove vlasti. Tradicionalni rodoslov i nasljedstvo obično prate ovaj tip porodice.
- 3) *Egalitarni tip porodice*. Ovakav tip porodice je karakterističan za moderna društva. U ovim zajednicama, jednakost i ravnopravnost su na snazi. Članovi porodice imaju jednake šanse i odgovornosti, a odluke se donose zajednički. Ovaj tip porodice odražava promjene u društvu i stavovima usmjerenim ka ravnopravnosti i inkluzivnosti.

Ove tipologije porodice predstavljaju načine na koje su porodice organizirane i funkcioniraju u različitim historijskim i društvenim kontekstima.

U modernim društvima, priroda i uloga srodničkih sistema su pod uticajem specifičnih društvenih okolnosti. Porodica može, u nekim situacijama, prvo potražiti podršku unutar svoje srodničke grupe, dok u drugim situacijama mogu prije tražiti pomoć od prijatelja i kolega. Važno je primjetiti da su srodnički odnosi u savremenim društvima evoluirali iz hijerarhijskog modela, gdje su neki članovi srodstva imali dominantnu ulogu, ka modelu gdje postoji ravnoteža i difuznost u mreži odnosa, gdje pojedinci održavaju ekvidistantne odnose sa svim članovima srodstva. Iz tog razloga, danas se srodnički odnosi često razmatraju u kontekstu neformalnih mreža odnosa između pojedinaca i porodica, umjesto da ih posmatramo kao institucionalizovane odnose (Golubović, 1981).

Transformacija porodice rezultira različitim tipovima porodične organizacije i međusobnih odnosa. U posljednjim decenijama, prevladavaju dva tipa porodične organizacije i međusobnih odnosa: patrijarhalna (autokratska), i savremena (demokratska) porodica (Zaharijevski – Stjepanović, 2015).

Savremeno društvo doživljava značajne promjene u procesu industrijalizacije i urbanizacije. Transformacija je vidljiva u oblasti proizvodnje, gdje je porodica prešla iz proizvodne jedinice u potrošačku jedinicu (Milić, 1988b). U savremenom kontekstu, postmodernom, siromašno društvo obilježeno je velikim brzim promjenama, odricanjem od mnogih izvornih običaja koji su definisali porodični život (Vilić, 2011).

S obzirom na to da je porodica osnovna jedinica društva, sve promjene u društvenom sistemu, koje proizilaze iz razvoja proizvodnih snaga i društveno-ekonomskih odnosa, uticat će i na funkcioniranje porodice. Promjene povezane sa razvojem društva utiču na porodicu. Porodica se sa manje ili više uspjeha prilagođava promjenama u društvu. U jakim i adaptivnim porodicama, nove društvene navike i inovacije se lakše prihvataju, a porodica, obogaćena novim razvojnim mogućnostima i resursima, jača svoje kapacitete. Uloga porodice ostaje ključna u jačanju društva, a porodica je odrednica u socijalizaciji, usmjeravanju i oblikovanju ličnosti njenih članova. U ovom kontekstu, porodica je neophodan činilac svjesnog i cjelovitog razvoja ljudskog društva (Sakač et al., 2018).

Savremena sociologija sve više istražuje i problematizuje transformaciju porodice u postmodernoj eri. Otkriva, locira i analizira simptome njegove transformacije, koji su rezultat određenih društvenih uzroka. Ovi uzroci stvaraju gotovo lančanu reakciju koja se u sferi porodičnih odnosa može opisati kao kriza, dezintegracija, dekadencija itd. Savremeni čovjek sve više ignorira tradicionalne porodične vrijednosti i pravila, što dovodi do smanjenja značaja same porodične institucije. Cilj je pronaći odgovor na pitanje u kojoj mjeri je moguće postići „internalizaciju“ nuklearne porodice, odnosno vraćanje njene strukture vrijednostima i konvencionalnim praksama koje su se razvijale i čuvale u okviru patrijarhalnog porodica. U drugoj deceniji 21. stoljeća, posebno tokom pandemije korona virusa, primjetni su bili neobični etički obrasci u porodičnoj dinamici savremenih porodica. Ovaj period obilježen je suživotom tradicionalnih i postmodernih elemenata unutar porodične prakse, što je pokazalo da takav model nije samo izvodljiv, nego je i poželjan (Čamo, 2011).

Slika porodice u 21. stoljeću bitno je drugačija od one koju smo imali na početku prošlog stoljeća. Naučna istraživanja ukazuju da je porodica, posebno na našim prostorima, godinama u stalnom procesu transformacije. Ovaj proces je rezultat urbanizacije, brzog tehnološkog napretka, globalne razmjene kulturnih modela i sistema vrijednosti. Ističe se potreba sagledavanja promjena kroz koje savremena porodica prolazi i njihovog uticaja na vaspitnu funkciju porodice. Ovo proizilazi iz činjenice da porodica, kao zajednica roditelja i djece, ostaje osnovni i najvažniji činilac u formiranju i vaspitanju mladih, zahvaljujući prirodi odnosa i snažnim emocionalnim vezama među članovima, kao i velike mogućnosti uticaja na ukupan razvoj ličnosti djeteta (Stanojlović, 2001).

Savremena porodica je proizvod razvoja kapitalističkog društva i industrijske revolucije, koja je oblikovala svoj identitet pod uticajem procesa industrijalizacije, urbanizacije i općeg tehnološkog napretka. Ona se manifestuje kao mala društvena jedinica u kojoj su članovi aktivno uključeni u vanjski društveni rad i proizvodnju, izvan granica porodičnog doma. Centralna

karakteristika ove savremene porodice je očuvanje ravnopravnosti, poštovanja i dubokih emocionalnih veza između njenih članova. Ključni element demokratske porodice je prisutnost tople porodične atmosfere, obilježene snažnim emocionalnim vezama između roditelja i djece. Poznato je da dijete igra centralnu ulogu, a njemu se posvećuje maksimalna pažnja. Ova apsolutna ljubav i briga za djetetov razvoj prezentuju osnovne stubove ovakve porodične dinamike, sa vjerovanjem da se ovakva posvećenost u ranom uzrastu odrazi na kasniji kvalitet njegovog života (Williams, 2008).

U konceptu savremene (demokratske) porodice, za razliku od patrijarhalno-autoritarnog oblika, svi članovi imaju jednak položaj, bez obzira na različite spolne i starosne karakteristike. Ovakva porodica karakteriše se ravnopravnošću među svojim članovima, težeći uzajamnom poštovanju, razumijevanju i empatiji. Osnovna obilježja ovog tipa porodice uključuju prilagođavanje savremenim naučnim stavovima, otvorenost prema društvu i aktivno učešće njenih članova u društvenom životu. Oni nastoje usaglasiti svoje lične interese sa zajedničkim ciljevima (Šijaković, 2017).

Porodica u savremenom društvu se razvila kao društvena jedinica koja je neovisna od roditeljske porodice iz koje potiče, ali i drugih srodnika. Nastala je kao neolokalna cjelina sa bilinearnim srodstvom, prema kojoj je izbor bračnog partnera postao stvar slobodne odluke. U kontekstu porodica srednje klase, idealan oblik je egalitarna porodica, u kojoj je ravnopravnost spolova na mnogo višem nivou. Zapošljavanje žena iz ovog društvenog sloja omogućilo je bržu emancipaciju, a žene i muškarci zajedno obavljaju ulogu staratelja djece i dijele prava u braku i razvodu. Egalitarni poduhvat uključuje i djecu, priznavanje njihovih prava i poštivanje njihovih stavova. Od njih se očekuje završetak školovanja, ali i planiranje porodice, pri čemu se kvalitet obrazovanja više cijeni od broja djece. Smatra se prirodnim da porodica stimuliše djecu da postignu viši status u društvu od svojih roditelja. Ovdje porodica postoji radi pojedinca, a ne obrnuto, praćena osnovnom idejom da se postigne sreća svakog pojedinca, a ne samo opće dobro grupe (Grandić, 2004).

U savremenom kontekstu porodice, uočava se izražen trend gdje osobni interesi često dominiraju nad općim dobrom. Ova promjena odnosi se na oba partnera, muškarce i žene, koji sve više teže karijeri i materijalnom prosperitetu, često zanemarujući tradicionalne porodične vrijednosti. Ovaj fenomen proizlazi iz kulture individualizma koja se sve više suprotstavlja zajedničkom životu i vrijednostima koje on donosi. Takav sukob često rezultira nesuglasicama između partnera i čak raspada porodice. U idealnom scenariju, osnivanje porodice trebalo bi biti proizvod svjesnog uključivanja u zajednicu, gdje se promoviraju zajednički životni ciljevi i osnovne vrijednosti slobode. Međutim, težnja za individualnom slobodom može dovesti do

sebičnosti i slabljenja društvenih veza, stvarajući sukobe između potrebe za pripadanjem i ostvarenjem osobnih ciljeva. Ovi trendovi u međuljudskim odnosima doprinose stvaranju različitih partnerskih i porodičnih struktura. Također, povećano interesovanje za sopstvenu dobrobit dovodi do balansiranja između zadovoljavanja individualnih potreba i potreba porodice, između radnih zahtjeva i porodičnih obaveza, te između ambicija u karijeri i roditeljstva. Ovakva dinamika dovodi do sve manjeg interesovanja mladih za brak i osnivanje porodice. Umjesto toga, sve više mladih odgađa brak kako bi se fokusirali na obrazovanje, usavršavanje i karijeru, što na kraju rezultira smanjenjem nataliteta i porastom onih koji odustaju od roditeljstva (Maleš, 2012).

Vrijeme stupanja u brak ili seksualnu zajednicu ima značajan uticaj na fertilitet populacija koje nisu implementirale strategije kontrole rađanja. Odlaganje ulaska u brak povezano je s povećanjem incidencije steriliteta među bračnim parovima. Suprotno tome, kod populacija koje prakticiraju kontrolu rađanja, rane faze bračnog života često donose visoku reproduktivnu aktivnost. Biološki i kulturni kontinuitet društvenih zajednica izravno zavisi od adekvatnog broja novorođene djece. Smanjenje broja novorođenčadi slabi demografski potencijal društva, dok povećanje udjela starijeg stanovništva izvršava pritisak na socijalne i medicinske institucije. U mnogim evropskim zemljama, nivo rađanja ne zadovoljava potrebe za održavanjem osnovnih reproduktivnih stopa (Vilić, 2013).

Međutim, prilikom zasnivanja bračne zajednice ista je usmjerena na izgradnju osnove kroz uzajamnu ljubav, vaspitanje djece i dijeljenje zajedničkih uspjeha. U ovakvom obliku porodice, žena se ne tumači kao vlasništvo muža, već je smatrana slobodnom, ravnopravnom i aktivnom učesnicom u rješavanju porodičnih izazova. Pored toga, ona je ne samo supruga, već i najiskreniji prijatelj i saputnik svom mužu. (Šijaković, 2017). U savremenom društvu, primarna uloga porodice i braka se mijenja, pri čemu se naglasak pomjera sa roditeljstva na partnerstvo. To rezultira promjenom suštine braka i porodice. Brak se više ne odnosi samo na „instrumentalnu reproduktivnu seksualnost“. Partnerstvo postaje centralno u odnosu na djecu i rođake, a svi ostali odnosi se prilagođavaju ovom centralnom partnerstvu. Značajne promjene u seksualnom i reproduktivnom ponašanju pojedinaca narušile su milenijumima stare norme zasnovane na religiji i društvenim očekivanjima u vezi sa seksualnom aktivnošću i brakom. Intimni odnosi postaju nešto što se ne razumije automatski, ali ljudi postaju aktivni subjekti u oblikovanju svojih odnosa. Ovaj trend ukazuje na evoluciju društvenih normi i ponašanja, gdje je partnerstvo među pojedincima postalo suštinsko i nezavisno od roditeljstva (Vilić, 2011).

U današnjim porodicama primjetne su značajne promjene ne samo u strukturi same porodice, već i u dinamici odnosa djece i roditelja. U savremenom porodičnom okruženju dijete se tretira kao ravnopravan član, sa pravom na izražavanje i djelovanje, i dobija određene vrijednosti,

osnovna pravila ponašanja i ideje iz porodičnog konteksta. Akcenat u savremenoj porodici stavljen je na komunikaciju, brigu o djeci i uvođenje kvalitetnih životnih iskustava. Važno je istaći da su roditelji, i majka i otac, podjednako uključeni u podizanje djeteta (Jurčević Lozančić, Kunert, 2005). Promjene u savremenom porodičnom okruženju su pozitivne, jer djetetu daju veći značaj, tretirajući ga kao pojedinca sa sopstvenim pravima. Ovakav pristup omogućava djetetu da razvije svoje sposobnosti, ostvari svoje ambicije i napreduje u svim aspektima svog razvoja. Savremena porodica se smatra jednom od institucija koja je prošla kroz značajne transformacije posljednjih decenija. Fokus nije samo na procesu donošenja odluka, već i na kvalitetu tih odluka. To znači da se porodica sve više doživljava kao odgovorna za sopstvene odluke, sa posebnim naglaskom na njihov kvalitet (Juul, 2008).

Roditelji se posvećuju poštovanju ličnosti svog djeteta i trude se da najbolje pomognu njegovom razvoju i formiranju zrele ličnosti. Svjesni su značaja poštivanja ljudskog dostojanstva i aktivno rade na tome da izgrade svestranu, obrazovnu i slobodnu ličnost u svom djetetu. Nastavljaju stvaranje pozitivnih karakternih osobina i podstiču razvoj kreativnosti kao ključnog elementa njegovog ličnog i profesionalnog rasta (Šijaković, 2017).

Dakle, ovaj tip porodice je obilježen uzajamnom ljubavi i poštovanjem, i to ne samo među roditeljima, već i između roditelja i djece. Majka i otac imaju usaglašene odnose prema svojoj djeci, i zajedničkim naporima i znanjem utiču na psihofizički razvoj i razvijanje pozitivnih osobina svoje djece. U ovakvoj porodici, ličnost djeteta se poštuje, roditelji se trude da potpuno razumiju svoje dijete i pomognu u rješavanju problematičnih situacija. Za razliku od autoritarne porodice, ovde je komunikacija između roditelja i djece otvorena i neposredna. Roditelji se odnose prema svojoj djeci na prirodan način, ostvarujući direktnu komunikaciju. Kroz tu komunikaciju, rješavaju probleme bez primjene nasilja, pružajući savjete i smjernice. Ipak, oni ne nameću suhu disciplinu, već djeci dopuštaju da sama utiču na svoje ponašanje i postupke. Ovakvi roditelji se posmatraju kao iskreni prijatelji svoje djece, što omogućava djeci da potraže pomoć kada nisu sposobni samostalno riješiti probleme. Ova porodična dinamika postavlja temelj za zdrav razvoj i podršku djeci u izazovnim situacijama.

Ponašanje roditelja predstavlja obrazac za djecu, koja teže da ga usvoje ili ga oslikaju, što čini izuzetno važnim postojanje međusobnog poštovanja, podrške i ljubavi između supružnika, kao i između roditelja i djece. Ovakav odnos služi kao značajan model za razvoj mladih osoba, što je karakteristično za većinu porodica u savremenom društvu (William, 2005).

Istovremeno, važno je napomenuti da i ovakve porodice susreću brojne predizazove i probleme, kao što su siromaštvo, veliki obim obaveza i manjak pažnje usmjeren na djecu, kao i

problemi kao što je nasilje u porodici. Djeca iz ovakvih porodica mogu ispitivati izazove u ponašanju, iako ih roditelji pravilno vaspitavaju. Ovi izazovi su osobito izraženi u školskom uzrastu, iako je vjerovatnoća za takve probleme manja nego kod djece koja odrastaju u patrijarhalno-autoritarnim porodicama.

Dakle, u savremenom društvu, uloga porodice se izmjenila, ali porodica i dalje ostaje kao osnovna društvena jedinica sa ključnim značajem za svakog individua. Ona predstavlja osnovu za ostvarivanje i uključivanje u šire društveno okruženje i igra bitnu ulogu u transferu vjerskih, kulturnih i generacijskih vrijednosti. Porodica također igra ključnu ulogu u budućim vjerskim, kulturnim i generacijskim prijenosima. Iako su se porodični odnosi promijenili, oni i dalje imaju značajne prednosti u odnosu na odnose u drugim društvenim zajednicama. Bliskost, osjećaj solidarnosti, dijeljenje materijalnih i duhovnih vrijednosti, kao i poštovanje zajedničkih normi i interesa, čine porodicu jedinstvenom u odnosu na različite oblike zajedničkog života. Uprkos promjenama i pojavi različitih oblika zajedničkog života, porodica se nastavlja pojavljivati kao jedinstveni oblik zajedničkog života.

4. Izazovi savremene porodice

Savremena porodica se suočava sa ozbiljnim izazovima zbog složene društveno-ekonomske i političke situacije. Ova nesigurnost utiče na mlade ljude, stvarajući probleme u njihovom razvoju, učenju i ponašanju. Čak i kada postoje pozitivne tendencije u društvu, to ne mora nužno pozitivno uticati na dinamiku porodice. Određeni procesi u društvenom razvoju mogu imati dezintegrativni uticaj na porodicu, stvarajući nestabilnost. Intenzivne društvene promjene koje proizlaze iz savremenog doba često dovode do poremećaja i nestabilnosti u porodici. Razumije se da se porodični odnosi ne mogu naglo promijeniti, jer su priroda tih odnosa takva da zahijteva vrijeme za prilagođavanje (Golubović, 2007).

Porodica je posebno ugrožena tokom perioda društvenih kriza, jer svaka društvena nesigurnost, bilo ekonomska ili politička, odražava se na život porodice. Ove nesigurnosti mogu izazvati unutrašnje konflikte usljed povećanja broja neurotičnih pojedinaca koji ispoljavaju svoje nezadovoljstvo najprije unutar porodice. Važno je napomenuti da to ne znači da sve društvene promjene nužno negativno utiču na odnose u porodici. Naprotiv, određene promjene su poželjne radi razvoja novih porodičnih odnosa koji prevazilaze postojeće probleme i negativnosti u porodici (Golubović, 2007).

Globalizacija značajno utiče na društvo i način života pojedinca, donoseći sa sobom i pozitivne i negativne aspekte. Ovaj proces ima poseban uticaj na porodicu, koja prolazi kroz kompleksne promjene. Globalizacija podstiče liberalizaciju u društvu i društvenim odnosima, obuhvatajući ekonomiju i kulturu. Ova dinamika pokreće transformaciju tradicionalnih elemenata u savremenom društvu. Jedan od ključnih efekata globalizacije na porodicu je kriza patrijarhalnih društvenih odnosa i sistema vrijednosti. Ovo se naročito primjećuje u razvijenim zemljama i zemljama u tranziciji, gdje patrijarhalni stil života doživljava brze promjene. Ove promjene, iako s prvobitnim otporom, čak su prisutne i u društvima koja su tradicionalno podržavala patrijarhat (Vujović, 2021).

Očigledan je i uticaj postmoderne transformacije porodice, koja sve više postaje ugrožena i prolazi kroz procese brze promjene, posebno u razvijenim dijelovima sveta. Klasična porodica, sa svojim čvrstim integracijama, postaje podložna alternativama života koje ne slijede klasični oblik i obaveze. Porodica se suočava s izazovima sociopatoloških pojava kao što su nasilje, kriminal i siromaštvo, što je odraz savremenih društvenih izazova. Osim toga, brzina promjena u društvu otežava pojedincima stvaranje dugoročnih strategija, a sve izraženiji proces individualizacije slabi veze unutar porodice. Rezultat toga su slabljenje bračnih odnosa, povećanje kohabitacija, kasnije stupanje u brak, pojava istopolnih brakova i odricanje od roditeljstva. Ovi globalni trendovi oblikuju različite oblike partnerskih veza, a porodica postaje podložna raznovrsnim društvenim promjenama (Vujović, 2021).

Savremena porodica prolazi kroz značajne promjene, posebno u ekonomski razvijenim sredinama, što je čini manje atraktivnim mjestom za život i manje poželjnim utočištem za njene članove. Ova promjena je rezultat stalnog procesa prilagođavanja porodice društvenim transformacijama. Sa nastankom savremenog društva, osnove porodične strukture mijenjaju se; ekonomske funkcije, poput proizvodne funkcije, premještaju se iz porodičnih domaćinstava u preduzeća i fabrike. Fokus se sve više stavlja na psiho-socijalne funkcije porodice, dok se porodične funkcije smanjuju i prenose na specijalizovane društvene ustanove (Vejnović, 2022).

Društveno-ekonomske i demografske promjene od 60-tih godina 20. stoljeća, kao što su rast finansijske aktivnosti žena, opadanje tradicionalnog autoriteta muškarca, individualizam, opadanje fertiliteta, povećanje broja razvoda, kohabitacija, vanbračna rađanja itd., doprinose značajnim promjenama u strukturi moderne porodice. Ovo je praćeno i urbanizacijom, što dovodi do napuštanja ruralnih sredina i masovnog doseljavanja u gradske centre. Međutim, ovi gradovi često nisu u mogućnosti pružiti sve potrebno za kvalitetan život ljudi, uključujući i revitalizaciju porodice (Vejnović, 2022).

Porodica se suočava sa ozbiljnim izazovima, uključujući siromaštvo, krizu u svim segmentima društva, ekonomske poteškoće i smanjenje broja članova domaćinstava. Ovo se odražava i kroz porast nasilja u porodičnom okruženju i u društvu uopće, te povećanje sociopatoloških fenomena kao što su maloljetnička delikvencija, narkomanija, alkoholizam i korupcija. Sve ove promjene ukazuju na ozbiljno urušavanje osnovnih društvenih vrijednosti i morala, a krizom pogođeni porodični sistem postaje jedan od ključnih faktora u ovim problemima.

U kontekstu odnosa modernizacije i globalizacije, važno je naglasiti da porodica predstavlja polje sukoba tradicije i savremenosti (Gidens, 2005). Porodica postaje mjesto gdje se susreću tradicionalni i moderni elementi, ali se često suprotstavljaju. Razvoj individualizma, kao jednog od aspekata savremenog društva, doprinosi sukobima između tradicionalnog i modernog u porodici. U današnjem društvu, koje karakterišu liberalne tendencije, naglašena je potreba individualne afirmacije i potvrđivanja sposobnosti, ambicija i želja svakog pojedinca. Ova sklonost ka individualizmu postavlja pitanje lične slobode, izbora i odluka čak i unutar porodice. U nastojanju da se razgraniče granice slobode i autonomije članova porodice, patrijarhalne i tradicionalne porodice su posebno izložene pritiscima zahtjeva za individualizmom, samostalnošću i poštovanjem ličnosti svakog člana. Ovaj trend odražava promjene društvenih normi i vrijednosti, gdje se akcent pomjera sa kolektiva na pojedinca, usljed uticaja savremenog društva i liberalnih ideja (Šijaković, 2008).

Drugim riječima, u savremenom društvu porodica postaje polje gdje se tradicionalne vrijednosti sukobljavaju sa zahtjevima modernog individualizma. Individualizam, koji podrazumijeva afirmaciju ličnih sposobnosti i želja, postavlja izazove patrijarhalnim i tradicionalnim porodičnim strukturama koje su navikle da utvrđuju uloge i norme. Ova dinamika često dovodi do sukoba i traženja ravnoteže između tradicije i modernosti u okviru porodičnog konteksta.

Bračne norme, koje su same po sebi shvatane i poštovane, sve više se miješaju sa novim oblicima arheoloških normi i vrijednosti, kao što su slabljenje porodičnih veza i slabljenje romantičnih veza, kao i sve rjeđa saznanja prirode streličarskih odnosa, koji često i ne postoje na svjetskoj sceni ili su usamljeni putnici. Kao najvažnije uzroke promjene bračnih normi u savremenom društvu navodi se seksualna revolucija 60-ih godina 20. stoljeća, emancipacija žene i porast individualizacije (Milić, 2001). Također se ističe da je najčešći primjer savremenih destruktivnih kretanja u odnosima stvaranje vizionarskog sukoba, što opet izaziva porast broja razvoda, rasprostranjenu korupciju i korupciju sa licem ili bez njega, kao i porodica u kojoj lice živi (Puljiz et al., 2005).

Globalni trendovi pokazuju da se u europskim zemljama i Severnoj Americi sklapanje braka sve više odlaže, što je rezultat izmjenjenog odnosa prema tradicionalnom braku i produženja životnog vijeka stanovništva (Bobić, 2002). Ovaj fenomen utiče na različite aspekte društva, uključujući i demografiju. Jedan od uzroka ovakvog odlaganja braka je promjenjen odnos prema instituciji braka, dok je drugi faktor produženje životnog vijeka ljudi. Ovaj trend se može posmatrati globalno, uz primjetne promjene u ponašanju pojedinaca u privatnom i porodičnom životu (Bobić, 2003).

Pored odlaganja brakova, uočen je i fenomen trajnog napuštanja partnerskih odnosa koji se naziva „posvećeni samci“. Ovaj fenomen je identifikovan u relevantnoj literaturi, a pojedini istraživači izražavaju zabrinutost zbog moguće polarizacije stanovništva u porodičnim i vanporodičnim domaćinstvima usljed globalizacije. Osim toga, postoji i bojazan od porasta dobrovoljnog odricanja od rađanja, što se naziva „sociološkim sterilitetom“, posebno zbog sve manje državne podrške porodici i djeci (Bobić, 2003).

U prošlosti, primarni fokus bračnih odnosa bio je na aspektima sigurnosti i opstanka, dok se u današnje vrijeme sve više pažnje posvećuje prijateljstvu i ljubavi. Prilikom izbora partnera za brak, osoba često teži ka osobi čije su polne karakteristike slične vlastitima, istovremeno izražavajući potrebu za ljubavlju. Partnerstvo u braku mora biti funkcionalno i uspješno kako bi opstalo, jer nedostatak praktičnosti često rezultira propašću veze. Međutim, početna očekivanja u vezi često se ne ostvaruju u stvarnosti, što može dovesti do razočaranja i eventualnog razvoda. Važno je napomenuti da razvodi brakova u kojima nema djece često nemaju značajan uticaj na društvo i porodicu, dok se mnogo više pažnje posvećuje razvodima koji direktno utiču na sudbinu djece. Osim razvoda, postoje i brakovi u kojima roditelji ostaju zajedno, ali su emocionalno udaljeni, pri čemu njihov odnos nije vođen ljubavlju već ekonomskim potrebama ili dužnostima prema djeci. Bračni odnos predstavlja kompleksan entitet koji nadilazi pojedinačne ličnosti uključene u njega. U takvim odnosima, prisutna je težnja ka promjeni svakog partnera, što može značajno uticati na dinamiku odnosa. Razina napetosti u vezi direktno zavisi od toga koliko su supružnici prisiljeni da zadovolje konfliktna i regresivna emocionalna potreba iz djetinjstva ili da kompenziraju nedostatak emocionalnog zadovoljstva (Bulatović, 2012).

Prema Zimelovom konceptu porodica se posmatra kao trijada, gdje se porodica ne shvata samo kao dvočlana zajednica partnera, već uključuje i prisustvo rođenog ili usvojenog djeteta. Ova ideja proširuje značenje porodice iz dijade (dvoje ljudi) u trijadu (troje ljudi), što, prema Zimelu, čini porodicu društvenom grupom. Koncept navodi da trijada, uključujući dijete, postaje društvena grupa zbog šire mreže međuljudskih odnosa. Ovo proširuje koncept porodičnih odnosa između partnera na složeniju strukturu odnosa u kojoj postoji treći član. U dijadi, partneri

zadržavaju visok stepen individualnosti, ali u trijadi se ova individualnost može suočiti s rizikom ugrožavanja zbog raznovrsnosti mogućih odnosa. U trijadi, otvara se širok spektar odnosa, uključujući odnose saradnje, tolerancije, indiferentnosti, autoritarne dinamike, kao i različite uloge koje nisu bile moguće u dijadi. Struktura porodice postaje hijerarhijski uspostavljen sistem odnosa, društvenih uloga i autoriteta. Dominacija, subordinacija, kao i uloga posrednika ili sudije mogu se pojaviti u odnosima između tri člana porodice (navedeno prema Slijepčević, 2020).

Zimelova teorija sugerira da dimenzija grupe, naročito u kontekstu porodičnih jedinica, može biti od ključnog značaja za regulaciju unutrašnjih dinamika i stepena autonomije njenih članova. Prema njenim postavkama, manje grupe, kao što su porodice, imaju tendenciju da ostvare veći stepen kontrole nad svojim članovima zbog intenzivnijih međuljudskih interakcija i neprekidne prisutnosti. S druge strane, pojedinac može biti manje podložan kontroli u većim grupama zbog manje uočljivosti. Na kraju, „izložene“ porodice, koje su rezultat diferenciranja od velikih porodica, pod značajnom kontrolom starijih generacija. Ova kontrola može uticati na život pojedinaca, posebno mladih, u okviru porodice, stvarajući značajne dinamike kontrole i uticaja (navedeno prema Slijepčević, 2020).

Dakle, porodica u modernom društvu doživljava transformacije u odnosu na tradicionalni oblik. Izolovana od šire mreže srodnika, moderna porodica zadržava neke tragove prošlog tradicionalnog načina života, ali se decentralizuje u odnosu na nekadašnju koncentraciju moći u rukama patrijarha ili muškog člana porodice. Tradicionalna uloga glavnog hranitelja i patrijarhalnog autoriteta (lat. *pater familias*) postepeno se smanjuje, a porodica postaje manje funkcionalna zbog članova koji nisu prisutni kod kuće, već su zaposleni u industriji (Slijepčević, 2020).

Odsustvo članova porodice usljed zaposlenja dovodi do prijenosa nekih klasičnih funkcija porodice na društvene institucije. Ekonomska ili proizvodna uloga tradicionalne porodice ustupa mjesto potrošačkoj funkciji moderne porodice, pri čemu emocionalna funkcija postaje sve važnija, naročito u postmodernom kontekstu. U današnjem dobu, porodični odnosi su uglavnom egalitarnog tipa, jer su vaspitno-obrazovne funkcije prenijete na druge društvene institucije. Roditeljima ostaje da djecu vaspitavaju sa mnogo ljubavi i topline, prilagodljivo prihvatajući norme i pravila ponašanja koje društvo nameće (Slijepčević, 2020).

U tradicionalnoj porodici, bračni par je predstavljao samo jedan segment porodičnog sistema. Međutim, sa smanjenjem ekonomske uloge porodice i promjenom osnove bračne veze ka ljubavi i seksualnoj privlačnosti, partnerstvo postaje centralno u porodičnom životu, postajući suština porodice. Ovaj pomak se dešava sa prelaskom fokusa sa roditeljstva na partnerstvo. U

savremenom društvu, dinamika braka i porodice prolazi kroz značajne promjene. Partnerski odnosi sada se definišu afektivnom povezanošću, oslobođeni su „instrumentalne reproduktivne seksualnosti“ (Gidens, 2005). Razne društvene, demografske i ekonomske transformacije su doveli do deinstitutionalizacije braka, promjene nuklearne porodice i pojave novih porodičnih oblika i partnerskih veza.

Uprkos različitim oblicima porodica, ključna veza ostaje odnos između roditelja i djece, koji može ostati ili se transformisati u bilo koji drugi oblik porodične strukture. Transformacije braka, povećanje razvoda i nastanak novih partnerskih veza dovode do različitih oblika odnosa između roditelja i djece, uključujući jednoroditeljske porodice, binuklearne porodice, usvajanje, hraniteljstvo, i surogat majčinstvo. Ova raznolikost odražava promjenljive društvene norme i vrijednosti u savremenom društvu.

Globalizacija je fenomen koji značajno utiče na promjene u strukturi porodica širom svijeta, stvarajući tako što se naziva „transnacionalnim“ porodicama. U ovim porodicama, emocionalne veze i uloga majčinstva postaju globalizovane, posebno kroz praktikovanje uvoza majčinske njege u razvijenim zemljama. Razlog tome leži u činjenici da roditelji, zbog sve većih poslovnih obaveza, sve manje mogu osloniti na podršku proširene porodice, te se sve češće oslanjaju na angažovanje osoblja za brigu o djeci. Specifično, žene iz nerazvijenih zemalja često se privremeno razdvajaju od svojih porodica kako bi migrirale u razvijene zemlje i tamo radile kao dadilje. Ovaj proces rezultira stvaranjem „globalnog lanca brige“, gdje tri glavne grupe ljudi preuzimaju odgovornost za brigu o djeci. Prva grupa čini osobe koje brinu o djeci migranata, druga grupa su osobe koje brinu o djeci žena koje brinu o djeci migranata, dok treću grupu čine majke migranata koje se brinu o djeci zaposlenih u razvijenim zemljama. Međutim, važno je primijetiti da plaćena briga i emocionalna povezanost teško mogu nadomjestiti prirodnu emocionalnu vezu između majke i djeteta. Ovo dovodi do situacije u kojoj majke postaju isključene iz lanca emocionalne povezanosti sa svojom djecom, što može imati šire implikacije na porodične dinamike i dobrobit djece (Vujović, 2021).

Sa porastom razvoda stvaraju se složene mreže porodičnih odnosa. Razvod ne znači nužno i kraj porodičnih veza, već predstavlja drugačiji oblik roditeljstva gdje veze sa djecom ne prestaju. U savremenom društvu pojavljuju se novi oblici porodičnih odnosa. U ovim porodicama, gdje su često prisutne različite porodične veze, javljaju se poteškoće u prilagođavanju na nove brakove. Ove porodice karakteriše nova dinamika odnosa, zasnovana na pregovaranju, za razliku od tradicionalnih porodica u kojima se odnosi među rođacima često zasnivaju na povjerenju (Vujović, 2021).

Briga o djetetu pred roditelje postavlja povećane finansijske, materijalne, emocionalne i praktične zahtjeve, a ovi zahtjevi postaju još izraženiji ukoliko izostane podrška drugog roditelja. Samohrano roditeljstvo nosi veći ekonomski pritisak i zahtjeva veće napore i na poslu i kod kuće. Također, samohrano roditeljstvo podrazumijeva veći psihički i fizički teret odgovornosti za djecu. U poređenju sa roditeljima iz porodica sa dva roditelja, samohrani roditelji obično prijavljuju niže zadovoljstvo životom, lošije zdravlje i više depresije. Odrastanje djeteta u jednoroditeljskoj porodici, zajedno sa razvojnim promjenama koje se dešavaju u takvom porodičnom okruženju, može izazvati brojne probleme. Bez obzira da li se radi o jednoroditeljskim ili dvoroditeljskim porodicama, ekonomskoj situaciji, aktivnostima na poslu ili kod kuće, kao i neformalnoj socijalnoj podršci, sve to utiče na kvalitet roditeljstva. Ovi faktori mogu imati značajan uticaj na dobrobit djeteta i porodičnu dinamiku (Grozđanić, 2000).

U patrijarhalnim društvima, gdje su roditelji i srodnici imali veliki uticaj na izbor bračnog partnera, razvod je bio teži. Bilo je teško prekinuti brak, pošto su se nastali društveni redosljedi i odnosi među grupama i pojedincima polagali na tome. U nekim slučajevima, brak je mogao da se uđe pod određenim uvjetima i pod kontrolom odraslih, ali izlazak iz njega je bio ograničen. Sa razvojem demokratskih društava, prava i sloboda su napredovali, i razvod braka je postao lakši i manje ograničen. Brak se smatra pitanjem ličnog izbora i odluke, i pristupa mu se na isti način kao i na razvod. U savremenom društvu, razvod je postao puka formalnost, a pravo na njega se smatra osnovnim ljudskim pravom (Pešić Jenačković, 2018).

Porast razvoda brakova može se objasniti na razne načine, ali suština je da se broj razvoda stalno povećava. Ovo može biti rezultat niza društvenih i kulturnih faktora. Prvi način objašnjenja razvoda može biti uzrokovan promjenama u statusu žena. Sa sve većom emancipacijom žena i povećanim nivoom obrazovanja, one postaju profesionalno aktivnije i ekonomski neovisnije. Ovo može dovesti do toga da žene više ne ovise isključivo od braka za svoje osnovne potrebe i sreću, i zbog toga imaju više slobode da razmatraju razvod kao opciju ako brak ne ispunjava njihove očekivanja. Sa druge strane, neki tumače da porast razvoda ne označava slabljenje institucije braka, već njegovo jačanje. Ovo se može vidjeti kroz argument da se ljudi danas ne razvode zbog toga što im je brak izgubio značaj, već zbog toga što oni očekuju više od svog braka i ne žele da se zadovolje manjim. Za njih, brak ima veliki značaj i očekuju potpuni uspjeh u bračnom životu, a ako ta očekivanja nisu ispunjena, razvod postaje opcija (Pešić Jenačković, 2018).

Drugi aspekti objašnjenja razvoda obuhvataju ideju o individualizaciji i narcisizmu. Savremeno društvo se fokusira na individualne ideale i na potragu za ličnim zadovoljstvom i srećom. Ako brak ne ispunjava ove individualne potrebe, parovi mogu razmatrati razvod kao način za zaštitu svoje individualnosti i nezavisnosti. Ovaj proces individualizacije može dovesti do

formiranja narcističkih ličnosti koje se fokusiraju na sebe i svoje potrebe, što može ometati bračni odnos (Pešić Jenačković, 2018).

Jednoroditeljske porodice suočavaju se sa većim ekonomskim pritiskom, jer samohrani roditelji moraju da se nose sa povećanim finansijskim, materijalnim i emocionalnim izazovima u brizi o djeci, posebno ako nemaju podršku drugog roditelja. Ovo može rezultirati većim emocionalnim opterećenjem za roditelje u poređenju sa porodicama sa dva roditelja. Možemo reći da su razlozi koji dovode do razvoda i formiranja jednoroditeljskih porodica različiti, uključujući nevjerstvo supružnika, nedostatak komunikacije, finansijske poteškoće, nasilje u porodici i mnoge druge faktore. Ovi faktori igraju ključnu ulogu u oblikovanju jednoroditeljskih porodica i njihovih izazova (Grozđanić, 2000).

Ekonomsko stanje svake porodice ima značajan uticaj na sve aspekte njenih funkcija u modernom društvu. Siromaštvo ima dvostruki negativan uticaj na porodicu. Prvo, porodice ne mogu obezbjediti bezbjedno i sigurno životno okruženje za svoje članove, niti zadovoljiti njihove potrebe i dati garanciju za njihove želje i ambicije. Ovo uključuje kvalitetno obrazovanje, pravilna socijalizacija, spremnost na kompromis i saradnju, tolerancija, prijateljstvo. Često se porodice raspadaju kada su isprovocirane siromaštvom. Drugo, siromašne porodice imaju ograničene mogućnosti za osnivanje novih porodica i obavljanje preuzetih i očekivanih funkcija. Ovo postaje poseban problem, posebno ako ima mnogo siromašnih porodica i one se nalaze u nerazvijenim područjima (Ilić, 2010).

Sve češće se uočava trend u savremenom društvu u kojem djeca odrastaju u netradicionalnim porodičnim okruženjima, gdje nisu prisutna oba biološka roditelja ili su roditelji istog spola. Djeca u domaćinstvima homoseksualnih partnera mogu poteći iz prethodnih heteroseksualnih veza partnera, usvojena (u zemljama gdje je to dozvoljeno) ili rođena korištenjem savremenih reproduktivnih tehnologija. Ova domaćinstva imaju sličnosti s porodičnim domaćinstvima gdje djeca žive sa jednim biološkim roditeljem i drugim koji nije biološki roditelj, ali preuzima ulogu roditelja djeteta, kao što su očuh ili maćeha. U savremenom društvu, gdje je emocionalna komunikacija ključna u odnosima između roditelja i djece, kao i briga o unapređenju interesa i razvoju djece, seksualna orijentacija roditelja ne bi trebala biti presudna u ostvarivanju roditeljske uloge. Mnoga istraživanja pokazuju da je ključni preduslov za dječji razvoj bliski odnos koji ostvaruju sa roditeljima, kao i njega i podrška koje dobijaju od njih. Važno je naglasiti da djeca mogu uspješno napredovati i razvijati se i u porodicama koje se razlikuju od tradicionalnih, ukoliko im pruže ljubav, podršku i stabilno okruženje (Mršević, 2009).

Porodični odnosi su ključan faktor u funkcionisanju porodice, a kvalitet tih odnosa direktno zavisi od međusobnog razumijevanja članova. Ovo razumijevanje postiže se kroz neposrednu socijalnu interakciju, koja uključuje komunikaciju tijela i izraze lica tokom razgovora. Međutim, u savremenom društvu primjetan je pomak fokusa sa tradicionalne interakcije licem u lice ka sveprisutnoj upotrebi novih tehnologija u različitim životnim situacijama, uključujući i komunikaciju i zabavu (Smol i Vorgan, 2008).

Ovaj trend postavlja ozbiljan izazov pred roditelje, s obzirom da se često smatraju odgovornim za razvoj socijalnih vještina i emocionalno dobrostanje svoje djece. Ovo je posebno važno jer neposredna socijalna interakcija, koja obuhvata gestikulaciju, izraze lica i ton glasa, igra ključnu ulogu u stvaranju dubljeg razumijevanja među članovima porodice. Promjena u dinamici komunikacije može uticati na ove odnose, izazivajući potrebu za prilagođavanjem porodičnih interakcija novim okolnostima, a time i načinom na koji porodica funkcioniše (Pantić, 2021).

Blizak odnos sa djecom ne može se ostvariti usljed vidljivih promjena načina života u savremenom društvu. Naime, u današnjem društvu život ljudi oblikuju različiti mediji, pri čemu televizija, kao dugotrajni masovni medij, postaje sveprisutna. Međutim, vremenom pametni telefoni, pametni satovi, laptopovi, tableti i slični uređaji sve više preuzimaju ulogu u definisanju naše svakodnevice. Posebno je važno napomenuti da su djeca, kao najosetljivija grupa, izložena raznim medijskim uticajima, tzv. pro društveni sadržaj onima koji mogu biti štetni za njihov razvoj, kao što su nasilje ili besmisleni sadržaji. Djeca konzumiraju različite žanrove, uključujući crtane filmove, dokumentarne filmove, vijesti, reality programe, sapunice i reklame. Nažalost, postoji opasnost od razvoja zavisnosti od ovih sadržaja, koji su često neprikladni njihovom uzrastu. Djeca sve više vremena provode ispred ekrana, bilo da igraju video igrice, gledaju televiziju ili koriste mobilne telefone i društvene mreže, što dovodi do smanjenja aktivne komunikacije sa roditeljima. U takvim situacijama ključnu ulogu imaju roditelji jer je njihova odgovornost da ograniče vrijeme koje dijete provodi ispred ekrana i podstiču ga da zamjenjuje aktivnosti koje podstiču razvoj.

Istraživanja pokazuju da djeca i mladi provode više od četiri sata dnevno gledajući televiziju, ne računajući vrijeme provedeno na internetu, igricama, mobilnim telefonima i društvenim mrežama (Miliša i Zloković, 2008). Prekomjerna upotreba savremenih tehnologija negativno utiče na mentalno i fizičko zdravlje djece. Na strani stručnjaka koji iznose negativne aspekte, uočava se stanje da Internet može imati štetan uticaj na kogniciju i memoriju. Po njihovom mišljenju, korištenje Interneta može umanjiti sposobnosti čitanja, pamćenja i koncentracije (Carr, 2011). Istaknuto je i to da Internet može dovesti do površnosti u mišljenju, jer

ljudi ne ulažu dovoljno truda u rješavanje problema, imajući na umu da će sve potrebne informacije lako naći online (Sparrow et al., 2011).

Roditelji često koriste gledanje televizije, igranje igrica i korištenje mobilnih telefona kao sredstva za nagradu ili kaznu, iako je ovaj metod doveden u pitanje. Od njihovih odluka često ovisi sposobnost roditelja da svojoj djeci omoguće pristup ovim medijima i na koji način. Da bi roditelji bili uspješni u primjeni ovih mjera, preporučuje se da i sami budu medijski pismeni. Kontrola korištenja medijskih sadržaja, upoznavanje vrsta sadržaja i aktivna komunikacija sa djecom o razlikama između fikcije i stvarnosti su ključni elementi. Roditelji, posebno oni sa mlađom djecom, treba da prate i nadgledaju korištenje medijskih sadržaja od strane svoje djece i da budu informisani o vrstama sadržaja kojima su njihova djeca izložena. Aktivna komunikacija sa djecom o tome šta gledaju ili igraju, kao i o razlici između dobrog i lošeg ponašanja, važna je za njihovo vaspitanje. Mlađa djeca kroz igru često imitiraju medijske likove, što roditelji mogu koristiti u pedagoške svrhe kako bi naučili dijete da razlikuje stvarnost od fikcije.

Važno je naglasiti da djeca posmatraju ponašanje svojih roditelja. Ako roditelji provode previše vremena pred ekranima, biće teško prenijeti ispravne navike svom djetetu. Sa upotrebom tehnologije koja postaje svakodnevna praksa u mnogim domovima, postavljanje zdravih granica za odrasle i djecu predstavlja izazov. Roditelji prvo moraju uspostaviti disciplinu u korištenju tehnologije kako bi bili primjer ispravnog ponašanja za svoju djecu.

U kontekstu djece koja su suočena s različitim oblicima zanemarivanja ili diskriminacije zbog faktora kao što su siromaštvo, bolest, rasa ili etnička pripadnost, pravilna upotreba digitalnih tehnologija može predstavljati ključni alat za pružanje podrške u njihovom razvoju. Umjesto da naglašavamo negativne aspekte digitalne tehnologije, trebalo bi istražiti načine kako ove tehnologije mogu biti iskorištene za poboljšanje životnih šansi ovih marginaliziranih grupa. Digitalne tehnologije pružaju širok spektar mogućnosti za obrazovanje, socijalizaciju i pristup informacijama. Kroz korištenje interneta i digitalnih resursa, roditelji i skrbnici mogu proširiti horizonte i omogućiti svojoj djeci da steknu vještine potrebne za uspješno funkcioniranje u savremenom društvu. Ovo uključuje, ali nije ograničeno na, pristup obrazovnim sadržajima, interaktivnim alatima za učenje, kao i mogućnost povezivanja s drugim vršnjacima i stručnjacima iz različitih oblasti. Važno je napomenuti da upotreba digitalnih tehnologija ne bi trebala biti zamjena za kvalitetan roditeljski angažman ili tradicionalne metode odgoja i obrazovanja, već bi trebala biti dodatak koji dopunjuje i obogaćuje djetetov razvoj. Također je važno da roditelji budu svjesni potencijalnih rizika koje digitalno okruženje može donijeti, poput prekomjerne izloženosti štetnom sadržaju ili potencijalnih opasnosti na internetu, te da preduzmu odgovarajuće mjere zaštite kako bi osigurali sigurno korištenje digitalnih resursa (Pantić, 2021).

Roditelji su sve više zabrinuti zbog potencijalnih štetnih efekata prekomjerne upotrebe digitalnih tehnologija na fizički razvoj njihove djece. Iako se mnogo pažnje posvećuje pitanjima interakcije djece sa digitalnim uređajima, nauka još uvijek nije dala jasan odgovor o tome koje je optimalno vrijeme koje djeca mogu da provedu ispred ekrana koristeći digitalne tehnologije, a da to ne ostavlja dugoročne posljedice na njihov razvoj. Ranije je naglašeno vrijeme provedeno ispred ekrana, ali sada se sve više smatra da je ovaj koncept zastario. Najnovija istraživanja pokazuju da umjereno korištenje digitalnih tehnologija može imati pozitivan uticaj na razvoj djece, dok prekomjerno korištenje ili potpuno odsustvo kontakta sa digitalnim tehnologijama može imati negativne posljedice (Pantić, 2021).

U digitalnom društvu, roditelji često traže rješenja za izazove vaspitanja svoje djece onlajn. Roditeljski savjeti često dolaze u obliku priča nalik na reklame, sa uspješnim roditeljima koji su prevazišli roditeljske probleme. Ove priče naglašavaju emocionalni aspekt roditeljstva i daju savjete roditeljima šta treba da urade da bi postigli sličnu sreću ili prevazišli izazove u vaspitanju djece. Međutim, ovaj pristup može depersonalizovati odnos između roditelja i djeteta, zanemarujući individualnost i specifičnost njihovog odnosa. Roditelji se ponekad suočavaju sa laičkim teorijama o roditeljstvu koje se često šire društvenim mrežama i internetom, stvarajući dodatnu zabunu i otežavajući ionako složenu ulogu roditelja. Važno je prepoznati da se nije lako „spasiti“ od ovakvih teorija i da pristup obrazovanju treba prilagoditi individualnim potrebama roditelja i djece.

Dakle, današnja roditeljska uloga nosi sa sobom veliku odgovornost i zahtjeva od roditelja mnogo više nego ikada ranije. Savremeni roditelji treba da imaju duboko razumijevanje razvoja djeteta, da primjenjuju odgovarajuće metode vaspitanja i da aktivno traže nova znanja i vještine. Uspjeh roditeljstva ima značajan uticaj na razvoj djeteta i njegove mogućnosti da ostvari sopstvene potencijale. Međutim, savremena porodica još uvijek nije dovoljno obrazovana o novim izazovima koje donosi savremeno društvo. Brze društveno-ekonomske promjene i masovna upotreba sredstava masovne komunikacije karakterišu ovo doba. Osim toga, sve je izraženija pojava zavisnosti, što dodatno otežava roditeljski zadatak. U tom kontekstu, porodicama je potrebna podrška kako bi se izborile sa ovim izazovima i obezbjedile najbolje uvjete za razvoj svoje djece.

5. Demokratizacija odnosa u porodici

Pokornost porodici stoljećima se smatrala najvišim vaspitnim ciljem. Odanost, ne samo roditeljima već i cijeloj porodici, bila je veoma cijenjena. To je posebno važilo kada su djeca

odrasla i osnovala svoje porodice. Na ovaj način je obezbjeđeno da djeca izađu u susret zahtjevima svojih roditelja, kako u pogledu nasljeđivanja, tako i u pogledu brige o njima. Interes je bio usmjeren na zajednicu, a ne na pojedinca. Ljubav i naklonost nisu javno iskazivani. Glavni fokus porodice bio je na podizanju djece kako bi mogla uspješno da rade i održavaju porodične vrijednosti i bogatstvo. Porodicu je uvijek činilo nekoliko generacija i veliki broj srodnika, što je i danas prisutno u mnogim kulturama. Pripadnost sopstvenoj porodici, koja često predstavlja jedinu zaštitu i podršku neophodnu pojedincu, obično stvara čvršću vezu od veze sa zajednicom i njenim institucijama (Golob, Lazić, 2021).

U savremenoj porodici, u kojoj se dešavaju značajne promjene u strukturi, važno je istaći pozitivne tendencije u odnosima između roditelja i djece. Djeca imaju pravo na slobodno izražavanje svojih emocija i potreba, te su tretirana kao ravnopravni članovi u porodici. Ovaj novi pristup, gdje se akcent stavlja na komunikaciju u okviru porodice, doprinosi kvalitetnijoj brigi za dijete (Dobrić, Andrić, 2020).

Roditelji u ovom tipu porodice ponašaju se prirodno u interakciji sa djecom, izražavajući radost, učeći ih igrama, i komunicirajući s njima s blagim emocionalnim tonom. Ako naprave grešku, spremni su da je priznaju, isprave svoje zahtjeve, i primjenjuju vaspitne mjere sa znanjem i sposobnostima. Ovi roditelji se trude da što bolje upoznaju svoje dijete, utiču na razvoj pozitivnih osobina, i djeluju na ispravljanje negativnog ponašanja kod djece. Njihov primjer najčešće ima vaspitni uticaj na djecu, jer imaju puno povjerenje u sebe i svoje postupke, kao i puno povjerenje u svoju djecu. U svojim zahtjevima prema djetetu, ne djeluju autoritarno, već autoritetom podstiču i zahtjevaju odgovornost djeteta, poštujući slobodu i razlikujući istinsku ljubav od slijepe privrženosti (Dobrić, Andrić, 2020).

U prošlosti je fokus vaspitanja djeteta bio na pripremanju mladih za život u zajednici, podsticanju saradnje, dijeljenja sa drugima i razvijanju odgovornosti prema drugima. Naglašeno je njegovanje veza sa članovima šire porodice, porodično jedinstvo i solidarnost, dok su elementi takmičenja i ličnog postignuća tada bili manje važni. Međutim, savremeni pristup obrazovanju, akcent se stavlja na razvoj samostalnosti djece. Današnja saznanja o razvoju djeteta razbijaju tradicionalnu paradigmu poslušnosti i naglašavaju paradigmu odgovornosti. Od roditelja se sada očekuje da pređu sa obrazovanja za poslušnost na obrazovanje za odgovornost, kreativnost i kritičko mišljenje. Ova promjena zahtijeva promjenu roditeljske percepcije djeteta – umjesto slike djeteta kao zavisnog i pasivnog primaoca uticaja odraslih, sada se promovise slika djeteta kao aktivnog, kompetentnog i sposobnog bića (Maleš, 2012).

Promjena perspektive prema djetetu kao subjektu sa pravima rezultira neophodnošću prilagođavanja vaspitnih metoda. Kada priznamo da dijete ima pravo da izrazi svoje mišljenje i da ta mišljenja treba uzeti u obzir, tradicionalni pristup vaspitanju kroz tjelesno kažnjavanje postaje neprihvatljiv. Umjesto toga, otvara se prostor za pristup zasnovan na poštovanju prava djeteta, razvojnih potreba i promovisanju njegovih ili njenih najboljih interesa. Pristup pozitivne discipline pojavio se kao odgovor na ovu promjenu paradigme. Fokusira se na poštovanje prava djeteta, podsticanje njegovog razvoja i promociju samodiscipline, odgovornosti i prosocijalnog ponašanja. U suštini, pozitivna disciplina je integrisana u širi koncept pozitivnog ili konstruktivnog roditeljstva. Ovaj pristup se ne oslanja na kaznene mere, već podstiče dijalog, slušanje gledišta djeteta i aktivno uključivanje djeteta u proces donošenja odluka kad god je to moguće. Umjesto fokusiranja na kažnjavanje negativnog ponašanja, naglasak je na podsticanju željenog ponašanja kroz pozitivne podsticaje, afirmacije i saradnju (Maleš, 2012).

Kroz ovaj pristup obrazovanje je usmjereno ka razvoju pozitivnih osobina kao što su samopouzdanje, empatija i samoregulacija. Na kraju, cilj je stvoriti okruženje u kojem dijete može da raste i razvija se, uzimajući u obzir njegove individualne potrebe i ličnosti. Za razliku od tradicionalnih pedagoških pristupa, savremeni pristupi vaspitanja, zasnovani su na komunikaciji i interakciji između roditelja i djece (Oser i Althof, 1997). Vaspitni stil roditelja može se predstaviti kao način ponašanja, kojim će se putem vaspitnih postupaka uticati na dijete u cilju ostvarenja određenih vaspitnih ciljeva, a da se pri tome održi stabilan emocionalni odnos prema djetetu. Stil vaspitanja uključuje kompleksan skup emocionalnih i ponašajnih obrazaca roditeljskog odnosa prema djetetu, često proisteklih iz osnovnih emocionalnih tonova prihvatanja ili odbacivanja, te ljubavi koja može biti uslovna ili bezuvjetna (Piorkovska Petrović, 1990). Ovaj stil vaspitanja oblikuje se rano u djetinjstvu i mladosti i nastavlja se kroz vrijeme (Todorović, 2005). Predstavlja relativno dosljedan način roditeljskog ponašanja koje definiše ukupne odnose između roditelja i djeteta (Matejević, 2007).

Ono što treba napomenuti je to da cjelokupan postupak djelovanja vaspitnim stilovima na ponašanje djeteta sadrži tri osnovne komponente, koje su po svojoj suštini razlikuju. Pa tako Genc (1988) navodi sljedeće pojmove: vaspitni postupci, vaspitni stav i vaspitna atmosfera. Svakako da su vaspitni postupci najuži pojam, te predstavljaju reakciju vaspitača (kazna, pohvala, ignorisanje) na ponašanje djeteta. Vaspitni stavovi odnose se na grupu vaspitnih postupaka, dok više vaspitnih stavova čini vaspitnu atmosferu (Genc, 1988).

Demokratski vaspitni stil, karakterističan za savremenu porodicu, podrazumijeva visoke zahtjeve koji su prilagođeni djetetovom uzrastu, određene granice i kontrolu, ali uz visoku toplinu i podršku vaspitne atmosfere. Osnovni vaspitni ciljevi kod ovog stila su razvijanje radoznalosti,

kreativnosti, motivacije i samostalnosti djeteta. Prihvatanje je ključno, a najviše prihvatanje djetetove mašte i izražavanja emocija. Uloga roditelja ovdje je savjetnička, a ne nadzorna. Djeca koja rastu u ovakvom okruženju, obično su spontana, slobodno izražavaju misli i osjećanja, odišu samopouzdanjem uz dobru samokontrolu i afirmaciju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

U okviru ovog vaspitnog stila, vrše se pokušaji da se usmjere dječje aktivnosti na racionalan način i spontano rješavaju problemi. Ovdje se podstiče verbalna komunikacija i međusobno razumijevanje. Sprovodi se čvrsta kontrola u odnosu između roditelja i djeteta, ali se dijete ne ograničava (Baumrind, 1966).

Demokrativni roditelj potvrđuje kvalitete djeteta i postavlja određene standarde za njegovo ponašanje. Djelimičan autoritet koji je zasnovan na zabrinutosti za dobrobit djeteta je dobro prihvaćen, dok autoritet koji je zasnovan na dominaciji odrasle osobe, odnosno roditelja, nailazi na odbojnost od strane djeteta. U demokratskom stilu, roditelj uspostavlja jasna pravila i očekivanja od djeteta, o kojima često diskutuje sa samim djetetom. Ovaj pristup rezultira razvojem određenih karakteristika kod djece, uključujući socijalnu odgovornost, nezavisnost, suradnju s drugima te pozitivno orijentiranost prema vršnjacima. Također, ističe se da djeca pod utjecajem ovog vaspitnog stila pokazuju sklonost istraživanju, kooperativnost s roditeljima te motivaciju za postizanjem ciljeva (Matejević i Todorović, 2012).

Demokratski vaspitni stil podrazumjeva da roditelj pomaže u uspostavljanju pravila. To znači da roditelj uključuje djecu u uspostavljanje pravila i spreman je da o tome diskutuje. Roditelj, prilikom primjene ovog vaspitnog stila, dozvoljava djeci da učestvuju u donošenju odluka. Dobro poznaje djecu i postavlja visoke zahtjeve i očekivanja od njih. Uvijek rado komunicira sa djecom, uvažava njihovo mišljenje i pokazuje razumijevanje za svaki problem. U vaspitnom radu podstiče samopoštovanje i samopouzdanje.

Današnje vaspitanje pred roditelje postavlja visoke zahtjeve koji podrazumijevaju odricanje, ulaganje vremena, strpljenje i razumijevanje prema djetetu. Pored toga, potrebna su određena znanja i vještine da bi se uspješno odgovorilo na izazove savremenog obrazovanja. Izazov je kako ispuniti ove zahtjeve ako su roditeljske kompetencije zasnovane na nasljeđu sopstvenih roditelja. Kompetentan roditelj prepoznaje razvojne potrebe svog djeteta, obezbjeđuje kvalitetno vaspitanje, umije da izabere odgovarajuće vanporodične uticaje za svoje dijete, razumije važnost razvijanja partnerskih odnosa sa onima van porodice koji brinu, odgajaju i obrazuju njegovo dijete.

III RODITELJSTVO U SAVREMENOM DRUŠTVU

Savremena porodica igra izuzetno značajnu ulogu u vaspitanju, stvarajući toplu i intimnu atmosferu koja je teško naći u drugim okruženjima. Odnosi između roditelja i djece, prožeti ljubavlju, ključni su za razvoj samopouzdanja kod djece. Ljubav roditelja prema svojoj djeci ima dalekosežan uticaj, osiguravajući zaštitu i sigurnost u teškim situacijama. Naravno, ako ljubav ne prevladava u odnosima, dijete može postati nezadovoljno, neraspoloženo i emocionalno neutralno, što može dovesti do negativnog ponašanja. Ponašanje roditelja je važan model koji dijete usvaja i pokušava slijediti, što dodatno ističe značaj ljubavi i podrške u djetinjstvu.

Potrebno je da djetetu bude pruženo obilje ljubavi tokom djetinjstva, kao osnova za njegov kasniji život. Ovakva ljubavni odnosi utiču na formiranje osjećanja sigurnosti, povjerenja, poštovanja, prihvaćenosti i pripadnosti društvu, oblikujući njegov odnos sa drugim ljudima i interakciju sa okolinom u zrelijem periodu života. Tako se vaspitava generacija osnažena za život sa zrelim i pozitivnim odnosima.

1. Faktori koji utiču na roditeljstvo danas

U suvremenom kontekstu, koncept roditeljstva evoluirao je iz tradicionalnih paradigmi, naglašavajući potrebu za „ravnopravnim roditeljskim partnerstvom“. Ova promjena ideja suprotstavlja se prethodnom shvaćanju koje je roditeljstvo većinom povezivalo s majčinstvom, smatrajući ga biološki determiniranim, dok je očinstvo bilo manje istaknuto ili marginalizirano. Očinstvo se često povezivalo sa muškim identitetom, dok su očevi imali ulogu pružanja psihološke i materijalne podrške majci. U patrijarhalnim sredinama, otac je često bio prepoznat samo kao osiguravač i tvorac novca, što je obezbjeđivalo materijalnu stabilnost porodice. Međutim, savremeni roditelji, kao ravnopravni partneri, suprotstavljaju se tradicionalnim društvenim pritiscima i stereotipima o ulogama očeva i majke (Rosić i Zloković, 2002).

Ravnopravna podjela roditeljskih obaveza omogućava pozitivno roditeljsko iskustvo, jer majka dobija podršku i učešće muža, dok otac aktivno učestvuje u roditeljstvu. Odluke se donose dogovorom, a fleksibilnost u raspodjeli obaveza oko djece doprinosi skladnim porodičnim odnosima. Umjesto da se oslanjaju na tradicionalnu podjelu „muških“ i „ženskih poslova“, ravnopravni roditelji koriste principe svrsishodnosti, pravičnosti i ekonomske efikasnosti u raspodjeli vremenskih resursa i napora, što doprinosi izbegavanju negativnih odnosa i stvaranju pozitivne porodične klime.

U periodu tranzicije iz 19. u 21. stoljeće, uloga roditelja u porodici pretrpjela je značajne promjene. Tradicionalne odgovornosti roditelja u odnosu na djecu su transformisane prenošenjem mnogih funkcija na društvene ustanove kao što su jaslice, vrtići, škole i produženi boravak. Ovaj proces je doveo do toga da roditeljski angažman postaje jednodimenzionalan, fokusiran prvenstveno na pružanje ljubavi i topline, a manje na roditeljsku kontrolu nad djetetom. Takva promjena je omogućila roditeljima da posvete više vremena i pažnje svojim ličnim potrebama, posebno potrebi za samoaktualizacijom, koja je postala imperativ u društvenoj tranziciji iz 19. u 21. stoljeće. U poređenju sa roditeljskom ulogom iz 1950-ih, kada su roditelji veoma strogo kontrolisali živote svoje djece unutar porodičnih granica, sada su više zabrinuti za zadovoljenje ličnih potreba djece umjesto za pružanje pretjerane zaštite (Slijepčević, 2020).

Ovaj novi pristup roditeljstvu podrazumijeva suočavanje djece sa izazovima iz stvarnog života i pripremu za različita pitanja koja se mogu pojaviti. Djeca su sada izložena dvostrukom procesu socijalizacije, jer se od njih očekuje da se prilagode kako porodičnom okruženju, koje je postalo intimna zona bezbjednosti, tako i specijalizovanim ustanovama koje predstavljaju zonu samokontrole ponašanja djece.

Dakle, u skladu sa općim trendom promjenljivosti i neizvjesnosti, karakterističnim za doba postmoderne, na roditeljsku ulogu utiču fluidnost i neuravnoteženost generacijskih odnosa. Roditelji su sve više orijentisani na bogatiji profesionalni život, što rezultira ispunjenijim individualnim i društvenim životom. Takav način života podrazumijeva veću posvećenost poslovnim obavezama, što dovodi do toga da se manje vremena posvećuje djeci. Kao rezultat toga, odnosi između roditelja i djece postaju površni i na brzinu uspostavljeni, što često rezultira disfunkcionalnom porodičnom dinamikom. Ova porodična dinamika često podstiče permisivan stil roditeljstva, gdje se djeci daje previše slobode bez isticanja obaveza i odgovornosti ili roditeljskog nadzora. Ovo može dovesti do gubitka granica između roditelja i djeteta, sa mogućim ishodom da djeca budu agresivna (Slijepčević, 2020).

Međutim, potreba za pažnjom, sebičnošću, neposlušnošću, uobraženost i agresivnost mogu se pojaviti i kao posljedica drugog stila, karakterističnog za savremene porodice – ravnodušnog ili indiferentnog. U takvim porodicama djeca se ne odgajaju, već zanemaruju. Odsustvo ljubavi, topline i kontrole roditelja rezultira nevaspitanjem djeteta, što može dovesti do niza problema u ponašanju.

Savremeni roditelji često doživljavaju bespomoćnost i frustraciju zbog spoljašnjih faktora koji utiču na vaspitanje njihove djece. Brzi društveni razvoj stvara neizvesnost o tome kako pravilno pripremiti dijete za savremeni svijet. U savremenom društvu obrazovanje i roditeljstvo se

suočavaju sa kontradiktornostima. S jedne strane, raste interesovanje za djecu, briga i saosjećanje prema njima, uz razvoj različitih načina povećanja fertiliteta. Ali s druge strane, u praksi je primjetan pad broja rođene djece. Roditelji se suočavaju sa izazovom prilagođavanja svoje djece brzim promjenama u društvu i postavlja se pitanje kako ih pripremiti za savremene izazove. U takvom kontekstu roditelji se često osjećaju nesigurno i frustrirano jer tradicionalni obrasci vaspitanja često ne odgovaraju zahtjevima savremenog društva. Kontradikcije između povećanog interesovanja za djecu s jedne strane i pada broja rođene djece, s druge strane, ukazuju na složenost savremenog društvenog konteksta. Različiti spoljni faktori, kao što su ekonomska nesigurnost, pritisci u karijeri i promjene društvenih normi, mogu uticati na odluke roditelja o broju djece i načinu njihovog odgajanja (Uzelac, 2009).

Savremeno roditeljstvo se suočava sa nekoliko izazova i kontradikcija koje proizilaze iz složenosti savremenog društva. Ističu se četiri ključne situacije koje odražavaju ove kontradikcije: (Milić, 2007)

- 1) *Roditeljstvo između moći i bespomoćnosti*. U društvu koje promovise ideologiju „sve za djecu“, roditelji se često osjećaju preplavljeni preporukama, savjetima i uputstvima sa svih strana. Ova situacija dovodi do osjećaja bespomoćnosti jer se roditelji suočavaju sa različitim društvenim pritiscima i očekivanjima.
- 2) *Između individualizacije i „profesionalizacije“*. Roditeljstvo je samo jedan segment u mreži društvenih institucija koje se bave vaspitanjem djece. Uticaj škole, zdravstvenih ustanova, crkve, pravnih institucija i masovnih medija može dovesti do toga da se neki roditelji teško prilagođavaju društvenim očekivanjima. Neki roditelji žele da dožive sopstveno ispunjenje i zadovoljstvo kroz roditeljstvo, ali se mogu suočiti sa izazovima zbog spoljnih faktora.
- 3) *Između represije i tolerancije*. Roditelji su često suočeni sa dilemom kako da se nose sa ponašanjem svoje djece. Uticaj spoljnih faktora može ih dovesti u situaciju da moraju da odluče koliko će tolerisati određeno ponašanje, a koliko primjeniti represivne mere.
- 4) *Između romantične ideologije samospoznaje i žrtvovanja*. Očekivanja roditelja, koja ponekad mogu biti nerealno visoka, mogu dovesti do sukoba sa ograničenjima koja im se nameću. Roditelji se mogu osjećati kao da stalno pregovaraju i prilagođavaju se demokratskim normama društva, što može dovesti do gubitka zadovoljstva u roditeljstvu.

Savremeno društvo postavlja pred roditelje mnoge izazove, jer okviri formiranja porodice koji se brzo mijenjaju utiču na samu prirodu roditeljskih funkcija. Ove kontradikcije odražavaju dinamiku savremenog obrazovanja i roditeljstva i naglašavaju potrebu prilagođavanja i balansa u suočavanju sa ovim izazovima.

U današnjim savremenim porodicama, gdje često rade oba roditelja ili u porodicama sa jednim roditeljem, moguće je primjetiti pojavu neplaćenog porodičnog rada. Uloga roditelja ne uključuje samo podizanje djece, već je posredno povezana i sa svim kućnim poslovima, što podrazumijeva podjelu poslova unutar porodice. Savremeni roditelji se suočavaju sa visokim očekivanjima društva. Podstiču se da dobro poznaju sopstvenu djecu, prate njihov razvoj, primjenjuju odgovarajuće obrazovne metode i koriste nove vještine i znanja. Kvalitet vaspitanja djeteta ogleda se u njegovom razvoju i mogućnostima koje mu se pružaju da ostvari sopstvene potencijale (Čudina Obradović, Obradović, 2006).

Savremene porodice se također suočavaju sa mnogim promjenama, a jedna od ključnih promjena su masovni mediji. Mediji danas značajno utiču na stavove ljudi, oblikuju njihovu svijest i mišljenje kroz reklamne kampanje i predstavljanje novih tehnologija, proizvoda i usluga. Također postoji tendencija stvaranja zavisnosti od tehnologije i uvjerenja da su mediji pouzdan izvor informacija i znanja. Pored toga, promjene u vaspitanju djece povezane su sa nedostatkom vremena koje roditelji provode sa svojom djecom. Sve navedene faktore važno je uzeti u obzir kako bismo bolje razumjeli dinamiku modernih porodica i izazove sa kojima se suočavaju u vaspitanju djece.

Prekomjerna konzumacija medijskih sadržaja može imati štetne efekte na interakciju i odnos između roditelja i djece, što je naglašeno u istraživanjima kao što su ona Koluckog i Lemisha (2013). Odrasli izražavaju zabrinutost zbog potencijalnog uticaja medija na usvajanje socijalno neprihvatljivih ponašanja kod djece, kao i zbog mogućnosti da mediji ometaju spontanu igru djece, promovišu nerealne ideale ljepote te stvaraju lažne potrebe kod djece, te potiču agresivno ponašanje (Kolucki i Lemish, 2013). Analizom medijskih sadržaja poput reklama, video igrice, muzičkih spotova, sportskih prenosa i crtanih filmova, uočava se prisustvo nasilnih elemenata (Ciboci et al., 2018).

Odrasli imaju ključnu ulogu u formiranju navika korištenja medija kod djece, jer imaju veliki uticaj na njihov život. Odrasli sopstvenim primjerom, znanjem i komunikacijskim vještinama mogu da oblikuju način na koji djeca konzumiraju medijske sadržaje. Važno je da roditelji aktivno učestvuju u dijalogu sa djecom o različitim medijskim sadržajima, ističući pozitivne aspekte i kritički raspravljajući o potencijalnoj negativnosti medija. Roditelji su odgovorni za praćenje vrste medijskih sadržaja kojima su njihova djeca izložena. Prema istraživanju, ističe se da se svi mediji mogu iskoristiti na najbolji mogući način kada su korisnici medijski pismeni. To znači da je važno kod djece razvijati sposobnost kritičkog mišljenja o medijskim sadržajima, prepoznavanja manipulacija i razumijevanja različitih perspektiva (Ciboci et al., 2018).

Aktivno učešće roditelja u životima djece u digitalnom okruženju također uključuje postavljanje granica i pravila, edukaciju o bezbjednosti na internetu i podsticanje da stvore ravnotežu između onlajn i oflajn aktivnosti. Roditelji su ključni saveznici u pomaganju djeci da razviju medijsku pismenost, koja im omogućava da bolje razumiju, vrednuju i tumače medijske sadržaje u svakodnevnom životu.

U savremenoj književnosti i medijima primjetno je pomjeranje fokusa sa porodice na roditelje, posebno na aktivnosti koje roditelji preduzimaju u odnosu na svoju djecu. Ova orijentacija zanemaruje značaj dvosmjernog uticaja između roditelja i djece, pri čemu dijete nije pasivni primalac vaspitnih uticaja, već aktivno učestvuje u procesu vaspitanja. Ova promjena fokusa podstiče na razmišljanje o razlozima zbog kojih je pažnja usmjerena isključivo na roditelje, a ne na cijelu porodicu. Često se zanemaruju aktivnosti djeteta u porodičnom vaspitanju, a ističe se potreba da se roditelji osposobe kako bi efikasnije „upravljali” svojom djecom. Od roditelja se očekuje da budu profesionalni edukatori, prateći preporuke koje često nalaze u raznim izvorima na internetu (Pantić, 2021).

Ova promjena perspektive može imati implikacije na porodičnu dinamiku, jer se akcenat stavlja na roditelje kao nosioce odgovornosti, dok se uloga djeteta često minimizira. Otvorena diskusija na ovu temu može doprinijeti boljem razumijevanju kako zajednički doprinos roditelja i djece oblikuje porodičnu dinamiku i vaspitanje. Važno je prepoznati značaj ravnoteže i međusobnog uticaja unutar porodice kako bi se stvorilo zdravo okruženje za odrastanje i razvoj djece.

2. Odgovorno roditeljstvo

Roditeljstvo se često opisuje kao zahtjevan i odgovoran „posao“ koji zahtijeva stručnu podršku da bi se uspješno završio. S druge strane, može postojati namjera da se snažno utiče na samopouzdanje roditelja, jer se često ističe nedostatak dovoljne kompetentnosti kod roditelja, naglašavajući potrebu za stalnim promjenama i poboljšanjima. Iako ovi naglasci mogu podstaći roditelje na samoučenje, što je pozitivno, ovakvi pristupi mogu dovesti i do stalnog sumnjičenja u sopstveno ponašanje i stvaranja pretjerano kritičkog odnosa prema sebi kao roditelju. Ovo može izazvati osjećaj inferiornosti zbog uočenog nedostatka sposobnosti da se ispuni roditeljska uloga (Pantić, 2021). Danas uloga roditelja predstavlja izuzetno zahtjevnu odgovornost, često više nego ikada ranije. Savremeni roditelji moraju duboko da razumiju razvoj djeteta, primjenjuju odgovarajuće obrazovne metode i aktivno traže nova znanja i vještine. Uspješnost roditeljskog

angažovanja značajno utiče na razvoj djeteta i na to da li će ono imati priliku da razvije svoje potencijale. Današnja porodica često nije dovoljno obrazovana o novim izazovima koje donosi savremeno društvo. Brze socio-ekonomske promjene, masovno prisustvo sredstava masovne komunikacije i rastuća zavisnost od raznih supstanci predstavljaju nove okolnosti sa kojima se porodice suočavaju. Stoga podrška porodici postaje ključna kako bi se nosila sa ovim izazovima i vaspitavala djeca u skladu sa promjenama koje okružuju njihov svakodnevni život.

Uloga porodice u odgajanju djeteta zaista je od primarnog značaja za njegov razvoj i socijalizaciju. Način na koji roditelji vaspitavaju svoje dijete ima dubok i trajan uticaj na njegovo ponašanje, emocije i samopouzdanje. Empirijski nalazi pokazuju da neadekvatan vaspitni stil roditelja može dovesti do ranog javljanja nepoželjnih ponašanja kod djece (Murray et al., 2010). Nedostatak pažnje, ljubavi i nedosljednost u disciplini i postavljanju pravila može izazvati konfuziju kod djeteta i nesigurnost u vezi sa granicama ponašanja. Ovo može dovesti do toga da dijete ne nauči adekvatne vještine samokontrole i emocionalnog izražavanja, što u kasnijem životu može rezultirati agresivnim ili destruktivnim ponašanjem (Justicia et al., 2006).

Odgovorno roditeljstvo podrazumijeva pažljiv balans između pružanja ljubavi i podrške djetetu, kao i postavljanja određenih granica i granica koje će pomoći djetetu da raste i razvija se. Roditelji treba da vole i podržavaju svoje dijete, ali i da budu svjesni potrebe poštovanja određenih pravila koja su postavljena. Cilj odgovornog roditeljstva je da se dijete opremi odgovornošću za sopstveno ponašanje i razvije njegovu sposobnost da bude obzirno i pravedno prema drugima. Važna je dosljednost u postupcima i ponašanju roditelja prema djeci u različitim situacijama, što uključuje fer i pravedna pravila (Matijević et al., 2014).

Uvijek postoji izazov u određivanju optimalnog nivoa fleksibilnosti i granica u vaspitanju djece. Roditelji moraju biti u stanju da prepoznaju kada treba podvući crtu, što zahtjeva ravnotežu između postavljanja pravila i pružanja slobode. Pristup roditelja ovom izazovu ima važan uticaj na cijeli život djeteta, uključujući zdravlje, vještine samostalnosti i sposobnost da se nosi sa životnim izazovima. Djeca žele više slobode dok odrastaju, ali im je potrebna i mudrost odraslih kao vodič kroz ovaj proces. Ravnoteža između potreba, želja i ograničenja u životu je ključna komponenta zrelosti, omogućavajući djeci da donose odgovorne i mudre odluke (Matijević et al., 2014).

Odgovorno roditeljstvo predstavlja ključno i neophodno sredstvo koje roditelji koriste u smislu brze i adekvatne interakcije sa svojim djetetom, najčešće majkom. Ovakav način roditeljstva ima mnoge blagotvorne posljedice za dijete, obuhvatajući psihosocijalni i fizički rast i razvoj, stimulisanje razvoja mozga, čak i povoljan uticaj na imunološki sistem. Djeca koju roditelji vaspitavaju odgovorno posjeduju viši nivo samopouzdanja, samostalnosti i

samopoštovanja, što ih čini sposobnijima i uspješnijima u suočavanju sa izazovima života. Odgovorno roditeljstvo također ima zaštitni efekat na pravilan rast, razvoj i opće zdravlje djeteta, oblikujući njegov život u potpunosti (Eshel et al., 2006).

Odgovorno roditeljstvo obuhvata prepoznavanje potreba djeteta i pružanje brzog, dosljednog, efikasnog odgovora, uz emocionalnu podršku i prilagođeno uzrastu djeteta. Roditelji koji se bave odgovornim roditeljstvom svjesni su savremenih društvenih i kulturnih izazova, kao i kontroverznih pitanja u vezi sa porodicom i njenim uzrocima. Djeca su u današnje vrijeme često nemirna, osjetljiva, nedisciplinovana i egocentrična. Stoga odgovorni roditelji preduzimaju odlučne korake ka ostvarenju postavljenih ciljeva, odbijajući da budu pod uticajem spoljnih faktora, i stalno se razvijaju kako bi svojoj djeci pružili najbolju podršku.

Odgovorna briga o djeci predstavlja ključnu ulogu roditelja i porodice, osnovne jedinice društva i ljudske zajednice. Porodica koja je uravnotežena, zdrava i stabilna, u kojoj članovi dijele međusobno razumijevanje, ljubav, poštovanje i njeguju harmonične odnose, ima sposobnost da uspješno odgaja djecu. Idealno je odgajati djecu u porodici koja im pruža ljubav, brigu i podršku oba roditelja. Zato je ključno da oba roditelja preuzmu jednak teret odgovornosti za svoju djecu, jer od njihovog vaspitanja zavisi budućnost čitavog čovječanstva, budući da djeca nastavljaju put svojih roditelja.

Metod vaspitanja koji se ističe jeste svjedočenje. Pedagoško svjedočenje podrazumijeva vaspitanje kroz sopstveni život, pružanje pouke primjerom. Djeca najviše uče posmatrajući postupke svojih roditelja, pa je važno da roditelji žive vrijednosti koje žele da prenesu svojoj djeci. Roditelji sopstvenim primjerom šalju snažnu poruku o važnosti odgovornosti, ljubavi i poštovanja. Na ovaj način, vaspitanje djece postaje proces u kome se vrijednosti prenose kroz život, čime se gradi temelj za buduće generacije (Vukasović, 1991).

Odgovorno roditeljstvo predstavlja važan proces u kojem roditelji aktivno učestvuju u podizanju i gajenju svog djeteta. Ova veza je dvosmjerna, s obzirom na to da obuhvata i posvećenost roditelja i recipročno učešće samog djeteta. Proces može biti posmatran kroz četiri osnovne faze. Prva faza je razvoj i uspostavljanje rutine, u kojoj roditelj nastavlja da izgrađuje svakodnevnu rutinu, obezbjeđujući djetetu jasno razumijevanje očekivanih ponašanja i davanje emotivne podrške u svakom trenutku. Ova faza podstiče međusobnu interakciju. Druga faza obuhvata komunikaciju djeteta sa roditeljem putem signala kao što su izraz lica, vokalizacija i pokreti. Roditelj posvećuje pažnju i traga za razumijevanjem ovih signala. Treća faza je reakcija roditelja na signale djeteta, što uključuje brzu i dosljednu reakciju, obezbjeđujući podršku i uvažavajući konzistentnost. Ovo je također prilagođeno uzrastu djeteta. Četvrta i posljednja faza

uključuje prihvatanje odgovora ili akcija djeteta od strane roditelja. Predvidljivost ovih reakcija je suštinska za ostvarivanje emotivne bezbednosti djeteta (Black, Aboud, 2011). Ove faze predstavljaju osnovu za razvoj emotivne bezbjednosti i odgovornog roditeljstva, što je ključno za emotivni razvoj djeteta.

Odgovoran roditelj se ističe svojim postupcima, a ne samo riječima. Njegova karakteristika je da djecu uči sopstvenim primjerom, ohrabruje ih umjesto da ih kritikuje i provodi vrijeme sa njima. Ponaša se odgovorno, razumije njihov lični jezik, dozvoljava im da donose samostalne odluke i razvija u njima uvažavanje moralnih vrijednosti u odnosu na materijalne. Osim toga, odgovoran roditelj stvara kvalitetne uspomene za svoje dijete. Važno je napomenuti da odgovoran roditelj ne pruža lažnu pažnju, ne uspoređuje dijete sa drugom djecom, ne ograničava njihovo izražavanje mišljenja, ne nameće svoje stavove i odluke, ne pretvarajući se da su savršeni roditelji. Vaspitni postupci koji se zasnivaju na prinudi, nemarnosti ili fizičkim kaznama mogu izazvati strah i nelagodu kod djeteta, umjesto da ga usmjere na razumijevanje posljedica svojih postupaka. Takvi postupci ne podstiču pozitivan razvoj djeteta i njegovu sposobnost da razvije empatiju i poštovanje prema drugima. Osim toga, djeca često preuzimaju modele ponašanja od svojih roditelja, stoga, negativni ili neadekvatni vaspitni postupci mogu biti prenijeti na sljedeću generaciju. Zato je važno da roditelji budu svjesni svog uticaja na dijete i da se trude da budu pozitivni primjeri i podrška u njegovom razvoju (Justicia et al., 2006).

Mnoga istraživanja otkrivaju značajnu ulogu roditelja tokom odrastanja djeteta u harmonizaciji odnosa sa njim, pri čemu dominira određeni stil roditeljstva. Ovaj roditeljski stil se posmatra kroz različite aspekte, kao što su emocionalnost roditelja prema djetetu i način uspostavljanja vaspitnog nadzora. Emocionalnost roditelja prema djetetu ogleda se u toplini, razumijevanju, podršci, ljubavi i ohrabrenju, ali i u potencijalnom izražavanju neprijateljstva, osuđivanja i odbacivanja (Pintar, 2019).

Posebno je važno istaći da karakter emocionalnih odnosa roditelja i djece značajno utiče na socijalizaciju emocija djeteta, što je ključni preduslov za odgovarajuću interakciju sa okolinom. Djeca koja nisu razvila adekvatnu privrženost odraslima često pokušavaju da nadoknade ove nedostatke kroz vršnjačke odnose, što ih može učiniti podložnim ranoj i intenzivnoj zavisnosti od prihvatanja i uticaja vršnjaka tokom djetinjstva (Šaljić, 2014).

Nadalje, osim već navedenih karakteristika vaspitnih stilova roditelja, istraživanja sugeriraju da česti konflikti između roditelja i djece ili nedostatak pozitivne interakcije roditelja u zajedničkim aktivnostima s djecom imaju snažnu povezanost s problematičnim ponašanjem djece. Kada je u pitanju roditeljski pristup, naglašavanje kažnjavanja, visoka razina kontrole,

postavljanje strogih ograničenja, stalna kritika i postavljanje pretjerano visokih zahtjeva, nedostatak podrške, ohrabrenja i pažnje mogu dugoročno negativno utjecati na razvoj i ponašanje djeteta. Ovi faktori mogu rezultirati pojavom nesigurnosti, manjka samopouzdanja i samopoštovanja, nepovjerenja, povučenosti i impulsivnosti, što može dovesti do raznih neželjenih oblika ponašanja (Šaljić, 2014).

Najveći uspjeh odgovornog roditeljstva ogleda se u postizanju ravnopravnog partnerstva. To implicira da postoji socijalna, politička i ekonomska jednakost između roditelja i da su očevi emotivno angažovani u porodičnom životu i brizi o sopstvenoj djeci. Roditelji zajedničkim vodstvom i ravnopravnim učešćem preuzimaju sve uloge koje roditeljstvo od njih zahtjeva i imaju sposobnost da se međusobno dopunjuju, što rezultira harmonizovanim funkcionisanjem porodice. U savremenom društvu oba roditelja imaju pravo da učestvuju u odlučivanju, ali odluku može samostalno donijeti roditelj koji je kompetentniji u određenoj oblasti vaspitanja. Ako postoji neslaganje, ova razlika u mišljenju se pretvara u konstruktivnu povratnu informaciju nakon donošenja odluke. Važno je naglasiti da cilj roditelja nije borba za moć ili autoritet, već je fokus na dobrobiti djeteta. Slobodno izražavanje mišljenja, stavova i poštovanje tuđih ideja je od suštinskog značaja za izgradnju zdravih odnosa u porodici. Također, roditelji treba da znaju kako da nađu balans između odobravanja određenih stvari djetetu i opiranja ili popuštanja kada je to potrebno. Način na koji su roditelji vaspitani igra ključnu ulogu u razvoju odgovornosti djeteta i važno je uspostaviti ravnotežu između postavljanja granica i podsticanja samostalnosti (Juul, 2006).

U vaspitanju djece važno je i uspostavljanje bihevioralne kontrole ponašanja. Dijete će se lakše razvijati i sazrijevati ako mu se postave jasne granice i pravila ponašanja. Davanje jasnih instrukcija o prihvatljivosti ponašanja pomaže djetetu da postane svjesno posljedica svojih postupaka, što je ključni element u razvoju odgovornosti i samodiscipline. S druge strane, važno je izbjegavati psihološku kontrolu djeteta, što može imati negativne posljedice na razvoj djeteta. Takva kontrola uključuje nametljivost, manipulaciju, prinudu i agresiju i može dovesti do razvoja spoljašnjih problema u ponašanju kod djece. Umjesto toga, roditelji bi trebalo da fokusiraju svoj roditeljski pristup na pozitivnu podršku, razumijevanje i postavljanje granica koje su dosljedne i pravedne (Pintar, 2019).

Dakle, ravnopravni roditeljski partneri protive se ustaljenim društvenim pritiscima, tradicionalnim stereotipima o ulogama očeva i majki i rodnoj podjeli posla unutar i van kuće. Ravnomjernom raspodjelom roditeljskih obaveza ostvaruje se pozitivno roditeljsko iskustvo jer majka ima podršku i angažovanje muža, dok muž aktivno učestvuje u roditeljstvu. Sve odluke se donose sporazumno, pri čemu su zadaci i odgovornosti u vezi sa djecom fleksibilno raspoređeni.

Osnova njihovog pristupa je princip svrsishodnosti, pravičnosti i ekonomičnosti u raspodjeli vremenskih resursa i truda.

3. Izazovi savremenog roditeljstva

Roditeljstvo, odnosno proces vaspitanja djece, obuhvata sve dužnosti i aktivnosti vezane za njegovanje i usmjeravanje razvoja djeteta. To uključuje promociju i podršku fizičkom, emocionalnom, socijalnom, finansijskom i intelektualnom rastu djeteta od djetinjstva do odraslog doba. Odgovornosti prevazilaze biološku vezu, naglašavajući zamršene aspekte vaspitanja djece. Roditeljstvo je značajno i trajno ulaganje u dobrobit djeteta (Brooks, 2012). U 21. stoljeću, obilježenom brzim napretkom globalne civilizacije, zadatak roditeljstva postaje sve izazovnije. Zahtjevi koji se postavljaju pred roditelje su evoluirali, zahtjevajući od njih da se prilagode novim okolnostima i snalaze se u složenostima koje se razlikuju od tradicionalnih normi. Priroda roditeljstva je pretrpjela potpunu transformaciju u odnosu na ono što je nekada bilo. Promjenljiva dinamika društva i savremenog svijeta doprinijeli su kompleksnijem i zahtjevnijem pejzažu za roditelje.

Izazovi sa kojima se roditelji danas suočavaju širom svijeta su dosljedni, prevazilaze rasne, vjerske i etničke granice. Trenutno preovlađuje kultura nepoštovanja prema roditeljima i odraslima uopće. Mnogi roditelji se nalaze sa minimalnim autoritetom u svojim domaćinstvima, što doprinosi značajnom slomu koji je evidentan u negativnim društvenim trendovima. Posljedica ovog nedostatka roditeljskog autoriteta ogleda se u odrastanju djece bez neophodnih vještina za snalaženje u izazovima adolescencije i odraslog doba. Pad moralnih vrijednosti i erozija tradicionalnih vjerskih uvjerenja su fenomeni koji se mogu primjetiti u različitim zajednicama (Omosehin et al., 2023). Suočeni sa brojnim suprotstavljenim uticajima, savremeni roditelji su prinuđeni da odgajaju svoju djecu u okruženju gdje je standard roditeljstva u 21. stoljeću u opadanju. Međutim, uprkos tehnološkom napretku i promjenama društvenih normi, osnovni principi vaspitanja djece ostaju nepromijenjeni.

Roditelji se danas trude da svojoj djeci obezbjede bolji kvalitet života, fokusirajući se na materijalnu udobnost, obrazovanje i zabavu. Ova promjena se primećuje u premještanju porodica u oblasti sa poboljšanim sadržajima, često žrtvujući sopstveni komfor. Istraživanja pokazuju da ekonomski pritisci, bilo u vidu ekonomskih ili porodičnih tenzija, mogu imati negativan uticaj na različite aspekte života, uključujući ponašanje roditelja, odnose između roditelja i djece, iskustvo i kvalitet roditeljstva, kao i razvoj same djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ekonomski

pritisak obično proizilazi iz siromaštva, nezaposlenosti i stambene nesigurnosti, a ovi faktori imaju značajan uticaj na roditelje, mijenjajući njihove sisteme vrijednosti i oblikujući roditeljske stilove. Siromaštvo, kako se ističe, smanjuje energiju roditelja za aktivno učešće u svakodnevnim aktivnostima i vaspitanju djeteta. Također utiče na oblikovanje stilova ponašanja roditelja, često dovodeći do autoritarnog ili permisivnog pristupa (Hooper et al., 2007). Ovaj uticaj siromaštva na roditelje može imati dalekosežne posljedice na odnose sa djecom i na sam razvoj potomstva.

Holer (2004) upoređuje trendove koji se razvijaju u roditeljstvu sa promjenama u akademskim krugovima, napominjući da su savremeni roditelji sve više prilagođeni mislima i emocionalnim potrebama svoje djece. Savremeni roditelji prilagođavaju svoje radno okruženje tako da bude porodično, a neki se čak odlučuju i za rad na daljinu. Brza hrana zamjenjuje složeno kuhanje, a porodično vrijeme je prioritet kroz izlete vikendom i zabavne aktivnosti. Segment roditelja ulaže velika sredstva u tehnologiju, obezbjeđujući svojoj djeci tablete, obrazovne video zapise i sadržaje za obogaćivanje kako bi poboljšali njihovu inteligenciju i zabavljali ih (Gowri, 2015).

Posljednjih godina pojavila se značajna promjena u roditeljstvu, posebno sa mnogim ženama koje se bave karijerom ili vode poslove koji zahtijevaju duge sate daleko od kuće. Ova promjena je učinila roditeljstvo u 21. stoljeću izazovnijim nego u prošlosti. Zahtjevni rasporedi zaposlenih roditelja, posebno žena, često rezultiraju nedostatkom kvalitetnog vremena posvećenog vaspitanju i praćenju svoje djece. Ovaj nedostatak roditeljskog učešća može dovesti do toga da djeca razviju nepoželjno ponašanje ili se upuste u nedolično ponašanje. Pitanje gustog rasporeda je ključni izazov sa kojim se suočavaju roditelji u 21. stoljeću. Zahtjevnost prirode savremenog posla i profesionalnih obaveza često ostavlja roditeljima ograničeno vrijeme da svojoj djeci usađuju pozitivne navike, doprinoseći potencijalnim izazovima u njihovom vaspitanju. Isto tako, upravo ta priroda uticala je na emocionalnu vezu između roditelja i djece. Bez obzira na godine, sva djeca zahtijevaju ličnu i безусловnu ljubav i pažnju. Nažalost, neka djeca imaju osjećaj nepovezanosti jer njihovi roditelji nisu u mogućnosti da pruže željenu pažnju zbog zauzetosti. Ova emocionalna distanca može dovesti do osjećanja napuštenosti i dovesti do problema sa samopoštovanjem kod djece. Dinamika roditeljstva koja se razvija u savremenom vremenu predstavlja nove prepreke kroz koje porodice moraju da se kreću, naglašavajući važnost balansiranja između zahtjeva u karijeri i osnovnih potreba djece (Omosehin et al., 2023).

Pad standarda roditeljstva povezan je sa zabrinjavajućim trendom poznatim kao „djeca odgajana tehnološkim sindromom“. Ovaj fenomen podrazumijeva široku upotrebu različitih tehnoloških uređaja kao što su televizija, tableti, aplikacije za društvene mreže i mobilni telefoni u vaspitanju djece. Prema Kumaru, baveći se roditeljstvom u digitalnoj eri, tehnologija je postala

jedan od glavnih izazova sa kojima se suočavaju savremeni roditelji, infiltrirajući se u svaki aspekt naših života. Iako ovi tehnološki alati mogu doprinijeti razvoju djeteta, oni ne bi trebalo da zamjene pravilno roditeljstvo. U idealnom slučaju, njihovo korištenje treba da se nadgleda, ali mnogim roditeljima nedostaje vremena za to. Kumar napominje da su platforme poput Google-a postale primarni izvori uputstva za neku djecu zbog odsustva ili nedostatka interesovanja zauzetih roditelja. Nažalost, ogroman i nefiltriran sadržaj dostupan na Internetu predstavlja prijetnju za djecu ako se ne kontroliše, potencijalno djelujući kao destruktivna sila u životima današnje omladine (Omosehin et al., 2023).

Infiltracija masovnih i audio-vizuelnih medija stvorila je nove prepreke roditeljima u disciplinovanju svoje djece. Mlađa generacija je uronjena u svijet tehnologije, uključujući mobilne telefone, računare i internet. Kućno okruženje je sada zasićeno medijskom kulturom, što utiče na porodične odnose. Roditelji često provode manje vremena sa svojom djecom, koja zauzvrat imaju ograničenu interakciju sa roditeljima. Neograničeno korištenje interneta od strane djece, bez odgovarajućeg roditeljskog nadzora, dodatno otežava ove izazove (Oso, 2020).

Neka djeca i adolescenti postaju u velikoj mjeri zavisni od kompjuterskih igrica, provode prekomjerne sate igrajući video igrice i postaju zavisni od onlajn igara sa više igrača. Nedavne studije otkrivaju da značajan procenat učenika koristi uređaje za igre kod kuće, pa imaju probleme u ponašanju kao što su povlačenje, depresija, anksioznost, neprijateljstvo, ljutnja, agresija, kršenje pravila, pa čak i noćne more od gledanja horor videa. Zanimljivo je da su ovi problemi u ponašanju češći kod djece čije su majke ili samozaposlene ili zaposlene na državnim poslovima. Pored toga, istraživanja pokazuju da djeca uzrasta od dvije do sedam godina, iz različitih ekonomskih sredina, provode više od tri sata dnevno gledajući TV, video i DVD, što dovodi do agresivnog ponašanja, maltretiranja i akademskih poteškoća (Gowri, 2015).

Duruštvo je pretrpjelo značajne promjene, što je dovelo do transformacije u ponašanju i stavovima današnje djece u odnosu na one prošlih generacija. Društveni i moderni kulturni uticaji zamaglili su granice autoriteta unutar porodica, postavljajući pitanja o tome ko zaista upravlja domom – roditelji ili djeca. Savremenu djecu karakteriše otvorenost, neustrašivost i smanjen nivo poslušnosti, često pokazujući želju za nezavisnošću od roditelja u ranom uzrastu. Sadašnji svijet je obilježen nepredvidljivošću, pružajući malo pomoći roditeljima koji nastoje da usade osjećaj odgovornosti svojoj djeci. Za razliku od prošlosti, gdje je lični moral igrao presudnu ulogu, izgleda da današnjoj omladini nedostaje jak osećaj lojalnosti porodičnom autoritetu. Promjenljive moralne vrijednosti doprinijele su opadanju prepoznavanja pozitivnog ponašanja i pristojnosti u savremenom svijetu (Oso, 2020).

4. Usklađivanje roditeljske i radne uloge

U prošlosti su tradicionalne roditeljske uloge bile karakteristične po tome što su majke bile domaćice sa punim radnim vremenom, koje su se brinule o domu i djeci, dok su očevi radili napolju. Međutim, savremeno roditeljstvo doživelo je značajne promjene. Danas, oba roditelja često rade dugo, ostavljajući djecu na brigu kućnim pomoćnicima, dadiljama ili nastavnicima. Iscrpljenost i stres koje roditelji doživljavaju po povratku kući čine im izazov da obezbijede neophodnu roditeljsku brigu.

Nekoliko faktora doprinosi ovoj promjeni u porodičnoj dinamici. Ekonomske poteškoće primoravaju majke da rade kako bi izdržavale porodicu, a čak i djeca u ekstremno siromašnim porodicama mogu doprinijeti prodajom robe. Feministički pokret je također odigrao ulogu, dovodeći u pitanje tradicionalne rodne uloge i ohrabrujući žene da steknu profesionalne kvalifikacije. Dok osnažuje žene, ovo je stvorilo dilemu jer mnoge majke iz radničke klase smatraju izazovnim da uravnoteže svoje uloge negovatelja i profesionalaca (Oso, 2020)

Promjenjiva uloga žena transformisala je rad u kući, sa više žena koje su postale formalne radne snage. Ova promjena je dovela do smanjenja uloge porodice kao primarnog agensa socijalizacije, pri čemu grupe vršnjaka, škole i radna mesta igraju značajniju ulogu u životima i roditelja i djece. Društvene aktivnosti kao što su klupski i vikend događaji dodatno pogoršavaju problem tako što drže očeve podalje od kuće, smanjujući njihovo prisustvo u vaspitanju njihove djece. Ovaj nedostatak roditeljskog usmjeravanja čini djecu podložnom negativnim pritiscima vršnjaka, jer se roditelji bore da nađu vremena za osnovne orijentacije. Sve u svemu, izazovi savremenog roditeljstva u postmodernom dobu proističu iz ekonomske, socijalne i rodne dinamike u razvoju unutar porodice (Oso, 2020).

Mnogi autori ukazuju na promjene u oblasti rada koje karakteriše sve veća fleksibilnost i neizvjesnost, kao i u porodičnom životu usljed pluralizacije. U ovom kontekstu, naglašava se važnost razmatranja koncepta usklađenosti, jer postaje sve teže postići usklađenost između normativnih očekivanja visokog kvaliteta života i realne situacije koju karakterišu povećani rizici i neizvjesnosti. Umjesto da govore o ravnoteži, neki autori ističu tenzije između posla i porodičnog života, i sukobe između posla i porodice. Ovo ukazuje na rastući jaz između idealnih očekivanja i stvarnosti, koji je obilježen povećanim izazovima u balansu između posla i porodičnog života (Kanjuo Mrčela, Černigoj Sadar, 2012).

Konflikt između radnih i porodičnih uloga definiše se kao percepcija da su zahtjevi iz sfere rada i porodice nespojivi, odnosno da ispunjenje zahtjeva iz jedne sfere otežava ili onemogućava

ispunjenje zahtjeva iz druge sfere (Greenhaus i Beutell, 1985). Konflikti mogu ići u dva pravca: konflikt između posla i porodice, kada radne obaveze ometaju porodični život, i konflikt porodice i posla, koji nastaje kada porodične odgovornosti ometaju radnu ulogu (Frone, 2003). Oba oblika sukoba mogu imati negativne posljedice na psihičko i fizičko zdravlje pojedinca.

Prakse usklađivanja ovih sfera zavise od konkretne socijalne politike i politike zapošljavanja. Ova tema nije samo pitanje rodne perspektive, kako su donedavno isticali istraživači porodice, tržišta rada i socijalne politike, već je postala ključna tema u raspravama o širem spektru ciljeva i problema. Socijalne politike igraju ključnu ulogu u stvaranju okruženja koje podstiče ravnotežu između porodičnih obaveza i radnog angažovanja. Pružanje podrške roditeljima, posebno majkama, kroz bolje uvjete porodijskog odsustva ili fleksibilnije radno vrijeme, primjeri su politika koje mogu doprinijeti stvaranju pozitivnog okvira za usklađivanje porodičnog života i plaćenog rada. Pored toga, politike zapošljavanja igraju ključnu ulogu u oblikovanju radnih uvjeta i stvaranju podsticajnog okruženja koje podstiče radnike da balansiraju između porodičnih i profesionalnih obaveza. Podsticanje poslodavaca da uvedu fleksibilne uvjete rada, kao što je radno vrijeme prilagođeno porodici, također je ključno za postizanje ove ravnoteže (Kanjuo Mrčela, Černigoj Sadar, 2012).

Važno je naglasiti da pitanje usklađivanja plaćenog rada i porodičnog života nije ograničeno samo na rodnu perspektivu. Savremeni pristupi debatama na ovu temu obuhvataju širi spektar ciljeva, uključujući pitanja fertiliteta, zapošljavanja i postizanja ekonomskog uspjeha. Postizanje optimalnog korištenja ljudskih resursa zahtjeva holistički pristup koji uključuje i društvene i ekonomske faktore. Dakle, usklađivanje plaćenog posla i porodičnog života zahtjeva zajednički napor društva, poslodavaca i pojedinaca. Postizanje ove ravnoteže nije samo pitanje pravde, već i ključni faktor za održivi društveni i ekonomski razvoj.

Usklađivanje politika u oblasti rada i roditeljstva je ključni faktor u zaustavljanju pada stope fertiliteta i potencijalnog povećanja nataliteta u postindustrijskim društvima. Istraživanja, poput onog koje je predstavio Thevenon (2011), potvrđuju važnost ovakvih politika u rješavanju demografskih izazova. Sukob između posla i porodice je ključna odrednica reproduktivnog ponašanja. Istovremeno, percepcija ovog problema od strane budućih roditelja ima negativan uticaj na reproduktivne odluke, kako je istaknuto u istraživanju Olaha (2009).

Odnos između posla i porodice je složena dinamika koja može imati značajan uticaj na pojedinca. Istraživanja jasno ukazuju da se najveći sukob između posla i porodičnih uloga javlja kod pojedinaca koji su snažno emocionalno angažovani i u porodici i na radnom mestu. Povećan porodični stres, kao što je briga o maloj djeci i starijim roditeljima, velika količina vremena

posvećenog porodičnim obavezama i bračna napetost, stvaraju izazovnu situaciju. Kombinacija ovih faktora sa visokom emocionalnom posvećenošću pojedinca porodici dovodi do snažnog sukoba uloga. Ovaj sukob ima duboke posljedice, dovodeći do smanjenja radne efikasnosti i općeg nezadovoljstva pojedinca (Čudina Obradović, i Obradović, 2000).

Prelivanje porodičnih obaveza na radne rezultate dodatno pogoršava situaciju, posebno kada postoji stres na poslu iz različitih izvora. Preopterećenost, vremenski pritisak, rad koji se ponavlja i nedostatak autonomije u planiranju rada su faktori koji povećavaju negativan uticaj rada na porodicu. Važno je napomenuti da su negativne posljedice konflikta uloga izraženije u određenim situacijama, kao što su porodice u kojima su oba partnera uključena u profesionalne karijere, sa različitim rodnim ideologijama ili sa specifičnim karakteristikama ličnosti. Poteškoće u planiranju i raspodjeli vremena dodatno doprinose nezadovoljstvu (Čudina Obradović, i Obradović, 2000).

Usklađivanje radnih i porodičnih obaveza omogućava roditeljima da ostvare bolju ravnotežu između profesionalnog i porodičnog života. Politike koje podstiču fleksibilnost na radnom mestu, roditeljsko odsustvo i drugi oblici podrške roditeljima doprinose stvaranju povoljnih uvjeta za planiranje porodice i roditeljstvo. Dakle, usklađivanje politika u oblasti rada i roditeljstva ne samo da sprječava dalji pad stope fertiliteta, već stvara okvir za potencijalno povećanje nataliteta. Takve politike predstavljaju ulaganje u budućnost društva, osiguravajući postizanje ravnoteže između profesionalnog i porodičnog aspekta života, što je od suštinskog značaja za održivost i napredak.

Usklađivanje posla i roditeljstva je ključni aspekt kako sa stanovišta društvenog položaja žena, tako i u kontekstu promovisanja rodne ravnopravnosti uopće. Sve je evidentnije da roditeljstvo može postati ograničavajući faktor ekonomske aktivnosti žena. Međutim, postizanjem adekvatne ravnoteže između porodičnih obaveza i profesionalnog života stvaraju se uvjeti u kojima zapošljavanje žene postaje pozitivan podsticaj za razvoj reproduktivnog ponašanja (Šobot, 2014). Važno je shvatiti da podrška u postizanju ravnoteže između poslovnih i porodičnih obaveza ne samo da koristi ženama, već doprinosi i stvaranju inkluzivnijeg društva. Kada žene imaju priliku da uravnoteže karijeru i roditeljstvo, to direktno doprinosi smanjenju rodne neravnoteže na tržištu rada. Osim toga, može poslužiti kao model za promjene društvenih normi i očekivanja u vezi sa ulogama žena i muškaraca u porodici i društvu u cjelini.

Dakle, u savremenom društvu porodični modeli prolaze kroz značajne promjene, vođeni ekonomskim izazovima i potrebom za aktivnim učešćem oba roditelja na tržištu rada. Tradicionalna uloga u kojoj je muškarac glavni hranitelj porodice, a žena posvećena domaćinstvu,

sve je rijeđa. Uprkos ovim pozitivnim promjenama u pravcu ravnopravnosti rodni uloga, suočavamo se sa izazovima koji proizilaze iz neravnoteže između porodičnog i profesionalnog života. Kada jedan roditelj nije u mogućnosti da pruži podršku, bilo zbog obaveza na poslu ili iz drugih razloga, to može izazvati značajnu nesklad. Ova situacija često dovodi do povećanog stresa, posebno u porodicama sa jednim roditeljem. Pitanje radnog vremena postaje ključno, jer utiče na kvalitet porodičnog života i vaspitanja djece (Maleš i Kušević, 2011).

Trend produženja radnog vremena, posebno u razvijenim zemljama Evropske unije, sa ciljem povećanja konkurentnosti privrede, negativno utiče na porodično vaspitanje. Produženo radno vrijeme roditelja rezultira smanjenjem vremena koje mogu da posvete djeci i porodičnim aktivnostima. Kvalitetno porodično vaspitanje zahtjeva prisustvo i uključenost roditelja, a produženo radno vrijeme može ozbiljno da ograniči ovo prisustvo (Maleš i Kušević, 2011).

Važno je shvatiti da ravnoteža između porodičnog i profesionalnog života doprinosi zdravijem društvu. Potrebno je uložiti napore da se kreiraju politike i prakse koje podržavaju porodice, podstiču fleksibilno radno vrijeme i omogućavaju roditeljima da usklade svoj posao i porodične obaveze. Tek tada možemo očekivati pozitivne promjene u porodičnom životu i vaspitanju djece, koje će dugoročno doprinijeti srećnijem i zdravijem društvu.

Sve veća posvećenost poslu ozbiljno utiče na porodične veze i stabilnost braka. Konkretno, smjenski rad značajno povećava rizik od razvoda. Radno vrijeme koje ne odgovara majkama negativno utiče na njihov odnos prema dojenju, što može da smanji emocionalnu vezu sa djetetom. Pored toga, preopterećenost majke može imati negativan uticaj na kognitivni razvoj i emocionalno prilagođavanje djeteta, što može rezultirati problematičnim ponašanjem i lošim školskim uspjehom. Istraživanje Maleša i Kuševića (2011) ukazuje na čestu odsutnost zaposlenih očeva u prvih četiri mjeseca djetetovog života, što može rezultirati ograničenim vremenom provedenim s djecom, potencijalno negativno utječući na budući odnos između oca i djeteta. Ova dinamika često dovodi do produženog boravka djece u obrazovnim institucijama zbog profesionalnih obaveza roditelja, što može dovesti do nedostatka roditeljske prisutnosti i brige. Čudina-Obradović i Obradović (2006) ističu da je jedini način za nadomjestak ovog nedostatka kvalitetno institucionalno obrazovanje, uz adekvatnu podršku zaposlenih roditelja, čime se osigurava sigurna emocionalna privrženost djeteta.

Ove studije jasno ukazuju na važnost ravnoteže između posla i porodičnog života kako bi se očuvala stabilnost porodice i pružila optimalna podrška razvoju djece.

5. Majčinstvo

Majčinstvo, pored toga što je ključni dio ženskog identiteta na individualnom i društvenom nivou, ima duboko ukorjenjen uticaj na društveno definisanje prave žene. Također igra ključnu ulogu u oblikovanju rodne podjele rada, gdje je uloga žene kao majke ključna za život žena, ideologiju o ženama i reprodukciju rodne nejednakosti. Važno je shvatiti da takva shvatanja jasno ukazuju na to da rodna nejednakost proizilazi iz kulturne uslovljenosti, a ne iz same prirode. Ovim se ističe da je neravnopravnost spolova neophodno posmatrati kao kulturni artefakt, koji otvara prostor za promjenu društvenih normi i kretanje ka ravnopravnijem društvu. Majčinstvo, iako važan dio života mnogih žena, ne bi trebalo da bude jedini određujući kriterijum za ženski identitet, ali društvo treba da teži prepoznavanju različitosti i jednakom tretmanu svih žena, bez obzira na njihovu ulogu u majčinstvu (Vrcelj, 2019).

Prisustvo i uloga majke u životu djece su nemjerljivi i neprocjenjivi. U prvim godinama života majka nije samo biološki roditelj, već i prva učiteljica i vodič kroz nepoznati svijet. Njene riječi postavljaju temelje moralnih vrijednosti i životnih principa. Iako se može desiti da se briga o djeci vremenom podijeli sa ocem, majčin vaspitni savjet ostaje duboko usađen u djetetovo srce i um. Majčine moralne pouke nisu ograničene samo na djetinjstvo. Proširuju se i na mlade, kada su ovi savjeti možda najpotrebniji. U toj fazi života, kada mladi ljudi oblikuju svoj identitet i suočavaju se sa različitim izazovima, majčinsko vođenje postaje svetionik koji osvjetljava put. Niko kao majka ne bdi nad izgradnjom ljudske ličnosti svoje djece sa toliko ljubavi i brige. Ona nije samo bodibilder; ona je i duhovni vodič, stara se o mentalnom i moralnom razvoju svog potomstva. Njena uloga nije samo u prenošenju znanja, već i u oblikovanju karaktera i postizanju harmonije između fizičkog, moralnog i intelektualnog aspekta života (Jurić, 2012).

Dok otac može da igra važnu ulogu, majka ostaje osnovna figura koja najviše utiče na razvoj djeteta. Njena posvećenost i nesebična ljubav pružaju čvrstu osnovu na kojoj se grade životne priče njenih potomaka. Majka je nezamjenljiva sila koja oblikuje budućnost, jedinstvena po svojoj sposobnosti da gradi ne samo tijela, već i duše svoje djece.

Od samog rođenja, uloga majke predstavlja ključnu kariku u formiranju veza između djeteta i njegove okoline. Majka je primarni posrednik u pružanju prvih iskustava, ljubavi i povjerenja djetetu (Lukaš, 2010). Ljubav majke nije samo dodatak u životu djeteta; to je osnovna fiziološka potreba, jednaka potrebi za hranom. Majčina ljubav igra ključnu ulogu u obezbjeđivanju pravilnog razvoja, čineći je jednako važnom kao i fizička njega. Majka u svojoj osnovnoj ulozi ljubavi gradi temelje emocionalne povezanosti djeteta. Nježnost, naklonost i razumijevanje čine ovu ljubav složenom i snažnom. Ona je isprepletana instinktima i neizmjernom predanošću, uvijek

vođena željom za dobrobit djeteta. Ta ljubav nije zamjenljiva, niti je išta drugo može zamijeniti. Postaje ključni instrument u oblikovanju sposobnosti djeteta da voli, ne samo majku, već i druge članove porodice.

Uloga majke, međutim, nije ograničena samo na pružanje ljubavi. Autoritet koji majka ima treba da potiče iz ljubavi, a ne nametnutog autoriteta. Ona je ta koja pokušava da olakša život svom djetetu, tješi ga u trenucima plača, preuzima ključnu ulogu u bolesti i razumije dječje probleme. Njen autoritet je saosjećajan i usađen u ljubav prema djetetu. Značaj uloge majke postaje posebno očigledan u ranom djetinjstvu. Prekidanje emocionalne veze između majke i djeteta u tim kritičnim godinama može imati trajne posljedice na ličnost djeteta. Djeca koja su suočena sa nedostatkom emocionalne podrške često postaju izolovana i povučena, suočavaju se sa intenzivnim strahom, potrebom za nježnošću i ljubavlju i osjećajem osвете. Odsustvo majčinske uloge, prema Lukašu (2010), može čak rezultirati gubitkom sposobnosti uspostavljanja odnosa u kasnijem životu. Bez uloge majke normalan prirodni i društveni razvoj djeteta postaje teško zamisliv (Rosić, 2005). Majka ostaje ključna figura koja oblikuje i usmjerava život svog djeteta, pružajući ne samo fizičku negu, već i fundamentalnu emocionalnu sigurnost koja je neophodna za potpuni razvoj.

Zapošljavanje žena na kraju 20. stoljeća bilo je složeno polje koje je oblikovalo niz faktora koji su duboko uticali na kvalitet radnog iskustva i ulogu žena u porodici. Čitav niz faktora, kao što su opće mogućnosti zapošljavanja, tehnološki napredak, struktura privrede i karakteristike ženske radne snage i njihov položaj u porodici, odredili su dinamiku i izazove sa kojima se žene suočavaju u pronalaženju posla. Jedan od ključnih elemenata bio je stepen socijalizacije funkcija unutar porodice iz koje žena potiče. Ovaj faktor se može smatrati jednim od najuticajnijih, s obzirom na to da je rad žene u velikoj mjeri zavisio od njenih obaveza u porodici. Prisustvo porodičnih obaveza značilo je da su žene često bile suočene sa izazovom balansiranja između posla i porodičnog života.

Međutim, ovaj faktor zadržava svoju važnost čak i u savremenom društvu. Uprkos promjenama koje su se desile tokom godina, porodične obaveze i dalje igraju ključnu ulogu u životima žena. Razumijevanje ovog aspekta postaje još važnije kako bi se obezbjedila ravnoteža između profesionalnog i privatnog života žena i podstaklo okruženje koje podržava njihovo puno učešće na tržištu rada.

Savremeno društvo svjedoči stvaranju novog porodičnog modela, gdje se klasična uloga muškarca kao jedinog hranioca zamjenjuje inovativnim pristupom dvoje roditelja. Ovaj model odražava promjene u društvenoj dinamici, pri čemu žene sve više postaju aktivni učesnici u svijetu

rada. Važno je istaći da državne politike igraju ključnu ulogu u podršci ovom razvoju, pružajući pomoć kroz usluge brige o djeci. Veliki broj žena, danas zaposleno je bilo puno radno vrijeme ili skraćeno radno vrijeme. Uprkos tome, majke i dalje zadržavaju ključnu ulogu u podizanju djece. Uočava se i angažovanje baka/nena i djedova koji aktivno doprinose vaspitanju djece, pružajući podršku zaposlenim roditeljima. Međutim, žene i dalje preuzimaju većinu kućnih obaveza u porodici i često su opterećene porodičnim poslovima. Ipak, postoji trend promjena, gdje savremeni parovi sve više dijele kućne obaveze. Ovi podaci ukazuju na evoluciju tradicionalnih vrijednosti u porodici i jasno pokazuju da je porodica danas u procesu transformacije (Leutar, 2004). Ovakav razvoj događaja naglašava dvostruku ulogu žena, koje aktivno učestvuju kako u poslovnom svijetu, tako i u porodičnom okruženju.

Zapošljavanje žena i njihova istovremena odgovornost prema porodici predstavljaju izazov koji može imati dubok uticaj na vaspitanje djece. Međutim, promjene u današnjem pristupu majčinstvu ukazuju na pozitivne aspekte ove dinamičke ravnoteže. Iako savremena majka možda provodi manje vremena sa svojom djecom u odnosu na prethodne generacije, to ne mora da znači da su ti uticaji negativni. Vuković (2016) naglašava da savremene majke aktivno biraju bolje načine druženja sa svojom djecom. Umjesto da jednostavno budu prisutni, oni se posvećuju čitanju, učenju, zajedničkoj igri i pomaganju u školskim obavezama, što pozitivno utiče na razvoj djece.

Iako se žene danas suočavaju sa izazovima balansiranja karijere i porodičnih obaveza, društvo pruža podršku kroz različite mjere. Socijalna zaštita i podsticaji za zapošljavanje imaju za cilj očuvanje ravnoteže između poslovnog i porodičnog života. Uvođenje roditeljskog odsustva za očeve, fleksibilno radno vrijeme i mogućnost rada od kuće olakšavaju prilagođavanje roditeljskih obaveza i profesionalnih ciljeva. Isto tako, države nastoje da unaprijede kvalitet predškolskih i školskih ustanova kako bi olakšale usklađivanje radnog i porodičnog života. Ove mjere, iako ne otklanjaju sve izazove, predstavljaju korak ka podršci ženama u ostvarivanju njihovih profesionalnih i porodičnih ciljeva (Vuković, 2016).

Iako su današnje žene suočene sa višestrukim obavezama, njihov status u društvu odražava vrijednost njihove historijske borbe. Promjenom zakonodavstva i društvenih normi, žene su stvorile okruženje koje prepoznaje njihov doprinos i pruža podršku u postizanju balansa između karijere i uloge u porodici.

Dakle, u savremenom društvu porodična dinamika doživljava značajne promjene pod uticajem modernizacije i individualizacije. Ove transformacije imaju dubok uticaj na tradicionalne

uloge članova porodice, posebno u pogledu roditeljskih funkcija. Uloga majke u podizanju djece se smanjuje, dok se učešće očeva u ovoj oblasti povećava.

Jedan od ključnih faktora koji doprinosi ovim promjenama je postizanje veće ravnopravnosti spolova. Sa priznavanjem jednakih prava za žene i muškarce, žene su sve prisutnije na tržištu rada i preuzimaju odgovorne pozicije u kompanijama. Ova promjena društvenog i ekonomskog pejzaža rezultira smanjenjem tradicionalne uloge majke kao jedinog negovatelja u porodici. U savremenom shvatanju porodice akcentat je stavljen na zajednički doprinos oba roditelja u vaspitanju djece. Očeva uloga postaje sve važnija kako se oni sve više uključuju u svakodnevne aktivnosti i brigu o potrebama djece. Ovaj trend mijenja dosadašnja vjerovanja da je majka jedini ključni faktor u razvoju djeteta, kao što je to bilo u tradicionalnim porodicama (Maleš, 1999).

Dakle, modernizacija društva i individualizacija članova porodice podstiču promjenu percepcije roditeljskih uloga. Shvatanje da su i majka i otac podjednako važni za optimalan razvoj djeteta postaje sveprisutno. Ova evolucija u razumijevanju uloga u porodici odražava šire društvene promjene i postavlja temelje za inkluzivniju i ravnopravniju porodičnu dinamiku.

6. Očinstvo

U savremenom društvu uloga očeva prolazi kroz značajne promjene i preispitivanja. Tradicionalna percepcija oca kao jedinog hranitelja porodice sada je izazvana dinamičnim društvenim i rodno-simboličkim promjenama. Iako se od muškaraca i dalje očekuje da igraju ključnu ulogu u obezbjeđivanju materijalnih resursa, oni se sve više suočavaju sa povećanom rodnom simetrijom u javnoj sferi. Današnja istraživanja pokazuju da je ispunjavanje tradicionalne uloge oca kao hranitelja često izazovno. Muškarci se sada suočavaju sa potrebom da pronadu ravnotežu između tradicionalnih očekivanja i želje za ličnim ispunjenjem u drugim aspektima života. Time se stvara prostor za razvoj novih dimenzija očinstva, uključujući i ulogu brižnog oca (Hawkins et al., 2002).

Brižni otac nije samo fizički prisutan, već i emocionalno, kognitivno i etički angažovan u životu svog djeteta. Ova vrsta očinstva uključuje prakse koje promovišu rodnu ravnopravnost, poštuju individualnost djeteta i vrednuju roditeljski identitet. Učešće oca postaje multidimenzionalni konstrukt, uključujući različite aspekte kao što su aktivnosti sa djetetom, emocionalna podrška, kognitivni razvoj i usklađivanje sa roditeljskim vrijednostima (Hawkins et al., 2002).

Važno je naglasiti da ove promjene donose nove izazove. Baš kao i majke, očevi se suočavaju sa izazovom pomirenja tradicionalnih očekivanja uloge hranitelja sa novim dimenzijama uključenog očinstva. Međutim, ovaj proces donosi i mogućnosti za lični rast i razvoj muškaraca u ulozi roditelja, čime se poboljšava kvalitet porodičnog života. Očevi danas imaju priliku da proaktivno oblikuju svoje uloge i na taj način doprinose općem blagostanju porodice.

Procesi modernizacije i industrijalizacije neminovno su transformisali ulogu porodice u društvu. Tradicionalne instrumentalne funkcije porodice, koje su se prvenstveno odnosile na materijalnu podršku i ekonomske potrebe, postepeno gube na značaju. Umjesto toga, sve je veći naglasak na ekspresivnoj i afektivnoj ulozi porodice. Jedna od ključnih promjena proizilazi iz zapošljavanja majki van kuće. Ova promjena utiče na porodičnu dinamiku, posebno na percepciju očinstva. Tradicionalni obrasci očinskih uloga, gdje se otac vidi kao instrumentalni hranitelj porodice i model za postizanje uspjeha u spoljnom svijetu, polako blijede. Ključne karakteristike savremene roditeljske uloge očeva uključuju spajanje tradicionalnih uloga oca i majke. Ovaj novi oblik očinstva podrazumijeva konstrukciju androginog oca, koga karakteriše veća afektivna intimnost, bliskost, naklonost i provođenje više slobodnog vremena sa djecom (Milić, 2007).

Ova transformacija očinstva ukazuje na evoluciju društvenih normi i očekivanja u vezi sa roditeljstvom. Umjesto rigidnih rodni uloga, postoji trend ka zajedničkoj podjeli odgovornosti i izgradnji emocionalno obogaćenih odnosa u porodici. Ovo novo shvatanje očinstva otvara vrata za veće uključivanje očeva u podizanje djece i stvaranje porodičnih veza zasnovanih na međusobnom povjerenju i prijateljstvu.

Savremeno očinstvo sa sobom nosi brojne izazove i promjene u ulozi očeva u odnosu na tradicionalni porodični model. Umjesto klasičnog oca koji je brinuo o prehrani porodice i aktivno učestvovao u podizanju djece, savremeni očevi se često suočavaju sa različitim izazovima kao što su razdvojeni život, razvod ili čak nedostatak redovne komunikacije sa djecom (Giddens, 2007). Prema istraživanjima, uloga oca u vaspitanju ima značajan uticaj na intelektualnu i emocionalnu kompetenciju djece. Odsustvo oca može rezultirati raznim negativnim posljedicama, uključujući poteškoće u socijalizaciji, buntovno ponašanje, probleme u ponašanju, poteškoće u komunikaciji sa vršnjacima i smanjenu koncentraciju (Maleš, 1999).

Očinstvo se dugo smatralo superiornijim i važnijim, dok se majčinstvo često doživljavalo kao biološka sudbina žene. „Otac jednostavno nigdje nije naučio koje su igre i priče, koje videokasete, koliko dugo gledanje TV-programa je primjereno djetetu u određenoj dobi. Zato se on manje i kvalitativno slabije bavi djecom. Njegov odnos prema kućnim poslovima i djeci uslovljen je ponajčešće odgojem u roditeljskoj kući“ (Koračević, 1991: 561). Međutim, vremenom

su se materinstvo i roditeljstvo izjednačili. U današnjem društvu uloga majke više nije ograničena na biološku funkciju, već je prepoznata kao temelj razvoja društvene ličnosti djeteta. Iako savremeno majčinstvo naglašava sociokulturnu ulogu majke, istovremeno se na majke vrši veliki društveni i lični pritisak. Od njih se očekuje da ispune kriterijume društva, ali i sopstvene standarde kako bi bile najbolje majke svojoj djeci.

Uloga oca je kroz historiju često bila definisana stereotipima, a klasični stereotip očeva ih je opisivao kao autoritarne i nedostupne članove porodice. Oni su bili glavari porodica koji su određivali strukturu, ali nisu bili aktivno uključeni u svakodnevne događaje. Njihova uloga bila je usmjerena na materijalno stanje i finansijsku sigurnost porodice, a patrijarhalni otac je bio nosilac odgovornosti za moral, porodični ugled, kućni red i disciplinu. Međutim, često su bili fizički ili emocionalno odsutni (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2013).

U današnjem društvu slika očeva se značajno promjenila. Savremeni otac nije samo nosilac odgovornosti, već se od njega očekuje da bude emocionalno prisutan, fleksibilan i topao, Uprkos ovim promjenama, očevi i dalje nisu uvijek podržani i ohrabreni u svojoj roditeljskoj ulozi. Ipak, istraživanja od 1970-ih pokazuju da očevi igraju ključnu ulogu u vaspitanju i obrazovanju djece od ranog djetinjstva do adolescencije. Uprkos izazovima kao što su zauzetost poslom i nedostatak vremena, očevi sve više prepoznaju važnost svoje uloge u porodici (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2013).

Učešće oca u podizanju djeteta zavisi od različitih faktora kao što su obrazovanje, starost oca, starost majke, struktura porodice, profesionalni položaj roditelja, njihov stav o roditeljstvu, bračni odnos i biološki odnos sa djetetom. Očevi sve više prepoznaju značaj svoje uloge i nastoje da unaprijede stanje očinstva i na taj način doprinose pozitivnim promjenama u društvu.

Današnji očevi su po mnogo čemu drugačiji od svojih prethodnika. Savremena istraživanja ukazuju na značajne promjene, posebno kod mlađih muškaraca, koji pokazuju sve veću uključenost u porodični život i posvećenost brizi o djeci. Ovi mladi očevi izražavaju jači osjećaj odgovornosti prema porodici u poređenju sa generacijama pre njih. Primjetno je da se tradicionalna uloga oca kao jedinog hranioca i disciplinara značajno promjenila. Posljednjih decenija dvadesetog stoljeća mediji su sve više prikazivali očeve na način koji je odudarao od klasične slike autoritarne figure. Umjesto toga, često se predstavljaju kao liberalniji i nježniji roditelji u poređenju sa prethodnim generacijama. Ovaj trend se ogleda u percepciji očeva kao aktivnih učesnika u vaspitanju djece, gdje je naglašena emotivna povezanost i podrška. Danas očevi sve više teže očuvanju ravnoteže između profesionalnog života i porodičnih obaveza (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2013).

Ova promjena u percepciji i ponašanju očeva ima potencijal da pozitivno utiče na porodičnu dinamiku, stvarajući prostor za rastuću ravnotežu između roditeljskih uloga. Sve više očeva prepoznaje važnost aktivnog uključivanja u živote svoje djece, što rezultira snažnijim porodičnim vezama i podrškom. Ovi savremeni očevi, dakle, ne samo da mijenjaju svoje uloge u skladu sa vremenom, već i aktivno doprinose stvaranju moderne porodice zasnovane na jednakosti, podršci i ljubavi.

Uloga oca u vaspitanju djece postaje sve značajnija i prepoznatljivija u savremenom društvu. Više nije dovoljno samo prisustvo u fizičkom smislu, već se od očeva sve više očekuje da aktivno učestvuju u vaspitanju i razvoju svoje djece. Otac koji se aktivno bavi vaspitanjem ne samo da stiče potpuni očinski identitet, već razvija i sopstvene roditeljske kompetencije. Iako je tradicionalno društvo izvršilo veći pritisak na žene da preuzmu ulogu majke, sada smo svjedoci sve većeg prepoznavanja važnosti očinstva. Muškarci se suočavaju sa novim izazovima i odgovornostima i sve više prepoznaju svoju ključnu ulogu u oblikovanju budućnosti svoje djece (Čudina – Obradović, Obradović, 2003).

Stariji koncepti očinstva, koji su možda podrazumijevali manje angažovanja očeva u vaspitanju, ustupaju mjesto novom trendu. Savremeni očevi sve više shvataju važnost svoje uloge i teže da nadmaše prethodne generacije. Oni preuzimaju aktivnu ulogu u životu porodice i pokušavaju da razumiju i učestvuju u svim aspektima vaspitanja djeteta.

Važno je naglasiti da su savremeni očevi izloženi drugačijim izazovima od onih sa kojima su se suočavale prethodne generacije. Tradicionalne norme očinstva se mijenjaju, a očevi su sve više pod pritiskom da se prilagode novim ulogama i odgovornostima. Uprkos tome, primjetan je pozitivan pomak, a sve više očeva izražava nezadovoljstvo starim normama i aktivno traže načine da unaprijede savremeno očinstvo. Ipak, čini se da je trend sve većeg učešća očeva u vaspitanju i životu porodice nešto što donosi pozitivne promjene. Savremeni očevi prepoznaju značaj svoje uloge, nastoje da razvijaju sopstvene roditeljske kompetencije i aktivno doprinose vaspitanju djece, stvarajući tako skladniju i uravnoteženiju porodičnu dinamiku.

Dakle, u današnjem društvu, uloga oca doživljava značajne promjene i progresivno se transformiše od tradicionalnog modela hranitelja i zaštitnika u participativnog roditelja koji aktivno učestvuje u svim aspektima života djeteta. Današnji otac nije samo u obavezi da pruži finansijsku podršku, već je snažno uključen u emocionalnu podršku, brigu, zaštitu i učešće u razvoju djeteta. Emancipovani otac prepoznaje da su roditeljske uloge promjenljive i da nije vezan stereotipima o muškim ili ženskim dužnostima. Prema Brajši (1995), otac je kompletan roditelj

sposoban da obavlja sve neophodne roditeljske funkcije. To znači da nije ograničen na tradicionalne zadatke, već je aktivan partner u svim fazama roditeljstva.

Biti otac danas znači učestvovati u planiranju porodice, aktivno podržavati partnera tokom trudnoće i porođaja i doprinositi vaspitanju i brizi o djetetu. Otac postaje ključna karika u emotivnom timu porodice, zajedno sa majkom i djetetom. Njegovo prisustvo i aktivno učešće omogućavaju djetetu da razvije jake emocionalne veze sa oba roditelja.

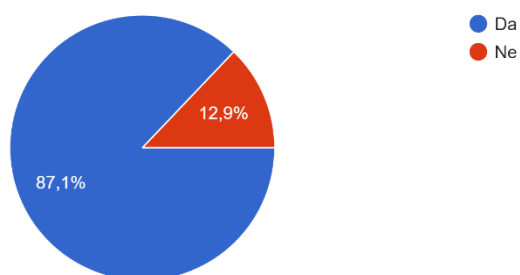
Važno je naglasiti da današnji otac ne prihvata tradicionalne podjele poslova po spolu. Svjestan je da je jednako važan kao i roditelj i da preuzima odgovornost za sve aspekte djetetovog vaspitanja i razvoja. Njegova saradnja sa partnerom stvara harmonično okruženje za rast zdravog i kompletnog ljudskog bića. Na kraju, emancipovani otac nije samo posmatrač u životu svog djeteta, već aktivno učestvuje u stvaranju temelja za sretno i ispunjeno djetinjstvo. Njegova posvećenost roditeljstvu ogleda se u porodičnoj dinamici, pružajući djetetu najbolje uvjete za razvoj u snažnu i sigurnu ličnost.

IV REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Pitanja u okviru prve sekcije A u anketi odnosila su se na socio-demografske karakteristike ispitanika.

Na Grafikonu 1 prikazani su podaci o tome da li su ispitanici koji učestvuju u anketi roditelji ili ne.

1. Da li ste roditelj:
101 одговор

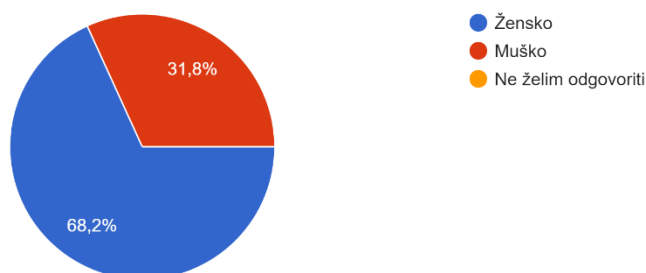

Grafikon 1. Da li ste roditelj?

Prema podacima, 87,1% ispitanika izjasnilo se da su roditelji, dok je 12,9% onih koji to nisu.

Drugo pitanje u okviru upitnika odnosilo se na spol ispitanika. Rezultati su prikazani na grafikonu 2.

2. Vaš spol:
88 одговора

Grafikon 2. Pol ispitanika

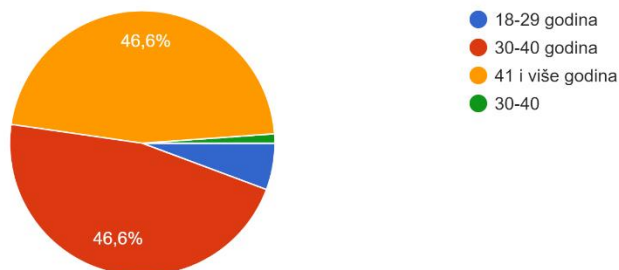
Podaci na grafiku iznad ukazuju na spol ispitanika. Naime, u ispitivanju je učestovalo 31,8% muškaraca i 68,2% žena.

Nadalje, na Grafikonu 3 nalaze se podaci o starosti ispitanika.

Najveći procenat ispitanika je starosti od 30-40 godina (46,6%) i starosti od 41 i više godina (46,6%), zatim slijede ispitanici starosti od 18-29 godina (5,7%), te starosti od 30-40 godina (1,1%).

3. Molimo Vas da označite dobnu skupinu kojoj pripadate:

88 одговора

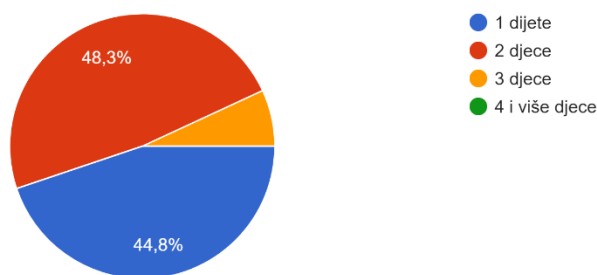

Grafikon 3. Godine starosti ispitanika

Naredno pitanje odnosilo se na broj djece ispitanika.

4. Broj djece:

87 одговора

Grafikon 4. Broj djece ispitanika

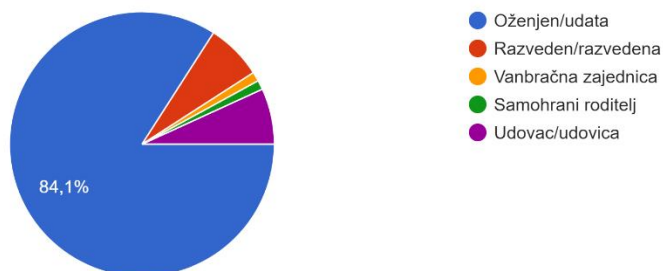
Najveći broj ispitanika naveo je da ima jedno dijete (44,8%), zatim slijede oni se dvoje djece (48,3%), te oni sa troje djece (6,9%). Nije bilo ispitanika sa četiri i više djece.

Grafikon 5. ukazuje na bračni status ispitanika.

Naime, podaci sa Grafikona 5. pokazuju da je najveći broj ispitanika koji su učestvovali u anketi u bračnom odnosu (84,1%), zatim slijede oni koji su razvedeni (6,8%) i oni koji su udovac/udovica (6,8%). Također, isti je procenat ispitanika koji se izjašnjavaju kao samci (1,1%) i ispitanika koji žive u vanbračnoj zajednici sa partnerom(1,1%).

5. Bračni status:

88 одговора

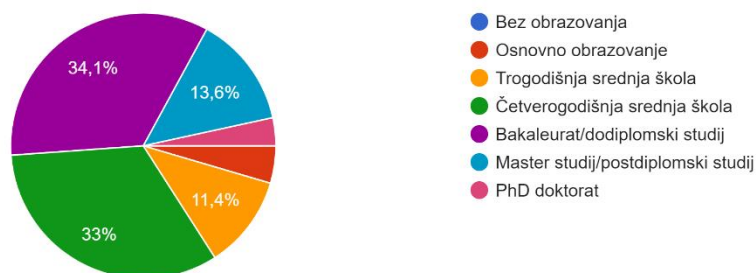

Grafikon 5. Bračni status ispitanika

Na Grafikonu 6. prikazani su podaci o stepenu obrazovanja ispitanika.

6. Stečeni stepen obrazovanja:

88 одговора

Grafikon 6. Stepen obrazovanja ispitanika

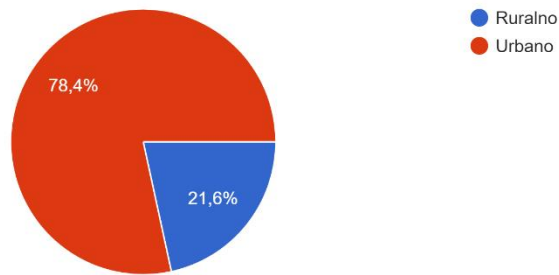
Najveći broj ispitanika je sa završenim dodiplomskim studijama (34,1%), zatim slijede oni sa završenom četverogodišnjom srednjom školom (33%), te oni sa master studijama (13,6%). Nadalje, bilo je 11,4% ispitanika sa završenom trogodišnjom srednjom školom i 4,5% onih sa završenim osnovnim obrazovanjem. Svega je 3,4% ispitanika sa završenim doktorskim studijama.

Podaci o mjestu stanovanja ispitanika prikazani su na Grafikonu 7.

Najveći broj ispitanika iz ankete naveo je da stanuje u urbanom naselju (78,4%), dok je učestvovalo 21,6% onih koji stanuju u ruralnim naseljima.

7. Mjesto stanovanja:

88 одговора

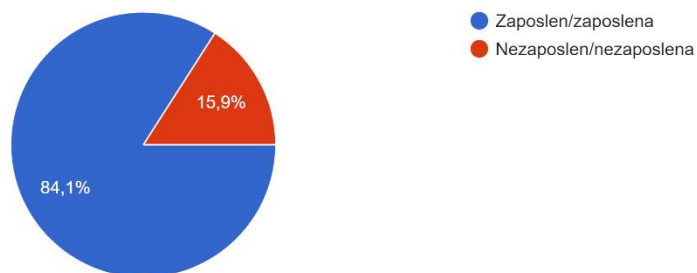

Grafikon 7. Mesto stanovanja ispitanika

Grafikon 8. prikazuje podatke o radnom statusu ispitanika.

8. Radni status:

88 одговора

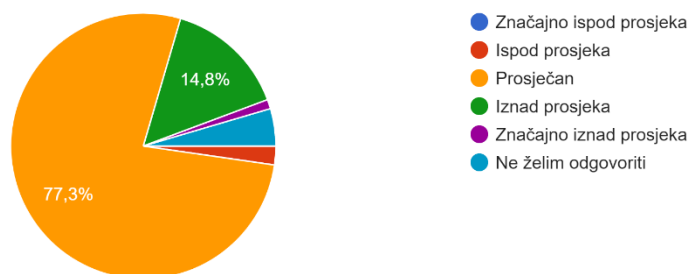
Grafikon 8. Radni status ispitanika

Najveći broj ispitanika je zaposleno (84,1%), dok je 15,9% onih koji su bez zaposlenja.

Odgovori ispitanika na pitanje koje se odnosilo na materijalni status prikazani su na Grafikonu 9.

9. Svoj materijalni status procjenjujem:

88 одговора

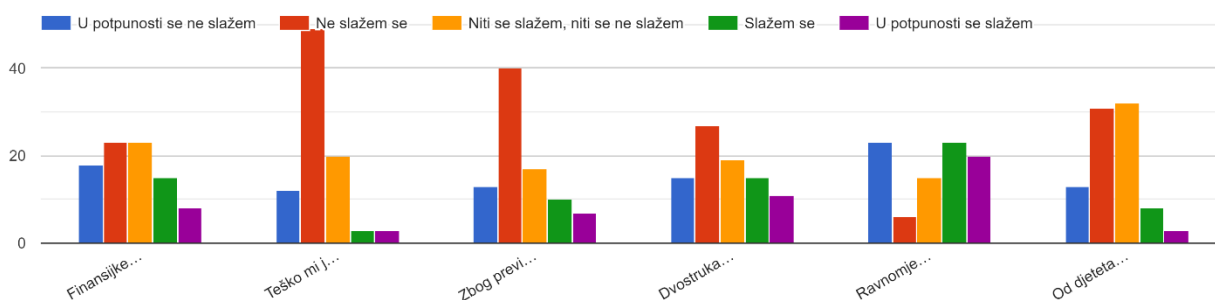

Grafikon 9. Materijalni status ispitanika

Najveći broj ispitanika svoj materijalni status procjenjuje kao prosječan (77.3%), dok je 14,8% oni koji smatraju da materijalno stoje iznad prosjeka. Ispod prosjeka svoj materijalni status procjenjuje 2,3% ispitanika, dok se 1,1,% izjasnilo kao daleko iznad prosjeka. Odgovor na ovo pitanje nije želilo dati 4,5% ispitanika.

Pitanja u sekciji B ankete odnose se na odnos djeteta i roditelja.

Molim Vas da izrazite svoje slaganje sa sljedećim stavovima:

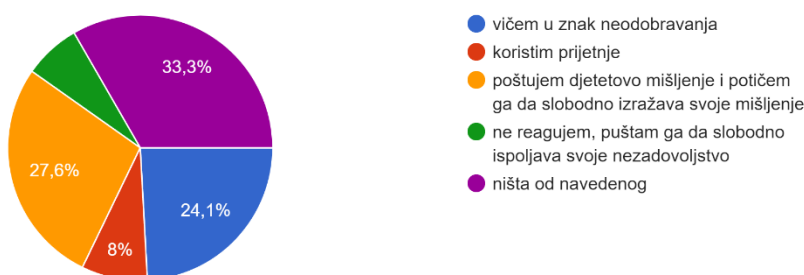

Grafikon 10.

Na Grafikonu 11. prikazani su odgovori ispitanika o tome kako reaguju onda kada dijete nije poslušno.

16. Kada me dijete ne poslušna, reagujem na sljedeći način:

87 odgovora

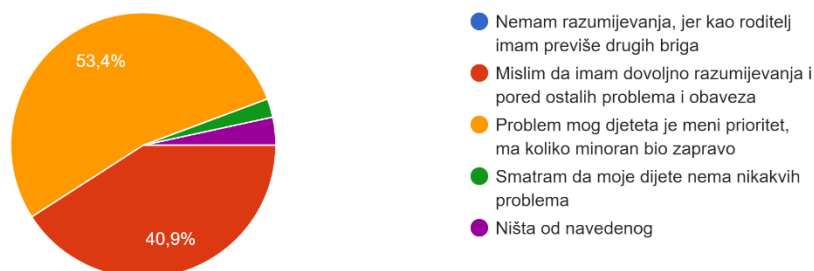
Grafikon 11. Reakcija roditelja kada dijete nije poslušno

Najveći broj ispitanika izjasnilo se da poštuje djetetovo mišljenje i podstiče ga da slobodno izražava svoje (27,6%), zatim, procenat od 24,1% više u znak neodobravanja, 8% prijeti svom djetetu, dok 6,9% ne reaguje. Bitno je naglasiti da je čak 33,3% ispitanika navelo da ne koristi ništa od navedenog kao reakciju na neposlušnost djeteta.

Naredno pitanje odnosilo se na razumijevanje problema djeteta, a odgovori su prikazani na Grafikonu 12.

17. Kao roditelj, koliko razumijete probleme Vašeg djeteta/djece?

88 одговора

Grafikon 12. razumijevanje problema djeteta

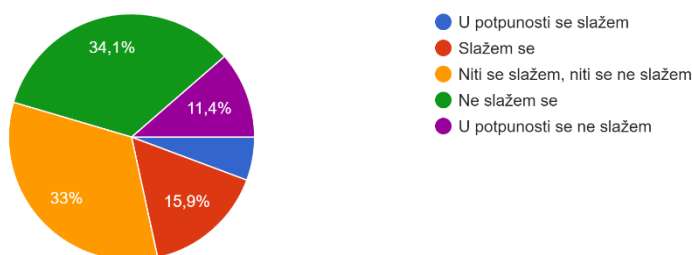
Najveći procenat ispitanika navodi da su problemi njihovog djeteta prioritet, bez obzira na veličinu tog problema (53,4%), zatim slijede oni koji smatraju da imaju dovoljno razumijevanja i pored drugih problema i obaveza (40,9%), te oni koji smatraju da njihovo dijete nema problema (2,3%). Također, 3,4% ispitanika nije navelo ništa od navedenog.

Sekcija C odnosila se na pitanja o izazovima savremenog roditeljstva u uslovima tehnološkog razvoja.

Prvo pitanje u okviru ove sekcije odnosilo se na primjenu mobilnog telefona/tableta/laptopa od strane djeteta.

18. Zbog obaveza često nemam dovoljno vremena za dijete, te mu dozvoljavam korištenje mobilnog telefona/tableta/laptopa:

88 одговора

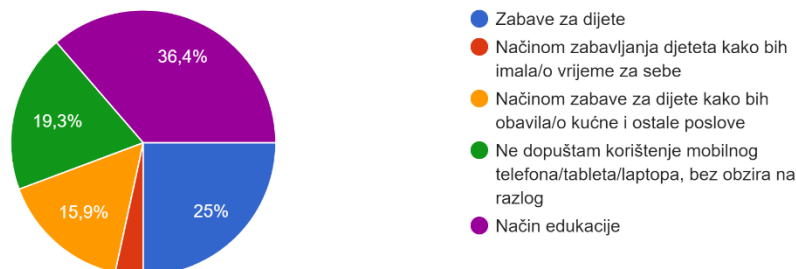
Grafikon 13. primjena mobilnog telefona/tableta/laptopa od strane djeteta onda kada roditelj nema dovoljno vremena za dijete

Najveći broj roditelja se ne slaže sa tvrdnjom da onda kada nemaju dovoljno vremena, dozvoljavaju svom djetetu čestu upotrebu mobilnog telefona/tableta/laptopa (34,1%), dok je 33% onih koji se niti slažu niti ne slažu sa ovom tvrdnjom. Nadalje, 15,9% ispitanika slaže se sa navedenom tvrdnjom, dok je 11,4% onih koji se u potpunosti ne slažu. U potpunosti se nije složilo 5,7% ispitanika.

Nadalje, Grafikon 14. prikazuje mišljenje ispitanika o primjeni mobilnog telefona/tableta/laptopa.

19. Korištenje mobilnog telefona/tableta/laptopa smatram sredstvom:

88 одговора

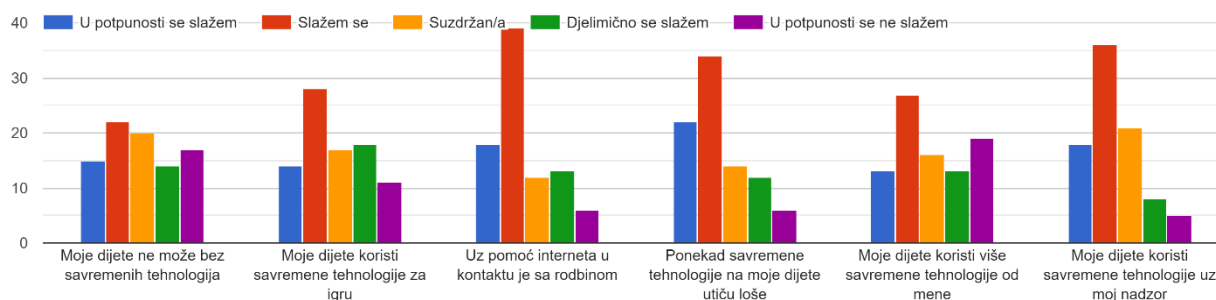

Grafikon 14. Mišljenje ispitanika o primjeni mobilnog telefona/tableta/laptopa

Najveći procenat roditelja smatra da je primjena mobilnog telefona/tableta/laptopa način edukacije za dijete (36,4%), dok je 25% onih koji smatraju da je to vid zabave. Oko 19,3% ispitanika ne odpušta svom djetetu primjenu mobilnog telefona/tableta/laptopa bez obzira na razlog, dok je 15,9% onih koji to dozvoljavaju kako bi obavili svoje kućne ili druge obaveze. Na kraju, 3,4% je onih koji smatraju da je primjena mobilnog telefona/tableta/laptopa od strane djeteta način zabavljanja djeteta kako bi imali vremena za sebe.

Grafikon 15. pokazuje odgovore ispitanika u vezi sa pojedinim izjavama vezanim za savremene tehnologije.

20. Koliko se slažete sa sljedećim izjavama o savremenim tehnologijama:

Grafikon 15. Mišljenje ispitanika o svremenim tehnologijama

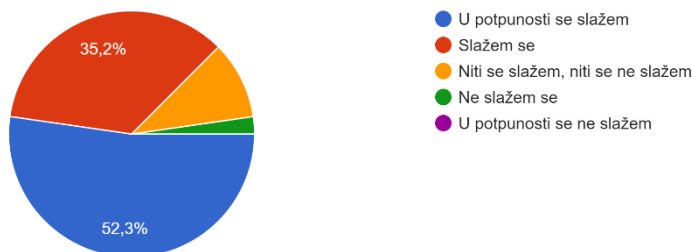
Naredno pitanje odnosilo se na uticaj vremena provedenog na društvenim mrežama. Podaci su prikazani na Grafikonu 16.

Prema prikazanim podacima, najveći broj ispitanika u potpunosti se slaže sa time da vrijeme provedeno na društvenim mrežama može uticati na neke aspekte psihičkog funkcionisanja

djeteta (52,3%). Nadalje, 35,2% je onih koji se slažu sa ovom tvrdnjom, dok je 10,2% onih koji se niti slažu niti ne slažu. Na kraju, sa ovom tvrdnjom nije se složilo 2,3% ispitanika.

21. Vrijeme provedeno na društvenim mrežama može uticati na neke aspekte psihičkog funkcionisanja djeteta:

88 одговора

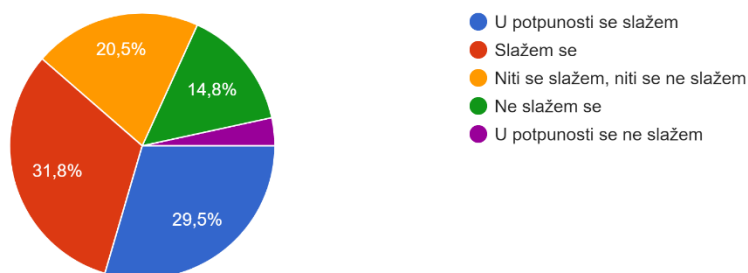

Grafikon 16. Uticaj vremena provedenog na društvenim mrežama na psihičke funkcije djeteta

Naredno pitanje odnosilo se na primjenu društvenih mreža i igrica, te njihov uticaj na usamljenost i depresivnost kod djece.

22. Korištenje društvenih mreža i igrica izaziva usamljenost i depresivnost kod Vaše djece:

88 одговора

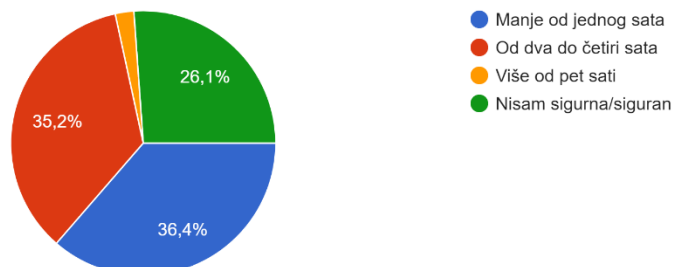
Grafikon 17. Uticaj primjene društvenih mreža i igrica na usamljenost i depresivnost

Sa navedenom tvrdnjom da primjena društvenih mreža i igrica može uticati na usamljenost i depresivnost djeteta složilo se 31,8% ispitanika, dok je 29,5% onih koji su se u potpunosti složili. Nadalje, 20,5% ispitanika nije se niti složilo, niti ne, dok je, 14,8% onih koji se nisu složili sa navedenom tvrdnjom. Na kraju, 3,4% ispitanika u potpunosti se nije složilo.

Grafikon 18. prikazuje odgovore ispitanika na pitanje o tome koliko oni vremena provode na društvenim mrežama.

Najveći procenat ispitanika navodi da na društvenim mrežama provodi manje od jednog sata (36,4%), zatim slijede oni koji provode od dva do četiri sata (35,2%), te na kraju oni

23. Koliko vremena Vi provodite na društvenim mrežama?
88 одговора

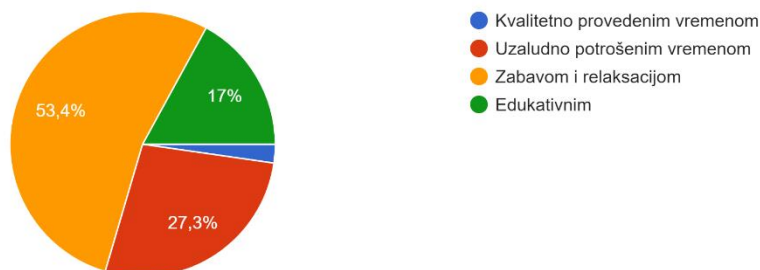

koji provode više od pet sati (2,3%). U odgovor na ovo pitanje nije bilo sigurno čak 26,1% ispitanika.

Grafikon 18. vrijeme provedeno na društvenim mrežama od strane ispitanika

Posljednje pitanje u anketi odnosilo se na mišljenje ispitanika o vremenu provedenom na

24. Vrijeme provedeno na društvenim mrežama smatram:
88 одговора

društvenim mrežama.

Grafikon 19. Mišljenje ispitanika o vremenu provedenom na društvenim mrežama

Najveći je procenat ispitanika koji vrijeme provedeno na društvenim mrežama smatraju zabavom i rekreacijom (53,4%), dok je 27,3% onih koji ga smatraju uzaludno potrošenim vremenom. Nadalje, 17% smatraju da je to vid edukacije, dok je svega 2,3% koji smatraju da je ovo vrijeme kvalitetno provedeno

ZAKLJUČAK

Porodica se smatra osnovnom komponentom svakog društva zbog uspostavljanja trajnih, emotivno prisnih, solidarnih i sveobuhvatnih veza među članovima. Osim toga, porodica obavlja i višestruke biološke, psihološke i sociološke funkcije. Čovjek unutar porodice zadovoljava neke od svojih osnovnih potreba, živi, radi, razvija se, te ujedno oblikuje svoju ličnost. Posebno važni odnosi unutar porodice su oni između roditelja i djece. Oni predstavljaju osnovu za odrastanje, razvoj i formiranje identiteta djeteta. Ovaj odnos, nazvan odnos roditelja i djece, obuhvata blisku, intimnu vezu između roditelja i njihovog potomstva. Taj termin često se koristi kako bi se opisali društveni, emocionalni, fizički, intelektualni i psihološki aspekti ovog odnosa. Odnos roditelja i djece karakteriše prisustvo autoriteta odrasle osobe nad djetetom, čime se smatra jednim od najvažnijih i najuticajnijih odnosa u životu pojedinca. Također, ovaj odnos predstavlja temelj za druge međuljudske odnose koje osoba može imati, poput odnosa između braće i sestara ili prijatelja.

Za sretno djetinjstvo, normalan psihofizički razvoj i formiranje samostalne ličnosti djeteta od ključnog je uticaja porodična atmosfera i odnos članova porodice prema djetetu, ali i među sobom. Posebno je značajan odnos majke i oca prema djetetu, odnosno drugog lica koje kao staratelj brine o djetetu ukoliko je reč o deficijentnoj porodici. Djetetu je potrebno obezbijediti da bude ravnopravan član porodice, da iznosi svoje mišljenje i da zadovoljava svoje emocionalne, fiziološke, intelektualne i druge potrebe od kojih zavisi njegova budućnost. Dijete u svakom trenutku mora biti voljeno, uvažavano i predstavljati ravnopravnog člana porodice. Bez stabilne porodice nema stabilnog društva.

Novo vrijeme sa sobom donosi i nove oblike i obležja porodice. Živi se brže, radi se više, pa roditelji imaju sve manje vremena za svoju djecu. Odnosi u porodici postaju hladniji i zategnutiji, a nerazumijevanje i loša komunikacija između članova porodice sve češća. Savremeno društvo i odnosi u njemu doprinose otuđenju članova porodice. Često u takvim okolnostima dolazi do gubljenja veza sa širim srođnicima, usljed geografske udaljenosti, zauzetosti poslom ili drugim brigama, dok se odnosi održavaju putem komunikacionih mreža ili se ne održavaju uopšte. Porodica i vaspitanje djece su osnovne institucije društva, čija dinamika i struktura podliježu promjenama pod uticajem procesa modernizacije i individualizacije. U skladu sa ovim, uočava se odbacivanje tradicionalne uloge roditelja, smanjenje nataliteta, odlaganje rađanja potomstva i povećanje broja samohranih roditelja. Ovaj trend ukazuje na složenost i odgovornost procesa odgajanja djeteta, koji se danas smatra jednim od najizazovnijih društvenih zadataka.

Društvene promjene su roditelje postavile pred novi kontekst, gde je ključni fokus sve manje na zadovoljavanju osnovnih egzistencijalnih potreba, a više na suočavanju sa krizom vrijednosti, uspostavljanju autoriteta u vaspitanju i jasnom definisanju uloga. Savremeno radno okruženje, koje zahtjeva sve veće angažovanje i duže radno vrijeme, stavlja roditelje, posebno majke, pod pritisak da usklade radne obaveze sa roditeljskim ulogama. U tom kontekstu, socijalna politika je sve više usmjerena na pronalaženje ravnoteže između zahtjeva poslovnog sveta i roditeljske odgovornosti i na promovisanje rodne ravnopravnosti. Savremeno društvo nije samo promijenilo način vaspitanja djece, već je uticalo i na stilove života pojedinaca, što dodatno otežava roditeljstvo i oblikuje porodičnu dinamiku.

Osnovna svrha ovog istraživanja bilo ispitivanje determinanti koje trenutno utiču i oblikuju stilove roditeljstva. H1: *Egzistencijalna pitanja su primarna odgovornost i briga roditelja, uvjeti rada vrlo često zahtjevni i beskompromisni, zbog čega briga za porodicu i djecu predstavlja izazov* podržana je rezultatima koji pokazuju da većina ispitanika (77,3%) procjenjuje svoj materijalni status kao prosječan, što ukazuje na značajan uticaj egzistencijalnih pitanja na njihov život. Ovo sugerise da su egzistencijalna pitanja, kao što je finansijska sigurnost, značajna briga za većinu roditelja. Osim toga, mali procenat smatra da stoje iznad prosjeka ili daleko iznad prosjeka, što dodatno može potvrditi da većina ispitanika nije u privilegovanoj materijalnoj situaciji.

H2: *Roditelji koji su zaposleni često imaju problem usklađivanja radne i roditeljske uloge, često zbog nedostatka sistemske podrške.* Ovo je potvrđeno podacima koji pokazuju da postoji značajan procenat roditelja koji se suočavaju s problemima u usklađivanju radne i roditeljske uloge, kao i nedostatkom podrške. Potvrđenost hipoteze H2 može se izvući na osnovu podataka o percepciji roditelja o njihovom materijalnom statusu, načinu reagovanja na neposlušnost djeteta, prioritetima u rješavanju problema djeteta, dozvoli korišćenja mobilnih uređaja, mišljenju o primjeni mobilnih uređaja i društvenih mreža, kao i vremenu provedenom na društvenim mrežama. Veći procenat roditelja procjenjuje svoj materijalni status kao prosječan, što može ukazivati na to da su angažovani na poslovima kako bi održali taj status, što potvrđuje da su zaposleni roditelji. Reakcije roditelja na neposlušnost djeteta takođe pokazuju da veći procenat roditelja podstiče slobodno izražavanje mišljenja djeteta ili riješava probleme djeteta, što sugerise da se suočavaju s problemima roditeljske uloge. Dozvola korištenja mobilnih uređaja i stavovi o njihovoj primjeni ukazuju na to da roditelji mogu imati problema s usklađivanjem radne i roditeljske uloge, jer postoji značajan procenat koji smatra da je korištenje mobilnih uređaja način edukacije ili zabave za djecu. Takođe, veći procenat roditelja smatra da vrijeme provedeno na društvenim mrežama može uticati na aspekte psihičkog funkcionisanja djeteta, što sugerise da su svjesni potencijalnih negativnih posljedica i da se toga možda plaše ili su već imali iskustva s tim.

Postojanje roditelja koji smatraju da je vrijeme provedeno na društvenim mrežama uzaludno potrošeno ili da je to vrijeme kvalitetno provedeno može ukazivati na to da neki roditelji imaju osećaj da gube kontrolu nad vremenom svoje djece ili da imaju problema s kontrolom tehnoloških aktivnosti djece. Na osnovu ovih podataka može se zaključiti da postoji potvrđenost hipoteze H2, tj. da roditelji koji su zaposleni često imaju problem usklađivanja radne i roditeljske uloge, često zbog nedostatka sistemske podrške.

H3: *Roditelji imaju problem definiranja i uspostavljanja jasnih granica u skladu s ulogama u porodici* podržana je podacima koji pokazuju da postoji značajan procenat roditelja koji se ne slažu ili nisu sigurni u svoje reakcije na neposlušnost djeteta, što ukazuje na probleme u uspostavljanju jasnih granica. Veliki procenat roditelja (33,3%) ne zna kako da reaguje na neposlušnost djeteta, što ukazuje na probleme u uspostavljanju jasnih granica. Ovo podržava tvrdnju da roditelji imaju problem s definiranjem i uspostavljanjem granica u skladu s ulogama u porodici. Većina roditelja (53,4%) smatra da su problemi njihovog djeteta prioritetni, što sugerise da su fokusirani na potrebe djeteta, ali može ukazivati i na potencijalno zanemarivanje drugih oblasti ili izazove u roditeljstvu. Ispitanici se razlikuju u stavovima o upotrebi tehnologije. Dok većina roditelja smatra da je korištenje mobilnih uređaja način obrazovanja djeteta (36,4%), značajan broj njih dozvoljava i korištenje ovih uređaja za obavljanje kućnih ili drugih obaveza (15,9%). Ovo može ukazivati na nedostatak jasnih granica u korištenju tehnologije. Veliki procenat roditelja (52,3%) smatra da vrijeme provedeno na društvenim mrežama može uticati na neke aspekte psihičkog funkcionisanja djeteta, što ide u prilog hipotezi da roditelji prepoznaju uticaj društvenih mreža na svoju djecu. Ispitanici imaju različite stavove o korištenju društvenih mreža, pri čemu većina smatra da je to zabava i rekreacija (53,4%), ali je i značajan procenat onih koji to smatraju gubljenjem vremena (27,3%). Ovo može ukazivati na nedostatak konsenzusa među roditeljima u pogledu pravilnog korištenja tehnologije u porodici. Sve u svemu, rezultati istraživanja podržavaju hipotezu da roditelji imaju problema sa definisanjem i uspostavljanjem granica u skladu sa ulogama u porodici, kao i da su svjesni uticaja tehnologije, posebno društvenih mreža, na njihovu djecu.

H4: *Najveći izazov za roditelje predstavljaju savremene tehnologije* potvrđena je podacima koji pokazuju da postoji značajan procenat roditelja koji smatraju da primjena mobilnih telefona/tableta/laptopa može imati negativne posljedice na psihičko funkcionisanje djeteta i da postoji zabrinutost zbog vremena provedenog na društvenim mrežama i igricama. Većina roditelja procenjuje svoj materijalni status kao prosečan, što ukazuje da nisu nužno u pitanju ekonomske teškoće koje mogu biti povezane sa stavovima o tehnologiji. Ipak, postoji značajan procenat roditelja koji izražava zabrinutost zbog negativnih posljedica korištenja mobilnih telefona, tableta

i laptopova na psihičko funkcionisanje djeteta, kao i zbog vremena provedenog na društvenim mrežama i igricama. Postoji raznolikost u reakcijama roditelja na neposlušnost djeteta, pri čemu veći procenat roditelja podstiče slobodno izražavanje mišljenja djeteta i ne koristi preteće ili agresivne metode disciplinovanja. Većina roditelja ističe da su problemi njihovog djeteta prioritet, što sugerise da su svjesni značaja njihovog angažovanja u rješavanju tih problema. Iako veći procenat roditelja smatra da primjena mobilnih tehnologija može biti način edukacije za dijete, postoji značajan procenat koji izražava zabrinutost zbog negativnih posljedica korišćenja tih tehnologija. Postoji visok procenat roditelja koji smatraju da vrijeme provedeno na društvenim mrežama može uticati na psihičko funkcionisanje djeteta, kao i na usamljenost i depresivnost. Veći procenat roditelja također smatra da vrijeme provedeno na društvenim mrežama predstavlja zabavu i rekreaciju, ali postoji i značajan procenat koji ga smatra uzaludno potrošenim vremenom. Na osnovu ovih zaključaka, može se potvrditi hipoteza H4 da su savremene tehnologije izazov za roditelje, s obzirom na zabrinutost i raznolike stavove roditelja o njihovom uticaju na djecu.

Konačno, može se zaključiti da u današnjem kontekstu, roditeljstvo se suočava sa nizom složenih izazova koji proizilaze iz različitih sfera života, uključujući ekonomske, profesionalne, društvene i tehnološke aspekte. Ovi izazovi oblikuju savremeno roditeljstvo na način koji zahtjeva pažljivo razmatranje i prilagođavanje roditeljskih strategija kako bi se obezbjedio optimalan razvoj djece. Prvo, ekonomska nestabilnost često vrši pritisak na roditelje jer se suočavaju sa egzistencijalnim problemima kao što je obezbjeđivanje adekvatnog životnog standarda za svoju porodicu. Ovo može dovesti do stresa i anksioznosti, što može uticati na sposobnost roditelja da pruže emocionalnu podršku i pažnju svojoj djeci. Drugo, sve zahtjevniji uslovi rada, uključujući dugo radno vrijeme i pritisak da se ostvare poslovni ciljevi, često rezultiraju nedostatkom vremena koje roditelji mogu da posvete porodici. Nedostatak prisustva roditelja može imati negativne posljedice na odnos roditelj-dijete i na opšti razvoj djeteta. Treće, uspostavljanje jasnih granica unutar porodice postaje izazov u modernom društvu koje promoviše individualizam i autonomiju. Roditelji se često suočavaju sa dilemom između postavljanja granica i dopuštanja svom djetetu da istražuje svoju nezavisnost, što zahtjeva delikatan balans kako bi se obezbjedio zdrav emocionalni i socijalni razvoj djeteta. Konačno, uticaj savremenih tehnologija dodatno otežava dinamiku roditeljstva. Djeca su od malih nogu izložena digitalnim uređajima, što može uticati na njihovu sposobnost koncentracije, društvene interakcije i emocionalni razvoj. Roditelji se suočavaju sa izazovom postavljanja granica oko upotrebe tehnologije i obezbjeđivanja uravnoteženog pristupa kako bi se obezbjedilo zdravo djetinjstvo.

U cjelini, savremeno roditeljstvo zahtjeva kontinuirano prilagođavanje i kreiranje strategija koje će omogućiti optimalan razvoj djece uprkos izazovima koji proističu iz savremenog društva.

Ova oblast zahtjeva dalja istraživanja i podršku kako bi se obezbjedilo zdravo i sretno odrastanje djece u savremenom svijetu.

LITERATURA

1. Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
2. Benven, A. (1972). Obitelj kroz povijest. *Bogoslovska smotra*, 42(1), 35 – 51.
3. Brajša, P. (1995). *Očevi, gdje ste?* Zagreb: Školske novine.
4. Bobić, M. (2002). *Tranzicija partnerstva – studija slučaja u Beogradu*. Doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet.
5. Bobić, M. (2003). Prekomponovanje braka, partnerstva i porodica u savremenim društvima. *Stanovništvo*, 1-4, 65-91.
6. Bazić, J. i Pešić, M. (2012). *Sociologija*. Leposavić: Ekoprint.
7. Bulatović, A. V. (2012). Problemi savremene porodice. *Sinteze*, 1, 65-74.
8. Black, M. M, Aboud, E. F. (2011). Responsive feeding is embedded in theoretical framework of responsive parenting. *J. Nutr.* 141(3), 490–494.
9. Brooks, J. B. (2012). *The process of parenting*. 9th Edition. Mcgraw-Hill Higher Education.
10. Carr, N. (2011). *The shallows: What the Internet is doing to our brains*. WW Norton & Company.
11. Cvrtnjak, I., Miljević-Riđički, R. (2013). Očevi nekad i danas. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 113 – 119.
12. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Osmančević, L. (2018). *Obitelj i izazovi novih medija*. Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.
13. Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Rev. soc. polit.*, 7(2),131-145.
14. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
15. Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
16. Čamo, M. (2011). Savremena porodica i tradicija. *Pregled*, 2, LII/2011, 149-155.
17. Dobrić, T. M., Andrić, A. M. (2020). Tipovi porodice i njihov uticaj na pravilni razvoj i vaspitanje djece. *Nauka bez granica III*, 171-184.
18. Eshel, N., Daelmans, B., Cabral de Mello, M., Martines, J. (2006). Responsive Parenting: interventions and outcomes. *Bulletin WHO*, 84(12), 992–999.
19. Frone, M. R. (2003). Work-family balance. In J. C. Quick i L. E. Tetrick (ed.), *Handbook of occupational Health Psychology*, American Psychological Association (pp. 143-162).

20. Greenhaus, H. J., Beutell, J. N. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10(1), 76-88.
21. Genc, L. (1988). Vaspitni postupci roditelja i razvoj neprihvatljivog ponašanja. *Pedagogija*, 3, 233–245.
22. Golubović, Z. (1981). *Porodica kao ljudska zajednica*. Zagreb: Naprijed.
23. Golubović, Z. (2007). *Društvene promjene i razvitak porodice*. Porodica kontroverze i izazovi. Beograd: Filip Višnjić.
24. Grozdanić, S. (2000). *Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka*. Zagreb: Pravni fakultet.
25. Grandić, R. (2004). *Prilozi porodičnoj pedagogiji*. Novi sad: Izdanje autora.
26. Gidens, E. (2005). *Odbjegli svijet – Kako globalizacija oblikuje naše živote*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
27. Gidens, E. (2007). *Sociologija*. Beograd: Ekonomski fakultet.
28. Gowri, D. M. (2015). Contemporary Parenting – Challenges. *AP J Psychological Medicine*, 16(2), 110-114.
29. Golob, R., Lazić, S. (2021). *Odrastanje u demokratskoj porodici*. Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu.
30. Hawkins, A. J. Bradford, K. P., Palkovitz, R., Christiansen, S. L., Day, R. D., & Call, V. R. A. (2002). The Inventory of Father Involvement: A pilot study of a new measure of father involvement. *The Journal of Men's Studies*, 10(2), 183–196.
31. Hooper, C., Gorin, S., Cabral, C., Dyson, C. (2007). *Living with hardship 27/7: the diverse experiences of families in poverty*. New York: The Frank Buttle Trust.
32. Ilić, M. (2010). *Porodična pedagogija*. Mostar: Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci / Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru.
33. Justicia, F., Benitez, J. L., Pichardo, M. C., Fernandez, E., Garcia, T., Fernandez, M. (2006). Towards a New Explicative Model of Antisocial Behaviour. *Eletronic Journal of Research in Educational Psychology*, 4(2), 131-150.
34. Juul, J. (2006.) *Vaše kompetentno dijete prema novim temeljnim vrijednostima obitelji*. Zagreb: Pelago.
35. Juul, J. (2008). *Život u obitelji*. Zagreb: Pelago.
36. Jurić, S. (2012). *Ženska ljepota – najjača ljudska želja*. Zagreb: Dominikanska naklada Istine.
37. Jurčević Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktički izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 10(22), 39-48.

38. Koračević, K. (1991). Očevi između svojih tradicionalnih i savremenih modela. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 46(6), 549-563.
39. Kanjuo Mrčela, A., Černigoj Sadar, N. (2012). Problemi roditelja pri usklađivanju plaćenog rada i obiteljskog života u Sloveniji. *Rev. soc. Polit.*, 19(1), 49-72, Zagreb.
40. Kolucki, B., Lemish, D. (2013). *Kako komunicirati s djecom*. Zagreb: Fond Ujedinjenih naroda za djecu.
41. Leutar, Z. (2004.). Žena između svijeta i obitelji. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 13/6(74), 1159-1177.
42. Lukaš, M. (2010). *Obiteljski odgoj u Hrvatskoj – razvoj ideja od 1850. do 1918. godine*. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
43. Ljubetić, M. (2006). *Obitelj u povijesnom i savremenom kontekstu*. Split: Filozofski fakultet.
44. Milutinović, M. (1981). *Kriminologija*. Beograd: Prosvjeta.
45. Milić, A. (1988a). Istorija porodice-izazov istoriji i sociologiji. *Zbornik filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Serija B*.
46. Milić, A. (1988b). *Rađanje moderne porodice*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
47. Milić, A. (2001). *Sociologija porodice – kritike i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
48. Milić, A. (2007). *Sociologija porodice*. Beograd: Čigoja štampa.
49. Marsh, I. i Keating, M. (2006). *Sociology: Making sense of society*. New Jersey: Prentice Hall.
50. Matejević, M. (2007). *Vrednosne orijentacije i vaspitni stil roditelja*. Niš: Filozofski fakultet.
51. Matejević, M., Todorović, J. (2012). *Funkcionalnost porodičnih odnosa i kompetentno roditeljstvo*. Niš: Filozofski fakultet.
52. Miliša, Z. I Zloković, J. (2008). *Odgoj i manipulacija djecom u obiteljima i medijima: prepoznavanje i prevencija*. Zadar, Rijeka: MarkoM usluge.
53. Mršević, Z. (2009). Istopolne zajednice i djeca. *Stanovništvo*, 1, 33-34.
54. Maleš, D. (1999). Uloga majke i oca u odgoju djeteta. U: Čikeš, J. (ur.). *Obitelj u savremenom društvu* (str. 105-111). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži
55. Maleš, D. i Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskoga odgoja. U D. Maleš (ur.) *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 41-66). Zagreb: Filozofski fakultet.
56. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u savremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14(67), 1-3.

57. Minić, J. (2009). Porodica u krizi. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, XXXIX, 425-435.
58. Murray, J., Irving, B., Farrington, D.P., Colman, I., Bloxson, C. A. J. (2010). Very Early Predictors of Conduct Problems and Crime: Results from a National Cohort Study. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(11), 1198-1207.
59. Minić, V. i Kompirović, T. (2014). Functions and problems of modern families in upbringing of children of an early age. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren-Leposavić*, 8, 27-40.
60. Matijević, D., Mladenović Janković, S., Kotević, A. (2014). Odgovorno roditeljstvo. *Zdravstvena zaštita*, 5, 1-11.
61. Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u savremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-35.
62. Oser, F., Althof, W. (1997). *Moralische Selbstbestimmung – Modelle der Entwicklung und Erziehung in Wertebereich*. Stuttgart: Klett – Cotta.
63. Oláh, L. Sz. (2009). Time policies and fertility: Fertility rates, female work and the time structure of early childhood education in post-war Europe. In Ludwig Stecher et al. (Ed). *Zeitschrift für Pädagogik 54*, (pp. 247-265.) *Ganztägige Bildung und Betreuung*, Beiheft.
64. Oso, F. A. (2020). Challenges of parenting in a post-modern age. *Sapientia Global Journal of Arts, Humanities and Development Studies (SGOJAHDS)*, 3(2), 324 – 333.
65. Omohehin, F. M., Haruna, O. B., Odeyemi, D. D. (2023). Falling Standard of Parenting in the 21st Century: The Way Forward. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 36(3), 1-11.
66. Piorkovska-Petrović, K. (1990). *dijete u nepotunoj porodici*. Institut za pedagoška istraživanja, Beograd: Prosveta.
67. Perišić, M (1998). *Žena u društvenom životu u Srbiji krajem 19. veka*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
68. Puljiz, V., Bežovan, G., Sućur, Z. i Zrinščak, S. (2005). *Socijalna politika*. Zagreb: MFIZ.
69. Pešić Jenačković, D. S. (2018): Razvod braka: istorijsko-pravni, demografski i sociološki aspekti. *Sociološki godišnjak*, 13, 41-58.
70. Pintar, Ž. (2019). Poremećaji u ponašanju djece – oblici i uloga prevencije. *Acta Iadertina*, 16(1), 59-70
71. Pantić, I. (2021). Roditeljstvo u digitalnom okruženju. *Zbornik radova Susreti pedagoga Nacionalni naučni skup: Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju*, 15. maj 2021, Beograd, 63-67.
72. Rosić, V. (2005). *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.

73. Stanojlović, B. (2001). *Porodica i vaspitanje djece*. Beograd: Naučna knjiga, Viša škola za obrazovanje vaspitača.
74. Smol, G. i Vorgan G. (2008). *IBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*. New York: HarperCollins.
75. Sparrow, B., Liu, J., Wegner, D. M. (2011). Google effects on memory: Cognitive consequences of having information at our fingertips. *Science*, 333(6043), 776-778.
76. Sakač, M. D., Marković, S. S., Marić, M. R. (2018). Odnos tradicionalne i savremene porodice u kontekstu analize dimenzija porodičnog života studenata u Vojvodini. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 1, 97-111.
77. Slijepčević, D. (2020). Opšta teorijska razmatranja međugeneracijskih odnosa u savremenoj porodici. *Društvene devijacije*, 5, 194-203.
78. Šobot, A. (2014). O niskom fertilitetu iz ugla ekonomske aktivnosti ženskog stanovništva: Mogućnosti i ograničenja u podsticanju rađanja. *Stanovništvo*, 50(2), 43-66.
79. Šaljić, Z. (2014). *Vaspitni rad u školi u funkciji prevencije nepoželjnih ponašanja učenika – doktorska disertacija*. Beograd: Filozofski fakultet.
80. Šijaković, I. (2008). *Sociologija – Uvod u razumijevanje globalnog društva*. Treće dopunjeno izdanje, Banja Luka: Ekonomski fakultet.
81. Šijaković, I. (2017). *Uvod u sociologiju*. Banja Luka: Naučno udruženje Sociološki diskurs.
82. Todorović, J. (2005). *Vaspitni stilovi roditelja i samopoštovanje adolescenata*. Niš: Prosveta.
83. Thévenon, O. (2011). Fertility Trends and Reversals: Economic Development and Other Influences. In T. Sobotka (ed.), *Reproductive Decision-Making in a Macro-Micro Perspective (REPRO) Synthesis and Policy Implications* (pp. 20-38).
84. Uzelac, M. (2009). Roditeljstvo je danas ravnopravno partnerstvo. *Civilno društvo*, 6(23), 58-61.
85. Vukasović, A. (1991) Odgoj za humane odnose i odgovorno roditeljstvo. *Obnovljeni život*, 46(6), 564-576.
86. Vilić, D. (2011). Porodica u kontekstu savremenih društvenih promjena. *Sociološki diskurs*, 1(2), 21–43.
87. Vilić, D. (2013). Transformacija (i/ili redukcija) funkcija moderne porodice. *Sociološki diskurs*, 3(6), 49-65.
88. Vuković, T. (2016.). Dvostruka uloga žena u savremenoj obitelji: stavovi studenata Sveučilišta u Zadru. *Acta Ladertina*, 13(2), 189-208.

89. Vrcelj, S. (2019). Majčinstvo – podloga familijarizacije odgojno-obrazovnih ustanova. *JADR*, 10/1(19), 109-128.
90. Vujović, T. (2021). *Globalizacija i promjene u savremenoj porodici*. U: Globalizam naspram nacionalizma, Nikšić: Filozofski fakultet, 169-187.
91. Vejnović, D. (2022). Porodica u izazovima društava u tranziciji. *Conference: Pogledi Osvrti Dijalog*, Banja Luka, 1-6.
92. William, C. (2005). *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks. CA: Pine Forge Press.
93. Williams B. (2008). *Marriages, Families, and Intimate Relationships: A Practical Introduction*. (2nd edition), Boston: Pearson.
94. Zaharijevski – Stjepanović, D. (2005). *Sociologija porodice kao društvena nauka i porodična stvarnost*. Niš: MB grafika.

➤ *Internet stranice*

95. Bernholc, E. D. (2011). The Value of Family in Ancient Greek Literature. Ancient History Encyclopedia, [Internet] <https://www.worldhistory.org/article/254/the-value-of-family-in-ancient-greek-literature/> (20.10.2023).
96. Wasson, D. L. (2016). Ancient Roman Family Life. Ancient History Encyclopedia, [Internet] <https://www.worldhistory.org/article/870/ancient-roman-family-life/> (20.10.2023).

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek za socijalni rad

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Majda Laković

Naslov rada: Roditeljstvo u savremenoj porodici: iskustva i izazovi

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 78

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo, 4.7.2024.